

SLOVENSKÁ TECHNICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE

STROJNÍCKA FAKULTA

Ing Miloš Musil, CSc., Prof. Ing. Ondrej Záhorec, CSc.

NÁHODNÉ KMITANIE

Návody na cvičenie

1997

©

Vydala Slovenská technická univerzita v Bratislave

Predhovor

Predkladané skriptá sú určené študentom 5. ročníka odboru Aplikovaná mechanika ako učebná pomôcka na cvičenia z predmetu Náhodné kmitanie. Ich hlavným cieľom je pomôcť študentom pri aplikácii teórie náhodného kmitania na riešenie konkrétnych príkladov technickej praxe.

Autori

Obsah

PREDHOVOR	3
OBSAH	4
I. NÁHODNÉ VELIČINY	5
1. Funkcie rozdelenia pravdepodobnosti náhodnej veličiny	5
2. Číselne charakteristiky náhodných veličín	13
II. NÁHODNÉ PROCESY	21
3. Charakteristiky náhodných procesov	21
4. Stacionárne náhodné procesy	30
5. Stacionárne ergodické náhodné procesy	36
6. Frekvenčné charakteristiky náhodných procesov	38
7. Markovove procesy	46
III. NÁHODNÉ KMITANIE LINEÁRNYCH SÚSTAV	51
8. Voľné kmitanie pri náhodných začiatkových podmienkach	51
9. Nestacionárne vynútené kmitanie	56
10. Stacionárne vynútené kmitanie sústavy s jedným vstupom	68
11. Stacionárne vynútené kmitanie sústavy s viacerými vstupmi	89
IV. NÁHODNÉ KMITANIE NELINEÁRNYCH SÚSTAV	95
12. Metóda štastickej linearizácie	95
13. Využitie teórie Markovových procesov	108

I. Náhodné veličiny

Javom (istým, nemožným a náhodným) nazývame výsledok, ako aj každý dôsledok výsledku, uskutočnenia určitého jednoznačne určeného systému podmienok (pokusu). Vzt'ahom:

$$P(A) = p$$

vyjadrujeme, že pravdepodobnosť $P(A)$ javu A je rovná číslu p .

Zmysel a vlastnosti pravdepodobnosti $P(A)$ javu A objasňujú respektíve definujú štyri axiomy (axiomaticka definícia podľa Kolmogorovova):

a) pravdepodobnosť $P(A)$ každého javu A splňuje nerovnosť

$$0 \leq P(A), \quad (1.1.a)$$

b) pre pravdepodobnosť $P(I)$ istého javu I je:

$$P(I) = 1, \quad (1.1.b)$$

c) pre navzájom nezlučiteľné (disjunktné) javy A_1, A_2, \dots, A_n ($A_j \cap A_k = \emptyset$) je:

$$P(A_1 \cup A_2 \cup \dots \cup A_n) = P(A_1) + P(A_2) + \dots + P(A_n), \quad (1.1.c)$$

d) pre podmienenú pravdepodobnosť $P(A|B)$ javu A , že nastal jav B je:

$$P(A|B) P(B) = P(A \cap B). \quad (1.1.d)$$

Na základe týchto štyroch axiom možno odvodiť všetky základné vlastnosti pravdepodobnosti. Z prvých troch axiom vyplýva napríklad, že:

pravdepodobnosť $P(\emptyset)$ nemožného javu \emptyset je:

$$P(O) = 0,$$

pravdepodobnosť $P(\bar{A})$ javu opačného (doplnkového-komplementárneho) k javu A je:

$$P(\bar{A}) = 1 - P(A),$$

Zo štvrtej axiomy vyplýva napríklad, že:

pre dva nezávislé (stochasticky nezávislé) javy A, B , pre ktoré nezávisí pravdepodobnosť jedného z nich na tom či druhý jav nastal alebo nie platí:

$$P(A|B) = P(A),$$

$$P(A \cap B) = P(A) P(B).$$

Veličinu X , ktorá nadobúda rôzne číselné hodnoty x , pričom nadobudnutie každej z týchto hodnôt je náhodný jav s určitou pravdepodobnosťou, nazývame náhodná veličina.

Veličiny, ktoré nadobúdajú vopred neznáme spojité, prípadne diskkrétne sa meniace hodnoty, nazývame spojité, respektíve diskkrétne náhodné veličiny.

1. Funkcie rozdelenia pravdepodobnosti náhodnej veličiny

Náhodná veličina X je definovaná definičným oborom hodnôt x a pravdepodobnosťou výskytu týchto hodnôt.

Zákon rozloženia $p(x)$ diskkrétnej náhodnej veličiny X definuje vzťah:

$$p(x) = P(X = x) \tag{1.1}$$

Distribučnú funkciu $F(x)$ diskkrétnej alebo spojitej náhodnej veličiny X definuje vzťah:

$$F(x) = P(X < x). \quad (1.2)$$

Pre diskrétne náhodné veličiny platí vzťah:

$$F(x) = \sum_{x_j < x} p(x_j). \quad (1.3)$$

Hustotu pravdepodobnosti (zákon rozloženia) $f(x)$ spojitej náhodnej veličiny X definuje vzťah:

$$f(x) = \lim_{\Delta x \rightarrow 0} \frac{P(x < X \leq x + \Delta x)}{\Delta x}. \quad (1.4)$$

Pre diskrétne náhodné veličiny platí vzťah:

$$f(x) = \sum_j p(x_j) \delta(x - x_j), \quad (1.5)$$

kde $\delta(x)$ je Diracova δ funkcia, pre ktorú platí:

$$\delta(x) = \begin{cases} \infty; & x = 0 \\ 0; & x \neq 0 \end{cases}. \quad (1.6)$$

Diracova δ funkcia má vlastnosti:

$$\int_{-\infty}^{\infty} \delta(x) dx = 1, \quad (1.7)$$

$$\int_{-\infty}^{\infty} \varphi(x) \delta(x - y) dx = \varphi(y), \quad (1.8)$$

kde $\varphi(x)$ je ľubovoľná funkcia spojitá v bode $x = y$.

Základné vlastnosti distribučnej funkcie $F(x)$ a hustoty pravdepodobnosti $f(x)$:

$$F(x) = \int_{-\infty}^x f(x) dx, \quad f(x) = \frac{dF(x)}{dx}, \quad (1.10-11)$$

$$P(a \leq X \leq b) = F(b) - F(a), \quad P(a \leq X \leq b) = \int_a^b f(x) dx, \quad (1.12-13)$$

$$F(x_1) \leq F(x_2) \Rightarrow x_1 < x_2, \quad f(x) \geq 0, \quad (1.14-15)$$

$$\begin{aligned} \lim_{x \rightarrow -\infty} F(x) &= 0, & \int_{-\infty}^{\infty} f(x) dx &= 1. \\ \lim_{x \rightarrow \infty} F(x) &= 1, & & \end{aligned} \quad (1.16-17)$$

Príklady

Pr.1.1

Určte distribučnú funkciu $F(x)$ a hustotu pravdepodobnosti $f(x)$ náhodnej veličiny X , ktorú získame náhodným výberom čísla z intervalu $\langle a, b \rangle$.

Riešenie.

Na základe vzťahov (1.1) a (1.2) je:

$$F(x) = \begin{cases} 0; & x < a \\ \frac{x-a}{b-a}; & a \leq x \leq b \\ 1; & x > b \end{cases} .$$

Využitím vzťahu (1.11) dostaneme:

$$f(x) = \begin{cases} (b-a)^{-1}; & x \in \langle a, b \rangle \\ 0; & x \notin \langle a, b \rangle \end{cases} .$$

Pr.1.2

Zistite, či funkcia:

$$F(x) = (1 + x)^{-2}$$

môže byť časťou distribučnej funkcie náhodnej veličiny X na úseku definičného oboru:

a) $(-\infty, \infty)$,

b) $\langle 0, \infty \rangle$,

c) $(-\infty, 0]$.

Riešenie.

Na základe vzťahu (1.16) je:

a) $\lim_{x \rightarrow (-\infty)} (1 + x)^{-2} = 0$; $\lim_{x \rightarrow \infty} (1 + x)^{-2} = 0$; nemôže byť,

b) $\lim_{x \rightarrow 0} (1 + x)^{-2} = 1$; $\lim_{x \rightarrow \infty} (1 + x)^{-2} = 0$; nemôže byť,

c) $\lim_{x \rightarrow (-\infty)} (1 + x)^{-2} = 0$; $\lim_{x \rightarrow 0} (1 + x)^{-2} = 1$; môže byť.

Pr.1.3

Hustota pravdepodobnosti náhodnej veličiny X je daná vzťahom:

$$f(x) = a x^2 e^{-kx}, \quad (k > 0, 0 \leq x < \infty).$$

Určte:

a) koeficient a ,

b) distribučnú funkciu $F(x)$,

c) pravdepodobnosť, s akou sa náhodná veličina bude nachádzať v intervale $\langle 0; 1/k \rangle$.

Riešenie.

a) Na základe vzťahu (1.17) má byť :

$$\int_0^{\infty} a x^2 e^{-kx} dx = 1.$$

Potom platí:

$$a = \left(\int_0^{\infty} x^2 e^{-kx} dx \right)^{-1} = \frac{k^3}{2}.$$

b) Na základe vzťahu (1.10) je:

$$F(x) = \int_0^x \frac{k^3}{2} x^2 e^{-kx} dx = 1 - \frac{k^2 x^2 + 2kx + 2}{2} e^{-kx}.$$

c) Na základe vzťahu (1.12) je:

$$P(0 \leq X \leq k^{-1}) = F(k^{-1}) - F(0) = 1 - 5(2e)^{-1}.$$

Pr.1.4

Náhodná veličina X vyjadruje počet výkmitov strojného zariadenia za dané obdobie. Vyjadrite hustotu pravdepodobnosti $f(x)$ náhodnej veličiny X , pomocou δ funkcie ak náhodná veličina X má rozdelenie pravdepodobnosti dané tabuľkou:

x_j	0	1	2	3
$p(x_j)$	0.6	0.3	0.08	0.02

Riešenie.

Na základe vzťahu (1.5) je:

$$f(x) = 0.6 \delta(x) + 0.3 \delta(x-1) + 0.08 \delta(x-2) + 0.02 \delta(x-3).$$

Pr.1.5

Ukážte ekvivalentnosť vzťahov (1.10) a (1.3) pre diskkrétne náhodne veličiny.

Riešenie.

Dosadením vzťahu (1.5) do vzťahu (1.10) dostaneme:

$$F(x) = \sum_{x_j < x} p(x_j) \int_{-\infty}^x \delta(s - x_j) ds.$$

Keďže pre $x < x_j$ je:

$$\int_{-\infty}^x \delta(s - x_j) ds = 0,$$

a pre $x > x_j$ je:

$$\int_{-\infty}^x \delta(s - x_j) ds = 1,$$

tak na základe predošleho vzťahu platí vzťah (1.3).

Pr.1.6

Distribučná funkcia $F(x)$ náhodnej veličiny X má tvar:

$$F(x) = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^x e^{-\frac{t^2}{2}} dt.$$

Nájdite hustotu pravdepodobnosti $f(x)$.

Riešenie.

Na základe vzťahu (1.11) je:

$$f(x) = \frac{1}{2\pi} e^{-\frac{x^2}{2}}.$$

Pr.1.7

Distribučná funkcia $F(x)$ náhodnej veličiny X má tvar:

$$F(x) = \begin{cases} 1 - (\frac{a}{x})^b; & x \geq a \\ 0; & x < a \end{cases}; \quad (b > 0).$$

Najdite hodnotu x_0 , od ktorej bude náhodná veličina X väčšia s pravdepodobnosťou p .

Riešenie.

Na základe vzťahu (1.2) je:

$$1 - (\frac{a}{x_0})^b = p.$$

Po úprave dostaneme:

$$x_0 = a (1 - p)^{\frac{1}{b}}.$$

Pr.1.8

Distribučná funkcia $F(x)$ náhodnej veličiny X , ktorá reprezentuje čas bezporuchovej prevádzky stroja, má tvar:

$$F(t) = 1 - e^{-\frac{\delta t}{T}}, \quad (t \geq 0).$$

Určte:

- pravdepodobnosť bezporuchovej prevádzky stroja za čas $t=T$,
- hustotu pravdepodobnosti $f(t)$.

Riešenie.

a) Na základe vzťahu (1.12) je:

$$P(0 \leq X \leq T) = F(T) - F(0) = 1 - e^{-\delta} - 1 + 1 = 1 - e^{-\delta}.$$

b) Na základe vzťahu (1.11) je:

$$f(t) = \frac{\delta}{T} e^{-\frac{\delta t}{T}}.$$

Pr.1.9

Distribučná funkcia $F(x)$ náhodnej veličiny X má tvar:

$$F(x) = a + b \operatorname{arctg}\left(\frac{x}{2}\right), \quad (-\infty < x < \infty).$$

Určte:

- konštanty a , b ,
- hustotu pravdepodobnosti $f(x)$,
- $P(\alpha \leq X \leq \beta)$.

Riešenie.

a) Na základe vzťahu (1.16) je:

$$\lim_{x \rightarrow (-\infty)} [a + b \operatorname{arctg}\left(\frac{x}{2}\right)] = a - b \frac{\pi}{2} = 0;$$

$$\lim_{x \rightarrow \infty} [a + b \operatorname{arctg}\left(\frac{x}{2}\right)] = a + b \frac{\pi}{2} = 1,$$

$$a = \frac{1}{2}, \quad b = \frac{1}{\pi}.$$

b) Na základe vzťahu (1.11) je:

$$f(x) = [2\pi(x^2 + \frac{1}{4})]^{-1}.$$

c) Na základe vzťahu (1.12) je:

$$P(\alpha \leq X \leq \beta) = \frac{1}{2} + \frac{1}{\pi} \operatorname{arctg}\left(\frac{\beta}{2}\right) - \left[\frac{1}{2} + \frac{1}{\pi} \operatorname{arctg}\left(\frac{\alpha}{2}\right)\right] = \frac{1}{\pi} \operatorname{arctg} \frac{(\beta - \alpha)}{2(\frac{1}{4} + \alpha\beta)}.$$

Pr.1.10

Určte konštantu a tak, aby funkcia:

$$f(x) = a (1 + x^2)^{-1}$$

mohla byť hustotou pravdepodobnosti náhodnej veličiny X .

Riešenie.

Na základe vzťahu (1.17) pre hustotu pravdepodobnosti platí:

$$\int_{-\infty}^{\infty} \frac{a}{1+x^2} dx = 1.$$

Potom je:

$$a = \frac{1}{\sqrt{\pi}}.$$

Pr.1.11

Polohu bodu v ľubovoľnom časovom okamihu vyjadruje vzťah:

$$x = a \sin(\omega t).$$

Určte:

- distribučnú funkciu $F(x)$ polohy bodu,
- pravdepodobnosť s akou sa bod nachádza v intervale $\langle x_1, x_2 \rangle$,

Riešenie.

- Pravdepodobnosť, že sa bod nachádza v intervale $\langle x, x + dx \rangle$ je priamo úmerná pomeru dĺžky intervalu ku rýchlosti bodu. Potom platí:

$$dF(x) = P(x \leq X \leq x + dx) = k \frac{dx}{\dot{x}} = k \frac{dx}{\frac{dx}{dt}} = k dt = f(x) dx,$$

kde k je zatiaľ neznáma konštanta úmernosti. Keďže platí:

$$\frac{dx}{dt} = a \omega \cos(\omega t) = a \omega \sqrt{1 - \sin^2 \omega t} = \omega \sqrt{a^2 - x^2},$$

potom je:

$$f(x)_p = \frac{k}{\omega \sqrt{a^2 - x^2}},$$

kde $f(x)_p$ je hustota pravdepodobnosti v intervale $\langle -a, a \rangle$. Na základe vzťahu (1.17) je:

$$\int_{-a}^a \frac{k}{\omega \sqrt{a^2 - x^2}} dx = \frac{k}{\omega} [\arcsin(\frac{x}{a})]_{-a}^a = 1,$$

po úprave ktorého dostaneme hodnotu k :

$$k = \frac{\omega}{\pi}.$$

Vyjadrenie hustoty pravdepodobnosti $f(x)$ funkcie $x = a \sin(\omega t)$ je:

$$f(x) = \begin{cases} \frac{1}{\pi \sqrt{a^2 - x^2}}; & / x/ \leq a \\ 0; & / x/ > a \end{cases}.$$

Na základe vzťahu (1.10) nájdeme distribučnú funkciu $F(x)$:

$$F(x)_p = \int_{-a}^x \frac{1}{\pi \sqrt{a^2 - x^2}} dx,$$

$$F(x)_p = \frac{1}{2} + \arcsin\left(\frac{x}{a}\right),$$

$$F(x) = \begin{cases} 1; & x > a \\ \frac{1}{2} + \frac{1}{\pi} \arcsin\left(\frac{x}{a}\right); & -a \leq x \leq a \\ 0; & x < -a \end{cases}$$

b) Na základe vzťahu (1.16) je:

$$P(x_1 \leq X \leq x_2) = F(x_2) - F(x_1) = \frac{1}{\pi} [\arcsin\left(\frac{x_2}{a}\right) - \arcsin\left(\frac{x_1}{a}\right)].$$

Rovnaký výsledok dostávame aj zo vzťahu:

$$P(x_1 \leq X \leq x_2) = \frac{t_x}{T},$$

kde

$$t_x = 2 [\arcsin\left(\frac{x_2}{a}\right) - \arcsin\left(\frac{x_1}{a}\right)] \omega^l, T = \frac{2\pi}{\omega},$$

pričom t_x vyjadruje čas, počas ktorého sa bod zdržuje v intervale $\langle x_1, x_2 \rangle$ počas jednej periódy a T vyjadruje čas trvania jednej periódy.

Pr.1.12

Určte pravdepodobnosť, s akou sa bude nachádzať náhodná veličina X s hustotou pravdepodobnosti

$$f(x) = \frac{1}{b\sqrt{2\pi}} e^{-\frac{(x-a)^2}{2b^2}}$$

(normálne - Gaussovo rozdelenie) v intervale $\langle a - 3b, a + 3b \rangle$.

Riešenie.

Na základe vzťahu (1.13) dostaneme:

$$\begin{aligned}
 P(a - 3b \leq X \leq a + 3b) &= P(x_1 \leq X \leq x_2) = \frac{1}{b\sqrt{2\pi}} \int_{x_1}^{x_2} e^{-\frac{(x-a)^2}{2b^2}} dx = \\
 &= \frac{1}{b\sqrt{2\pi}} \int_{t_1}^{t_2} b e^{-\frac{t^2}{2}} dt = \frac{1}{\sqrt{2\pi}} \left(\int_0^{t_2} e^{-\frac{t^2}{2}} dt - \int_0^{t_1} e^{-\frac{t^2}{2}} dt \right) = \phi(t_2) - \phi(t_1) = \\
 &= \phi\left(\frac{x_2 - a}{b}\right) - \phi\left(\frac{x_1 - a}{b}\right) = 2\phi(3) = 0,9973,
 \end{aligned}$$

kde $t = \frac{x-a}{b}$, $\phi(x) = \frac{1}{\sqrt{2\pi}} \int_0^x e^{-\frac{t^2}{2}} dt$ je tabuľkovo spracovaná Laplaceova funkcia s vlastnosťami:

$$\phi(0) = 0, \phi(\pm\infty) = \pm\frac{1}{2}, \phi(-u) = -\phi(u).$$

2. Číselne charakteristiky náhodných veličín

Ako číselné charakteristiky náhodných veličín, od ktorých sa požaduje, aby výstižne reprezentovali podstatné vlastnosti náhodných veličín, sa najčastejšie používajú momenty, kde n -tý moment respektíve moment n -tého rádu je:

$$M[X^n] = \int_{-\infty}^{\infty} x^n dF(x) = \int_{-\infty}^{\infty} x^n f(x) dx.$$

Stredná hodnota (moment 1. rádu) m_x (1m_x) náhodnej veličiny X je:

$$m_x = M[X] = \int_{-\infty}^{\infty} x dF(x) = \int_{-\infty}^{\infty} x f(x) dx. \quad (2.1)$$

Centrovaná náhodná veličina X_c je:

$$X_c = X - m_x. \quad (2.2)$$

Rozptyl, disperzia (moment 2. rádu) D_x ($^2m_{xc}$) náhodnej veličiny X je:

$$D_x = \sigma_x^2 = M[(X_c)^2] = \int_{-\infty}^{\infty} (x - m_x)^2 dF(x) = \int_{-\infty}^{\infty} (x - m_x)^2 f(x) dx, \quad (2.3)$$

kde veličina σ_x je smerodajná odchýlka náhodnej veličiny X .

Kovariancia (korelačný moment) K_{xy} náhodných veličín X, Y je:

$$K_{xy} = M[X_c Y_c] = \int_{-\infty}^{\infty} \int_{-\infty}^{\infty} (x - m_x)(y - m_y) f(x, y) dx dy, \quad (2.4)$$

kde $f(x, y)$ je druhá (vzájomná) hustota pravdepodobnosti náhodných veličín X, Y .

Korelácia R_{xy} náhodných veličín X, Y je:

$$R_{xy} = M[XY] = \int_{-\infty}^{\infty} \int_{-\infty}^{\infty} x y f(x, y) dx dy. \quad (2.5)$$

Koeficient korelácie r_{xy} náhodných veličín X, Y je:

$$r_{xy} = \frac{K_{xy}}{\sigma_x \sigma_y}. \quad (2.6)$$

Ak náhodné veličiny X, Y sú nezávislé, potom:

$$f(x, y) = f(x) f(y). \quad (2.7)$$

Ak Y je náhodná veličina daná funkciou $Y = \varphi(X)$ náhodnej veličiny X , potom strednú hodnotu m_y a disperziu D_y možno vyjadriť vzt'ahmi:

$$m_y = \int_{-\infty}^{\infty} \varphi(x) f(x) dx, \quad (2.8)$$

$$D_y = \int_{-\infty}^{\infty} [\varphi(x) - m_y]^2 f(x) dx. \quad (2.9)$$

Príklady

Pr.2.1

Určte strednú hodnotu m_y a rozptyl D_y náhodnej veličiny Y , keď je:

$$Y = aX + b,$$

kde X je náhodná veličina so známou strednou hodnotou m_x a rozptylom D_x , pričom a , b sú konštanty.

Riešenie.

Na základe vzťahov (2.1) a (2.8) je:

$$m_y = M[Y] = M[aX + b] = \int_{-\infty}^{\infty} (ax + b) f(x) dx = a \int_{-\infty}^{\infty} x f(x) dx + b \int_{-\infty}^{\infty} f(x) dx.$$

Potom na základe vzťahov (2.1) a (1.17) je:

$$m_y = a m_x + b.$$

Na základe vzťahov (2.3) a (2.9) je:

$$\begin{aligned} D_y &= M[(Y - m_y)^2] = M[(aX + b - a m_x - b)^2] = \int_{-\infty}^{\infty} [ax + b - a m_x - b]^2 f(x) dx = \\ &= a^2 \int_{-\infty}^{\infty} (x - m_x)^2 f(x) dx = a^2 D_x. \end{aligned}$$

Pr.2.2

Určte strednú hodnotu m_z a rozptyl D_z náhodnej veličiny Z , keď je:

$$Z = X + Y,$$

kde X, Y sú náhodné veličiny so známymi strednými hodnotami m_x, m_y , rozptylmi D_x, D_y a kovarianciou K_{xy} .

Riešenie.

Na základe vzťahu (2.1) je:

$$\begin{aligned} m_z = M[Z] &= M[X + Y] = \int_{-\infty}^{\infty} \int_{-\infty}^{\infty} (x + y) f(x, y) dx dy = \\ &= \int_{-\infty}^{\infty} x \int_{-\infty}^{\infty} f(x, y) dy dx + \int_{-\infty}^{\infty} y \int_{-\infty}^{\infty} f(x, y) dx dy = \int_{-\infty}^{\infty} x f_y(x) dx + \int_{-\infty}^{\infty} y f_x(y) dy = \\ &= M[X] + M[Y] = m_x + m_y. \end{aligned}$$

Na základe vzťahu (2.3) je:

$$\begin{aligned} D_z &= M[(Z_c)^2] = M[(Z - m_z)^2] = M[(X + Y - m_x - m_y)^2] = M[(X_c + Y_c)^2] = \\ &= M[X_c^2 + 2X_c Y_c + Y_c^2]. \end{aligned}$$

Potom analogicky ako pre strednú hodnotu a na základe vzťahu (2.4) je:

$$D_z = D_x + 2 K_{xy} + D_y.$$

Pr.2.3

Určte strednú hodnotu m_{x_c} centrovanej náhodnej veličiny X_c .

Riešenie.

Na základe riešenia príkladu 2.2 a na základe vzťahov (2.1-2) je:

$$m_{xc} = M[X_c] = M[X - m_x] = M[X] - M[m_x] = 0.$$

Pr.2.4

Ukážte, že platí:

$$D_x = M[X^2] - m_x^2.$$

Riešenie.

Na základe riešenia príkladu 2.2 a na základe vzťahu (2.3) je:

$$D_x = M[(X_c)^2] = M[(X - m_x)^2] = M[X^2] - 2 m_x M[X] + m_x^2 = M[X^2] - m_x^2.$$

Pr.2.5

Ukážte, že pre dve nezávislé náhodné veličiny X, Y platí:

$$K_{xy} = 0.$$

Riešenie.

Na základe vzťahov (2.4) a (2.7) vyplýva:

$$\begin{aligned} K_{xy} &= \int_{-\infty}^{\infty} \int_{-\infty}^{\infty} x_c y_c f(x, y) dx dy = \int_{-\infty}^{\infty} \int_{-\infty}^{\infty} x_c y_c f(x) f(y) dx dy = \\ &= \int_{-\infty}^{\infty} x_c f(x) dx \int_{-\infty}^{\infty} y_c f(y) dy = M[X_c] M[Y_c]. \end{aligned}$$

Potom na základe riešenia príkladu 2.3 dostaneme vzťah:

$$K_{xy} = 0.$$

Pr.2.6

Určte strednú hodnotu m_z a rozptyl D_z náhodnej veličiny Z , keď

$$Z = X Y,$$

kde X, Y sú nezávislé náhodné veličiny so známymi strednými hodnotami m_x, m_y , disperziami D_x, D_y a kovarianciou K_{xy}

Riešenie.

Na základe riešenia príkladu 2.3 a vzťahov (2.1), (2.4) je:

$$\begin{aligned} m_z &= M[Z] = M[X Y] = M[(X_c + m_x)(Y_c + m_y)] = \\ &= M[X_c Y_c] + m_x M[Y_c] + m_y M[X_c] + m_x m_y = K_{xy} + m_x m_y = R_{xy}. \end{aligned}$$

Potom na základe riešenia príkladu 2.5 je:

$$m_z = R_{xy} = m_x m_y.$$

Na základe doteraz výpočítaného a vzťahu (2.3) je:

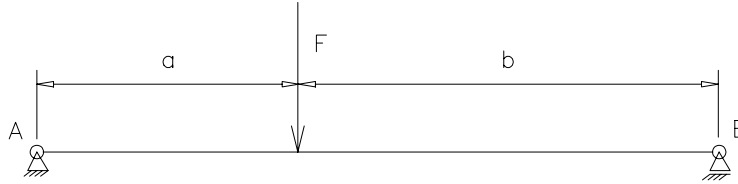
$$\begin{aligned} D_z &= M[Z_c^2] = M[(Z - m_z)^2] = M[X^2 Y^2] - 2 m_x m_y M[X Y] + m_x^2 m_y^2 = \\ &= M[X^2 Y^2] - m_x^2 m_y^2 = M[(X_c + m_x)^2 (Y_c + m_y)^2] - m_x^2 m_y^2 = \\ &= M[X_c^2 Y_c^2] + 2 m_x M[X_c Y_c^2] + 2 m_y M[X_c^2 Y_c] + \\ &+ 4 m_x m_y M[X_c Y_c] + 2 m_x^2 m_y M[Y_c] + 2 m_x m_y^2 M[X_c] + \\ &+ m_y^2 M[X_c^2] + m_x^2 M[Y_c^2]. \end{aligned}$$

Potom pomocou vzťahov (2.3), (2.7) analogicky ako pri riešení príkladu 2.5 je:

$$D_z = D_x D_y + m_y^2 D_x + m_x^2 D_y.$$

Pr.2.7

Na voľne podopretý nosník podľa obrázka č. 1 pôsobí v kolmom smere vo vzdialenosti a , b od podpier náhodná sila F so známou strednou hodnotou m_F a rozptylom D_F . Určte strednú hodnotu a rozptyl väzbových reakcií R_A , R_B a rozptyl priehybu y_F v mieste pôsobenia sily.

Obr. č.1

Riešenie.

Väzbové reakcie R_A , R_B a priehyb y_F v mieste pôsobenia sily sú:

$$R_A = \frac{b}{a+b} F; R_B = \frac{a}{a+b} F; y_F = \frac{a^2 b^2}{3 E J_x (a+b)} F.$$

Potom ako v príklade 2.1 dostaneme:

$$m_{RA} = \frac{b}{a+b} m_F; m_{RB} = \frac{a}{a+b} m_F; m_{yF} = \frac{a^2 b^2}{3 E J_x (a+b)} m_F;$$

$$D_{RA} = \left(\frac{b}{a+b}\right)^2 D_F; D_{RB} = \left(\frac{a}{a+b}\right)^2 D_F; D_{yF} = \left[\frac{a^2 b^2}{3 E J_x (a+b)}\right]^2 D_F.$$

Pr.2.8

Hustota pravdepodobnosti $f(x)$ náhodných výkmitov X bočného kývania lode je daná vzťahom (Rayleighovo rozdelenie):

$$f(x) = \begin{cases} \frac{x}{b^2} e^{-\frac{x^2}{2b^2}}, & x \geq 0. \\ 0, & x < 0 \end{cases}$$

Určte strednú hodnotu, rozptyl a pravdepodobnosť, s akou budú výkmity kývania lode menšie ako ich stredná hodnota.

Riešenie.

Výpočet momentov pre uvedenú hustotu pravdepodobnosti vedie k výpočtu integrálu:

$$I_n = \int_0^{\infty} t^n e^{-t^2} dt, \quad (n > 0, \text{ celé číslo}),$$

Pri substitúcii $t^2 = u$ dostaneme Eulerov integrál, ktorým je definovaná gamma-funkcia:

$$\Gamma(n) = \int_0^{\infty} u^{n-1} e^{-u} du,$$

s vlastnosťami:

$$\Gamma(n+1) = n \Gamma(n) = n!,$$

$$\Gamma\left(\frac{1}{2}\right) = \sqrt{\pi}.$$

Potom:

$$I_n = \frac{1}{2} \int_0^{\infty} u^{\frac{n-1}{2}} e^{-u} du = \frac{1}{2} \Gamma\left(\frac{n+1}{2}\right).$$

V prípade, že k je celé číslo, dostaneme:

$$I_{n=2k} = \frac{(2k-1)!!}{2^{k+1}} \sqrt{\pi}, \quad I_{n=2k+1} = \frac{k!}{2}, \quad (2k-1)!! = (2k-1)(2k-3)\dots 5 \cdot 3 \cdot 1.$$

Strednú hodnotu m_A možno vyjadriť v tvare:

$$m_x = M[X] = \frac{1}{b^2} \int_0^{\infty} x^2 e^{-\frac{x^2}{2b^2}} dx = 2\sqrt{2} b \int_0^{\infty} t^2 e^{-t^2} dt = 2\sqrt{2} b I_2 = b\sqrt{\frac{\pi}{2}}.$$

Na základe riešenia príkladu 2.4, rozptyl D_x možno vyjadriť v tvare:

$$D[X] = M[X]^2 - m_x^2 = \frac{1}{b^2} \int_0^{\infty} x^3 e^{-\frac{x^2}{2b^2}} dx - m_x^2 = 4 b^2 I_3 - \frac{\pi}{2} b^2 = b^2 (2 - \frac{\pi}{2}).$$

Hľadaná pravdepodobnosť na základe vzťahu (1.13) je:

$$P(0 \leq X \leq b\sqrt{\frac{\pi}{2}}) = \frac{1}{b^2} \int_0^{b\sqrt{\frac{\pi}{2}}} x e^{-\frac{x^2}{2b^2}} dx = - \int_0^{-\pi} e^t dt = -[e^{-\frac{x^2}{2b^2}}]_0^{b\sqrt{\frac{\pi}{2}}} = 1 - e^{-\frac{\pi}{4}}.$$

Pr.2.9

Určte strednú hodnotu m_x a rozptyl D_x náhodnej veličiny X s hustotou pravdepodobnosti

$$f(x) = \frac{1}{b\sqrt{2\pi}} e^{-\frac{(x-a)^2}{2b^2}}$$

(normálne - Gaussovo rozdelenie).

Riešenie.

Na základe riešenia príkladu 2.8 je:

$$m_x = \frac{1}{b\sqrt{2\pi}} \int_{-\infty}^{\infty} x e^{-\frac{(x-a)^2}{2b^2}} dx =$$

$$\begin{aligned}
&= \frac{1}{b\sqrt{2\pi}} \int_{-\infty}^{\infty} (bt+a) e^{-\frac{t^2}{2}} b dt = \frac{1}{b\sqrt{2\pi}} \int_{-\infty}^{\infty} (\sqrt{2} b u + a) e^{-u^2} \sqrt{2} b du = \\
&= \sqrt{\frac{2b}{\pi}} \int_{-\infty}^{\infty} u e^{-u^2} du + \frac{a}{\sqrt{\pi}} \int_{-\infty}^{\infty} e^{-u^2} du.
\end{aligned}$$

Keďže v prvom člene je integrovaná funkcia nepárna a v druhom párna, potom na základe riešenia príkladu 2.8 stredná hodnota m_x je:

$$m_x = 0 + \frac{2a}{\sqrt{\pi}} \int_0^{\infty} e^{-u^2} du = \frac{2a}{\sqrt{\pi}} \frac{1}{2} \Gamma\left(\frac{1}{2}\right) = a.$$

Rozptyl D_x je:

$$\begin{aligned}
D_x &= \frac{1}{b\sqrt{2\pi}} \int_{-\infty}^{\infty} (x-a)^2 e^{-\frac{(x-a)^2}{2b^2}} dx = \\
&= \frac{1}{b\sqrt{2\pi}} \int_{-\infty}^{\infty} b^2 t^2 e^{-\frac{t^2}{2}} b dt = 2 \frac{b^2}{\sqrt{\pi}} \int_{-\infty}^{\infty} u^2 e^{-u^2} du.
\end{aligned}$$

Keďže integrovaná funkcia je párna, potom na základe riešenia príkladu 2.8 je:

$$D_x = \sigma_x^2 = 4 \frac{b^2}{\sqrt{\pi}} \int_0^{\infty} u^2 e^{-u^2} du = 4 \frac{b^2}{\sqrt{\pi}} I_2 = b^2.$$

II. Náhodné procesy

Náhodnou funkciou nazývame každú funkciu $X(t)$, ktorej hodnotami sú náhodné veličiny. Ak má argument t aplikačný význam času, hovoríme o náhodných procesoch, ak má význam priestorovej súradnice hovoríme o náhodnom poli.

Vlastnosti náhodného procesu $X(t)$ sa vyšetrujú na celom súbore jeho realizácií $x_k(t)$, $k=1,2,\dots,N$. Ak zvolíme niekoľko pevných hodnôt parametra t_j , $j=1,2,\dots,n$, dostaneme systém náhodných veličín $X(t_j)$, s n - tou respektíve s n - rozmernou distribučnou funkciou a hustotou pravdepodobnosti náhodného procesu $X(t)$:

$$F(x_1, t_1, x_2, t_2, \dots, x_n, t_n) = P\{[X(t_1) \leq x_1] \cap [X(t_2) \leq x_2] \cap \dots \cap [X(t_n) \leq x_n]\},$$

$$f(x_1, t_1, x_2, t_2, \dots, x_n, t_n) = \frac{\partial^n F(x_1, t_1, x_2, t_2, \dots, x_n, t_n)}{\partial x_1 \partial x_2 \dots \partial x_n}.$$

Kvôli zjednodušeniu analytických výrazov sa pre náhodné procesy zavádza ich podrobnejšie členenie. Najväčšie zjednodušenie sa dosiahne v prípade čiste náhodného procesu (jednotlivé náhodné veličiny $X(t_j)$, $j=1,2,\dots,n$ sú navzájom nezávislé), pre ktorý platí:

$$f(x_1, t_1, x_2, t_2, \dots, x_n, t_n) = f(x_1, t_1) f(x_2, t_2) \dots f(x_n, t_n).$$

Kovariančná funkcia nekorelovaného náhodného procesu (biely šum) je:

$$K_x(t, t') = a \delta(t' - t),$$

kde konštanta a je intenzita bieleho šumu. Čiste náhodný proces je aj nekorelovaný. Z nekorelovanosti vyplýva nezávislosť len pre procesy s normálnym rozdelením.

Iné zjednodušenia, ktoré budú v ďalšom podrobnejšie spomenuté, sa dosiahnu v prípade stacionárnych, ergodických a markovových náhodných procesov.

3. Charakteristiky náhodných procesov

Podobne ako u náhodných veličín sa z praktických dôvodov zavádzajú momenty a l - tý moment náhodného procesu $X(t)$ s n - rozmernou hustotou pravdepodobnosti je:

$$M[X(t_1)^{l_1} X(t_2)^{l_2} \dots X(t_n)^{l_n}] = \int_{-\infty}^{\infty} \int_{-\infty}^{\infty} \dots \int_{-\infty}^{\infty} x_1^{l_1} x_2^{l_2} \dots x_n^{l_n} f(x_1, t_1, x_2, t_2, \dots, x_n, t_n) dx_1 dx_2 \dots dx_n,$$

kde $l = l_1 + l_2 + \dots + l_n$. Zvolením hodnoty $n=2$ sa obmedzíme na minimálny nutný počet úrovní argumentu t a pomocou takto vymedzených charakteristík možno plne opísať náhodné procesy s normálnym rozdelením. V prípade všeobecnejších rozdelení pravdepodobnosti sa takýmto obmedzením dosiahne len aproximácia v rámci korelačnej teórie.

Stredná hodnota $m_x(t)$ ($^l m_x(t)$) náhodného procesu $X(t)$ je:

$$m_x(t) = M[X(t)] = \int_{-\infty}^{\infty} x f(x, t) dx. \quad (3.1)$$

Centrovaný náhodný proces $X_c(t)$ je:

$$X_c(t) = X(t) - m_x(t). \quad (3.2)$$

Kovariančná (autokovariančná) funkcia $K_x(t, t')$ náhodného procesu $X(t)$ je:

$$K_x(t, t') = M[X_c(t) X_c(t')] = \int_{-\infty}^{\infty} \int_{-\infty}^{\infty} [x_1 - m_x(t)][x_2 - m_x(t')] f(x_1, t, x_2, t') dx_1 dx_2. \quad (3.3)$$

Rozptyl (disperzia) $D_x(t)$ náhodného procesu $X(t)$ je:

$$D_x(t) = \sigma_x^2(t) = K_x(t,t) = M[X_c^2(t)] = \int_{-\infty}^{\infty} [x - m_x(t)]^2 f(x,t) dx, \quad (3.4)$$

kde funkcia $\sigma_x(t)$ je smerodajná odchýlka náhodného procesu $X(t)$.

Korelačná (autokorelačná) funkcia $R_x(t,t')$ náhodného procesu $X(t)$ je:

$$R_x(t,t') = M[X(t) X(t')] = \int_{-\infty}^{\infty} \int_{-\infty}^{\infty} x_1 x_2 f(x_1,t,x_2,t') dx_1 dx_2. \quad (3.5)$$

Normovaná kovariančná (normovaná autokovariančná) funkcia $r_x(t,t')$ náhodného procesu $X(t)$ je:

$$r_x(t,t') = \frac{K_x(t,t')}{\sigma_x(t) \sigma_x(t')}. \quad (3.6)$$

Kovariančná (vzájomná kovariančná) funkcia $K_{xy}(t,t')$ náhodných procesov $X(t)$, $Y(t)$ je:

$$\begin{aligned} K_{xy}(t,t') &= M[X_c(t) Y_c(t')] = \\ &= \int_{-\infty}^{\infty} \int_{-\infty}^{\infty} [x - m_x(t)][y - m_y(t')] f(x,t,y,t') dx dy. \end{aligned} \quad (3.7)$$

Korelačná (vzájomná korelačná) funkcia $R_{xy}(t,t')$ náhodných procesov $X(t)$, $Y(t)$ je:

$$R_{xy}(t,t') = M[X(t) Y(t')] = \int_{-\infty}^{\infty} \int_{-\infty}^{\infty} x y f(x,t,y,t') dx dy. \quad (3.8)$$

Normovaná kovariančná (normovaná vzájomná kovariančná) funkcia $r_{xy}(t, t')$ náhodných procesov $X(t)$, $Y(t)$ je:

$$r_{xy}(t, t') = \frac{K_{xy}(t, t')}{\sigma_x(t) \sigma_y(t')}. \quad (3.9)$$

Príklady

Pr.3.1

Určte strednú hodnotu $m_y(t)$, rozptyl $D_y(t)$ a kovariančnú funkciu $K_y(t, t')$ náhodného procesu:

$$Y(t) = a(t) X(t),$$

kde $X(t)$ je náhodný proces so strednou hodnotou $m_x(t)$, kovariančnou funkciou $K_x(t, t')$ a $a(t)$ je nenáhodná funkcia.

Riešenie.

Na základe vzťahov (3.1) a (2.8) je:

$$\begin{aligned} m_y(t) &= M[Y(t)] = M[a(t) X(t)] = \int_{-\infty}^{\infty} [a(t) x(t)] f(x, t) dx = \\ &= a(t) M[X(t)] = a(t) m_x(t). \end{aligned}$$

Analogicky na základe vzťahov (3.3), (3.4) a (2.9) je:

$$\begin{aligned} K_y(t, t') &= M[Y_c(t) Y_c(t')] = M\{[a(t) X(t) - a(t) m_x(t)][a(t') X(t') - a(t') m_x(t')]\} = \\ &= a(t) a(t') M[X_c(t) X_c(t')] = a(t) a(t') K_x(t, t'), \end{aligned}$$

$$D_x(t) = K_x(t, t),$$

$$D_y(t) = K_y(t, t) = a(t)^2 D_x(t).$$

Pr.3.2

Určte strednú hodnotu $m_y(t)$ a kovariančnú funkciu $K_y(t, t')$ náhodného procesu:

$$Y(t) = \sum_{j=1}^n X_j(t),$$

kde $X_j(t)$ sú náhodné procesy, pre ktoré poznáme stredné hodnoty $m_{x_j}(t)$ a kovariančné funkcie $K_{x_j x_k}(t, t')$.

Riešenie

Analogicky na základe riešenia príkladu 2.2 a na základe vzťahu (3.1) je:

$$m_y(t) = M[Y(t)] = M\left[\sum_{j=1}^n X_j(t)\right] = \sum_{j=1}^n M[X_j(t)] = \sum_{j=1}^n m_{x_j}(t).$$

Analogicky na základe riešenia príkladu 2.2 a na základe vzťahu (3.3) je:

$$\begin{aligned} K_y(t, t') &= M[Y_c(t) Y_c(t')] = M\left\{\left[\sum_{j=1}^n X_j(t) - m_{x_j}(t)\right]\left[\sum_{j=1}^n X_j(t') - m_{x_j}(t')\right]\right\} = \\ &= M\left\{\left[\sum_{j=1}^n X_{c_j}(t)\right]\left[\sum_{j=1}^n X_{c_j}(t')\right]\right\} = \sum_{j=1}^n K_{x_j}(t, t') + \sum_{j=1}^n \sum_{j \neq k, k=1}^n K_{x_j x_k}(t, t'). \end{aligned}$$

Pr.3.3

Určte strednú hodnotu $m_y(t)$ a kovariančnú funkciu $K_y(t, t')$ náhodného procesu:

$$Y(t) = \int_0^t X(\tau) d\tau,$$

kde $X(\tau)$ je náhodný proces so strednou hodnotou $m_x(\tau)$ a kovariančnou funkciou $K_x(\tau, \tau')$.

Riešenie

Náhodný proces $Y(t)$ vyjadríme v tvare:

$$Y(t) = \lim_{\Delta\tau \rightarrow 0} \sum_{j=1}^n X(\tau_j) \Delta\tau.$$

Potom na základe riešenia príkladu 3.2:

$$\begin{aligned} m_y(t) &= M[Y(t)] = \lim_{\Delta\tau \rightarrow 0} M\left[\sum_{j=1}^n X(\tau_j) \Delta\tau\right] = \lim_{\Delta\tau \rightarrow 0} \sum_{j=1}^n m_x(\tau_j) \Delta\tau = \\ &= \int_0^t m_x(\tau) d\tau. \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} K_y(t, t') &= M[Y_c(t) Y_c(t')] = M\left\{\int_0^t [X(\tau) - m_x(\tau)] d\tau \int_0^{t'} [X(\tau) - m_x(\tau)] d\tau\right\} = \\ &= M\left[\int_0^t X_c(\tau) d\tau \int_0^{t'} X_c(\tau) d\tau\right] = \int_0^t \int_0^{t'} M[X_c(\tau) X_c(\tau')] d\tau d\tau' = \\ &= \int_0^t \int_0^{t'} K_x(\tau, \tau') d\tau d\tau'. \end{aligned}$$

Pr.3.4

Určte strednú hodnotu $m_y(t)$ a kovariančnú funkciu $K_y(t, t')$ náhodného procesu:

$$Y(t) = \frac{dX(t)}{dt},$$

kde $X(t)$ je náhodný proces so strednou hodnotou $m_x(t)$ a kovariančnou funkciou $K_x(t, t')$.

Riešenie.

Náhodný proces $Y(t)$ vyjadríme v tvare:

$$Y(t) = \lim_{\Delta t \rightarrow 0} \frac{X(t+\Delta t) - X(t)}{\Delta t}.$$

Potom na základe riešenia príkladu 3.3:

$$\begin{aligned} m_y(t) &= M[Y(t)] = \lim_{\Delta t \rightarrow 0} M\left[\frac{X(t+\Delta t) - X(t)}{\Delta t}\right] = \\ &= \lim_{\Delta t \rightarrow 0} \frac{m_x(t+\Delta t) - m_x(t)}{\Delta t} = \frac{d m_x(t)}{dt}. \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} K_y(t, t') &= M[Y_c(t) Y_c(t')] = M\left\{\frac{d[X(t) - m_x(t)]}{dt} \frac{d[X(t') - m_x(t')]}{dt'}\right\} = \\ &= M\left[\frac{d X_c(t)}{dt} \frac{d X_c(t')}{dt'}\right] = \frac{\partial^2}{\partial t \partial t'} \{M[X_c(t) X_c(t')]\} = \frac{\partial^2}{\partial t \partial t'} [K_x(t, t')]. \end{aligned}$$

Pr.3.5

Určte normovanú kovariančnú funkciu $r_y(t, t')$ náhodného procesu:

$$Y(t) = X e^{-\alpha t},$$

kde X je náhodná veličina so známymi charakteristikami m_x a D_x .

Riešenie.

Na základe riešenia príkladu 3.1 a na základe vzťahov (3.1-6) je:

$$m_y(t) = M[Y(t)] = M[X e^{-\alpha t}] = e^{-\alpha t} M[X] = m_x e^{-\alpha t}.$$

$$\begin{aligned} K_y(t, t') &= M[Y_c(t) Y_c(t')] = M[(X - m_x) e^{-\alpha t} (X - m_x) e^{-\alpha t'}] = e^{-\alpha(t+t')} M[X_c^2] = \\ &= D_x e^{-\alpha(t+t')}. \end{aligned}$$

$$D_y(t) = K_y(t, t) = D_x e^{-2\alpha t}.$$

$$\sigma_y(t) = [D_y(t)]^{\frac{1}{2}} = \sigma_x e^{-\alpha t}.$$

$$r_y(t, t') = \frac{D_x e^{-\alpha(t+t')}}{\sigma_x e^{-\alpha t} \sigma_x e^{-\alpha t'}} = 1.$$

Pr.3.6

Určte kovariančnú funkciu $K_y(t, t')$ náhodného procesu:

$$Y(t) = A \sin \omega t + B \cos \omega t,$$

kde A, B sú náhodné veličiny so známymi charakteristikami m_A, m_B, D_A, D_B a K_{AB} .

Riešenie.

Na základe riešenia príkladov 2.2, 3.1 a na základe vzťahov (3.1-6) je:

$$\begin{aligned} m_y(t) &= M[Y(t)] = M[A \sin \omega t + B \cos \omega t] = M[A] \sin \omega t + M[B] \cos \omega t = \\ &= m_A \sin \omega t + m_B \cos \omega t. \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} K_y(t, t') &= M[Y_c(t) Y_c(t')] = \\ &= M\{(A - m_A) \sin \omega t + (B - m_B) \cos \omega t\} [(A - m_A) \sin \omega t' + (B - m_B) \cos \omega t']\} = \\ &= M[A_c^2 \sin \omega t \sin \omega t' + A_c B_c (\sin \omega t \cos \omega t' + \sin \omega t' \cos \omega t) + B_c^2 \cos \omega t \cos \omega t'] = \\ &= D_A \sin \omega t \sin \omega t' + K_{AB} \sin \omega(t + t') + D_B \cos \omega t \cos \omega t'. \end{aligned}$$

Pr.3.7

Určte kovariančnú funkciu $K_y(t, t')$ náhodného procesu:

$$Y(t) = A \sin \omega t + B \cos \omega t,$$

kde A, B sú náhodné veličiny so známymi charakteristikami m_A, m_B, D_A, D_B a K_{AB} , pričom $D_A = D_B$ a $K_{AB} = 0$.

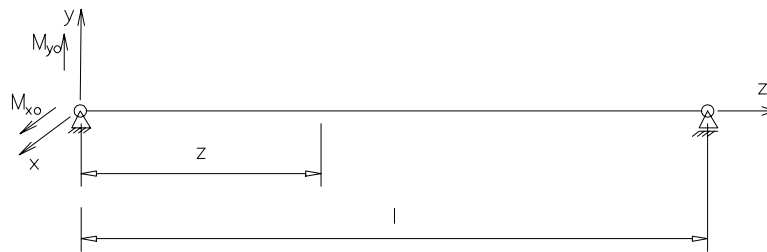
Riešenie.

Na základe riešenia príkladu 3.6 dostaneme:

$$K_y(t, t') = D_A \sin \omega t \sin \omega t' + D_A \cos \omega t \cos \omega t' = D_A \cos \omega(t - t').$$

Pr.3.8

Nosník podľa obrázka č. 2 je zaťažený náhodnými (čo do veľkosti) momentami M_{x0} , M_{y0} so známymi charakteristikami m_{M_x} , m_{M_y} , D_{M_x} , D_{M_y} a $K_{M_x M_y}$. Určte strednú hodnotu $m_{\sigma}(z)$ a rozptyl $D_{\sigma}(z)$ maximálneho normálového napätia v ľubovoľnom priereze nosníka.

Obr. č. 2

Riešenie.

Ohybové momenty v ľubovoľnom priereze sú:

$$M_x(z) = M_{x0} \left(1 - \frac{z}{l}\right),$$

$$M_y(z) = M_{y0} \left(1 - \frac{z}{l}\right).$$

Maximálne normálové napätie v ľubovoľnom priereze je:

$$\sigma_{max}(z) = \frac{M_x(z) y_{max}}{J_x} + \frac{M_y(z) x_{max}}{J_y} = (a M_{x0} + b M_{y0}) \left(1 - \frac{z}{l}\right).$$

Potom na základe riešenia príkladov 3.1 a 3.6 dostaneme:

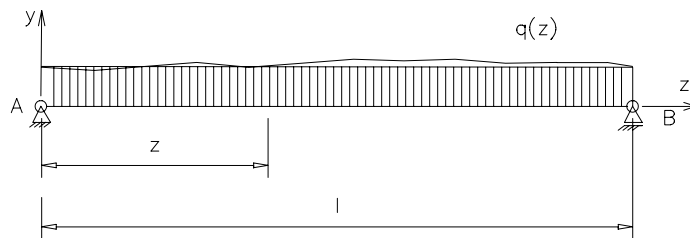
$$m_{\sigma}(z) = M[\sigma_{max}(z)] = M[(a M_{x0} + b M_{y0})(1 - \frac{z}{l})] = (a m_{Mx} + b m_{My})(1 - \frac{z}{l}).$$

$$\begin{aligned} K_{\sigma}(z, z') &= M[\sigma_{max}(z) \sigma_{max}(z')] = \\ &= M[(a M_{x0c} + b M_{y0c})(1 - \frac{z}{l})(a M_{x0c} + b M_{y0c})(1 - \frac{z'}{l})] = \\ &= M[(a M_{x0c} + b M_{y0c})^2](1 - \frac{z}{l})(1 - \frac{z'}{l}) = \\ &= (a^2 D_{Mx} + 2 a b K_{MxMy} + b^2 D_{My})(1 - \frac{z}{l})(1 - \frac{z'}{l}). \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} D_{\sigma}(z) &= K_{\sigma}(z, z) = \\ &= (a^2 D_{Mx} + 2 a b K_{MxMy} + b^2 D_{My})(1 - \frac{z}{l})(1 - \frac{z}{l}) = \\ &= (a^2 D_{Mx} + 2 a b K_{MxMy} + b^2 D_{My})(1 - \frac{z}{l})^2. \end{aligned}$$

Pr.3.9

Nosník podľa obrázka č. 3 je zaťažený náhodne rozloženým spojitým zaťažením $q(z)$ (náhodným poľom), so známymi charakteristikami $m_q(z)$, a $K_q(z, z')$. Určte charakteristiky reakcií R_A , R_B v uložení.

Obr. č. 3

Riešenie.

Väzbové reakcie R_A , R_B môžeme vypočítať zo vzťahov:

$$R_A + R_B = \int_0^l q(z) dz,$$

$$R_B l = \int_0^l z q(z) dz,$$

úpravou, ktorých je:

$$R_A = \int_0^l q(z) \left(1 - \frac{z}{l}\right) dz,$$

$$R_B = \int_0^l q(z) \left(\frac{z}{l}\right) dz.$$

Potom na základe riešenia príkladu 3.3 je:

$$m_{RA} = M[R_A] = M\left[\int_0^l q(z) \left(1 - \frac{z}{l}\right) dz\right] = \int_0^l m_q(z) \left(1 - \frac{z}{l}\right) dz,$$

$$m_{RB} = M[R_B] = M\left[\int_0^l q(z) \left(\frac{z}{l}\right) dz\right] = \int_0^l m_q(z) \left(\frac{z}{l}\right) dz,$$

$$\begin{aligned} D_{RA} &= M[R_{Ac}] = \\ &= M\left\{\int_0^l \int_0^l [q(z) - m_q(z)] \left(1 - \frac{z}{l}\right) [q(z') - m_q(z')] \left(1 - \frac{z'}{l}\right) dz dz'\right\} = \\ &= \int_0^l \int_0^l M[q_c(z) q_c(z')] \left(1 - \frac{z}{l}\right) \left(1 - \frac{z'}{l}\right) dz dz' = \\ &= \int_0^l \int_0^l K_q(z, z') \left(1 - \frac{z}{l}\right) \left(1 - \frac{z'}{l}\right) dz dz'. \end{aligned}$$

$$D_{RB} = M[R_{Bc}] =$$

$$\begin{aligned}
&= M\left\{ \int_0^l \int_0^l [q(z) - m_q(z)] \left(\frac{z}{l}\right) [q(z') - m_q(z')] \left(\frac{z'}{l}\right) dz dz' \right\} = \\
&= \int_0^l \int_0^l M[q_c(z) q_c(z')] \left(\frac{z}{l}\right) \left(\frac{z'}{l}\right) dz dz' = \\
&= \int_0^l \int_0^l K_q(z, z') \left(\frac{z}{l}\right) \left(\frac{z'}{l}\right) dz dz'.
\end{aligned}$$

Pr.3.10

Určte kovariančnú funkciu $K_z(t, t')$ a rozptyl $D_z(t)$ náhodného procesu:

$$Z(t) = \frac{dY(t)}{dt},$$

kde $Y(t) = X \sin t$ je náhodný proces, pričom X je náhodná veličina so známymi charakteristikami m_x a D_x .

Riešenie.

Na základe riešenia príkladov 3.1 a 3.4 a na základe vzťahu (3.4) dostaneme:

$$m_z(t) = M[Z(t)] = M\left[\frac{dY(t)}{dt}\right] = M\left[\frac{d(X \sin t)}{dt}\right] = M\left[X \frac{d(\sin t)}{dt}\right] = m_x \frac{d(\sin t)}{dt}.$$

$$K_z(t, t') = M[Z_c(t) Z_c(t')] = M[(X - m_x)^2 \frac{d(\sin t)}{dt} \frac{d(\sin t')}{dt'}] = D_x \cos t \cos t'.$$

$$D_z(t) = K_z(t, t) = D_x \cos^2 t.$$

Pr.3.11

Určte kovariančnú funkciu $K_y(t, t')$ náhodného procesu:

$$Y(t) = a(t) X(t) + b(t) \frac{dX(t)}{dt},$$

kde $X(t)$ je náhodný proces so známymi charakteristikami $m_x(t)$ a $K_x(t, t')$ a $a(t)$, $b(t)$ sú nenáhodné funkcie.

Riešenie.

Na základe riešenia príkladov 3.1, 3.2 a 3.4 dostaneme:

$$\begin{aligned} m_y(t) &= M[Y(t)] = M[a(t) X(t) + b(t) \frac{dX(t)}{dt}] = \\ &= M[a(t) X(t)] + M[b(t) \frac{dX(t)}{dt}] = a(t) m_x(t) + b(t) \frac{dm_x(t)}{dt}. \end{aligned}$$

Keďže je:

$$\begin{aligned} Y_c(t) &= Y(t) - m_y(t) = a(t)[X(t) - m_x(t)] + b(t) \frac{d[X(t) - m_x(t)]}{dt} = \\ &= a(t) X_c(t) + b(t) \frac{dX_c(t)}{dt}, \end{aligned}$$

potom je:

$$\begin{aligned} K_y(t, t') &= M[Y_c(t) Y_c(t')] = \\ &= M\left\{ \left[a(t) X_c(t) + b(t) \frac{dX_c(t)}{dt} \right] \left[a(t') X_c(t') + b(t') \frac{dX_c(t')}{dt'} \right] \right\} = \\ &= a(t) a(t') M[X_c(t) X_c(t')] + a(t) b(t') M\left\{ \frac{\partial [X_c(t) X_c(t')]}{\partial t'} \right\} + \\ &+ a(t') b(t) M\left\{ \frac{\partial [X_c(t) X_c(t')]}{\partial t} \right\} + b(t) b(t') M\left[\frac{\partial^2 [X_c(t) X_c(t')]}{\partial t \partial t'} \right] = \\ &= a(t) a(t') K_x(t, t') + a(t) b(t') \frac{\partial K_x(t, t')}{\partial t'} + a(t') b(t) \frac{\partial K_x(t, t')}{\partial t} + b(t) b(t') \frac{\partial^2 K_x(t, t')}{\partial t \partial t'}. \end{aligned}$$

4. Stacionárne náhodné procesy

Keď ľubovoľná distribučná funkcia, respektíve hustota pravdepodobnosti náhodného procesu $X(t)$ je nezávislá od začiatku časovej osi:

$$F(x_1, t_1, x_2, t_2, \dots, x_n, t_n) = F(x_1, t_1 + t, x_2, t_2 + t, \dots, x_n, t_n + t), \quad (4.1.a)$$

$$f(x_1, t_1, x_2, t_2, \dots, x_n, t_n) = f(x_1, t_1 + t, x_2, t_2 + t, \dots, x_n, t_n + t), \quad (4.1.b)$$

tak náhodný proces je stacionárny (silne, respektíve v užšom zmysle). Potom ak zvolíme $t = -t_1$ platí:

$$F(x_1, t_1, x_2, t_2, \dots, x_n, t_n) = F(x_1, x_2, t_2 - t_1, \dots, x_n, t_n - t_1), \quad (4.2.a)$$

$$f(x_1, t_1, x_2, t_2, \dots, x_n, t_n) = f(x_1, x_2, t_2 - t_1, \dots, x_n, t_n - t_1), \quad (4.2.b)$$

na základe čoho pre $n=2$ je:

$$m_x(t) = \text{konš.}; \quad (4.3)$$

$$D_x(t) = \text{konš.}; \quad (4.4)$$

$$K_x(t, t') = K_x(t' - t) = K_x(\tau); \quad (4.5)$$

$$R_x(t, t') = R_x(t' - t) = R_x(\tau); \quad (4.6)$$

$$r_x(t, t') = r_x(t' - t) = r_x(\tau); \quad (4.7)$$

$$K_{xy}(t, t') = K_{xy}(t' - t) = K_{xy}(\tau); \quad (4.8)$$

$$R_{xy}(t, t') = R_{xy}(t' - t) = R_{xy}(\tau); \quad (4.9)$$

$$r_{xy}(t, t') = r_{xy}(t' - t) = r_{xy}(\tau); \quad (4.10)$$

Keď náhodný proces $X(t)$ spĺňa len podmienky (4.3-10), tak náhodný proces je slabo stacionárny, respektíve stacionárny v širšom zmysle. Silne stacionárny proces je aj slabo stacionárny, naopak to všeobecne neplatí. V rámci korelačnej teórie, ktorá sa zaoberá štúdiom vlastností náhodných procesov využitím ich prvých dvoch momentov, sa hovorí o stacionarite v širšom zmysle, pričom slova v “širšom zmysle”

sa vynechávajú. Ak má argument t fyzikálny význam času, potom argument $\tau[s]$ je časové oneskorenie. Ak má argument t fyzikálny význam dĺžky (zvyčajne sa označuje l), potom argument τ (zvyčajne sa označuje $\lambda[m]$) je dráhové oneskorenie.

Príklady

Pr.4.1

Určte vlastnosti korelačnej funkcie $R_x(\tau)$ stacionárneho náhodného procesu $X(t)$.

Riešenie.

Na základe vzťahov (4.3) až (4.6) a na základe riešenia príkladu 2.4 dostaneme:

$$R_x(0) = M[X(t) X(t+\tau)] = M[X(t) X(t)] = D_x + m_x^2.$$

Keďže proces $X(t)$ je náhodný proces, závislosť medzi $X(t)$ a $X(t+\tau)$ sa zoslabuje, čo možno vyjadriť vzťahom:

$$\begin{aligned} R_x(\infty) &= \lim_{\tau \rightarrow \infty} R_x(\tau) = \lim_{\tau \rightarrow \infty} M[X(t) X(t+\tau)] = \\ &= M[X(t)] \lim_{\tau \rightarrow \infty} M[X(t+\tau)] = m_x^2. \end{aligned}$$

Porovnaním získaných vzťahov dostaneme vzťah pre rozptyl D_x :

$$D_x = R_x(0) - R_x(\infty).$$

Na základe vzťahu (4.2) môžeme ukázať, že korelačná funkcia $R_x(\tau)$ je párna:

$$R_x(\tau) = M[X(t) X(t+\tau)] = M[X(t-\tau) X(t)] = R_x(-\tau).$$

Ohraničenosť korelačnej funkcie $R_x(\tau)$ môžeme ukázať úpravou vzťahu:

$$M\{[X(t) \pm X(t+\tau)]^2\} \geq 0,$$

$$M[X(t)^2 \pm 2 X(t) X(t+\tau) + X(t+\tau)^2] \geq 0,$$

$$[2 R_x(0) \pm 2 R_x(\tau)] \geq 0,$$

$$R_x(0) \geq R_x(\tau).$$

Pr.4.2

Ukážte, že pre normovanú korelačnú funkciu $r_x(\tau)$ stacionárneho náhodného procesu $X(t)$ platí nerovnosť:

$$|r_x(\tau)| \leq 1.$$

Riešenie.

Analogicky ako v príklade 4.1 je:

$$K_x(0) = M[X_c(t) X_c(t+\tau)] = M[X_c(t)^2] = D_x.$$

$$K_x(\infty) = \lim_{\tau \rightarrow \infty} K_x(\tau) = \lim_{\tau \rightarrow \infty} M[X_c(t) X_c(t+\tau)] = 0.$$

$$\begin{aligned} & M\{[X_c(t) \pm X_c(t+\tau)]^2\} = \\ & = M[X_c(t)^2 \pm 2 X_c(t) X_c(t+\tau) + X_c(t+\tau)^2] = 2 K_x(0) \pm 2 K_x(\tau) \geq 0, \end{aligned}$$

$$D_x \geq K_x(\tau),$$

$$1 \geq |r_x(\tau)|.$$

Pr.4.3

Ukážte, že pre korelačnú funkciu $R_{xy}(\tau)$ stacionárnych náhodných procesov $X(t)$ a $Y(t)$ platí nerovnosť:

$$|R_{xy}(\tau)| \leq \frac{1}{2} [R_x(0) + R_y(0)].$$

Riešenie.

Obdobne ako v príklade 4.1 je:

$$M\{[X(t) \pm Y(t+\tau)]^2\} \geq 0,$$

$$R_x(0) \pm 2 R_{xy}(\tau) + R_y(0) \geq 0,$$

$$|R_{xy}(\tau)| \leq \frac{1}{2} [R_x(0) + R_y(0)].$$

Pr.4.4

Ukážte, že pre korelačnú funkciu $R_{xy}(\tau)$ stacionárnych náhodných procesov $X(t)$ a $Y(t)$ platí nerovnosť:

$$|R_{xy}(\tau)| \leq \sqrt{R_x(0) R_y(0)}.$$

Riešenie.

Obdobne ako v príklade 4.1 je:

$$M\{[a X(t) \pm b Y(t+\tau)]^2\} \geq 0,$$

$$\left(\frac{a}{b}\right)^2 R_x(0) \pm 2 \left(\frac{a}{b}\right) R_{xy}(\tau) + R_y(0) \geq 0.$$

Aby mohla byť uvedená nerovnosť splnená, výraz $\left(\frac{a}{b}\right)$ musí mať komplexnú hodnotu, a potom musí byť splnená nerovnosť:

$$[2 R_{xy}(\tau)]^2 - 4 R_x(0) R_y(0) \leq 0,$$

na základe ktorej vyplynie hľadaná nerovnosť:

$$|R_{xy}(\tau)| \leq \sqrt{R_x(0) R_y(0)}.$$

Pr.4.5

Ukážte, že pre normovanú korelačnú funkciu $r_{xy}(\tau)$ stacionárnych náhodných procesov $X(t)$ a $Y(t)$ platí nerovnosť:

$$|r_{xy}(\tau)| \leq 1.$$

Riešenie.

Obdobne ako v príklade 4.1 je:

$$\begin{aligned} M\left\{\left[\frac{X_c(t)}{\sigma_x} \pm \frac{Y_c(t+\tau)}{\sigma_y}\right]^2\right\} &= M\left[\frac{X_c(t)^2}{D_x} \pm 2 \frac{X_c(t) Y_c(t+\tau)}{\sigma_x \sigma_y} + \frac{Y_c(t+\tau)^2}{D_y}\right] = \\ &= [2 \pm 2 \frac{K_{xy}(\tau)}{\sigma_x \sigma_y}] = [2 \pm 2 r_{xy}(\tau)] \geq 0, \end{aligned}$$

z čoho vyplynie:

$$|r_{xy}(\tau)| \leq 1.$$

Pr.4.6

Ukážte, že pre korelačnú funkciu $R_{xy}(\tau)$ stacionárnych náhodných procesov $X(t)$ a $Y(t)$ platí rovnosť:

$$R_{xy}(\tau) = R_{yx}(-\tau).$$

Riešenie.

Obdobne ako v príklade 4.1 je:

$$R_{yx}(\tau) = M[X(t) Y(t+\tau)] = M[X(t-\tau) Y(t)] = R_{yx}(-\tau).$$

Pr.4.7

Určte hodnotu normovanej korelačnej funkcie $r_{yx}(\tau)$ pre $\tau=0$ stacionárnych náhodných procesov $Y(t)$ a $X(t)$, ktoré sú viazané lineárnym vzťahom:

$$Y(t) = a X(t) + b.$$

Riešenie.

Na základe vzťahov (3.1) až (3.6) a (4.10) dostaneme:

$$m_y = M[Y(t)] = M[a X(t) + b] = a m_x + b,$$

$$Y_c(t) = Y(t) - m_y = a X(t) + b - (a m_x + b) = a X_c(t),$$

$$K_{yx}(\tau) = M[Y_c(t) X_c(t+\tau)] = M[a X_c(t) X_c(t+\tau)] = a K_x(\tau),$$

$$K_y(\tau) = M[Y_c(t) Y_c(t+\tau)] = M[a^2 X_c(t) X_c(t+\tau)] = a^2 K_x(\tau),$$

$$D_y = K_y(0) = a^2 K_x(0) = a^2 D_x,$$

$$r_{yx}(0) = \frac{K_{yx}(0)}{\sigma_y \sigma_x} = \frac{a D_x}{\sqrt{D_y} \sqrt{D_x}} = \frac{a D_x}{/a D_x/} = \pm 1.$$

Pr.4.8

Určte hodnotu normovanej korelačnej funkcie $r_{x \&}(\tau)$ pre $\tau=0$ stacionárneho náhodného procesu $X(t)$.

Riešenie.

Na základe vzťahov (3.1) až (3.6), (4.10) a riešenia príkladu 3.4 je:

$$K_{x,x}(\tau) = M[X_c(t) X_c(t+\tau)] = \frac{\partial}{\partial \tau} M[X_c(t) X_c(t')] = \frac{\partial}{\partial \tau} K_x(\tau).$$

Na základe riešenia príkladu 4.1 je $K_x(0) = \max[K_x(\tau)]$, a preto $\frac{\partial}{\partial \tau} K_x(0) = 0$, na základe čoho je:

$$r_{x,x}(0) = 0.$$

Pr.4.9

Určte hodnotu normovanej korelačnej funkcie $r_{zx}(\tau)$ pre $\tau = 0$ ak platí:

$$Z(t) = a X(t) + b Y(t),$$

kde a, b sú konštanty a $X(t), Y(t)$ sú náhodné stacionárne procesy

- a) lineárne závislé,
- b) nezávislé.

Riešenie.

Na základe vzťahov (3.1-6) a (4.10) dostaneme:

$$m_z = M[Y(t)] = M[a X(t) + b Y(t)] = a m_x + b m_y,$$

$$Z_c(t) = Z(t) - m_z = a X(t) + b Y(t) - (a m_x + b m_y) = a X_c(t) + b Y_c(t),$$

$$K_{zx}(\tau) = M[Z_c(t) X_c(t+\tau)] = M\{[a X_c(t) + b Y_c(t)] X_c(t+\tau)\} = a K_x(\tau) + b K_{yx}(\tau),$$

$$K_z(\tau) = M[Z_c(t) Z_c(t+\tau)] = M\{[a X_c(t) + b Y_c(t)][a X_c(t+\tau) + b Y_c(t+\tau)]\} = \\ = a^2 K_x(\tau) + a b [K_{xy}(\tau) + K_{yx}(\tau)] + b^2 K_y(\tau),$$

$$D_z = K_z(0) = a^2 D_x + 2 a b K_{yx}(0) + b^2 D_y,$$

$$r_{zx}(0) = \frac{K_{zx}(0)}{\sigma_z \sigma_x} = \frac{a D_x + b K_{yx}(0)}{\sqrt{a^2 D_x^2 + 2 a b K_{yx}(0) D_x + b^2 D_y D_x}}$$

a) Na základe riešenia príkladu 4.7 dostaneme:

$$Y(t) = c X(t) + d,$$

$$K_{yx}(0) = c K_x(0) = c D_x,$$

$$K_y(\tau) = D_y = a^2 K_x(0) = a^2 D_x,$$

$$r_{zx}(0) = \frac{a D_x + b c D_x}{\sqrt{a^2 D_x^2 + 2 a b c D_x D_x + b^2 c^2 D_x D_x}} = \pm 1.$$

b) V prípade nezávislosti $X(t)$ a $Y(t)$ (pozri príklad 2.5) dostaneme:

$$r_{zx}(0) = \frac{a D_x}{\sqrt{a^2 D_x^2 + b^2 D_y D_x}} / < 1.$$

Pr.4.10

Určte kovariančnú funkciu $K_{yx}(\tau)$ a rozptyl D_y , ak:

$$Y(t) = X(t) + a(t),$$

kde $X(t)$ je stacionárny proces a $a(t)$ je nenáhodná funkcia.

Riešenie.

Analogicky ako v príklade 2.1 dostaneme:

$$m_y(t) = M[Y(t)] = M[X(t) + a(t)] = m_x + a(t),$$

$$Y_c(t) = Y(t) - m_y = X(t) + a(t) - [m_x + a(t)] = X_c(t),$$

$$K_{yx}(\tau) = M[Y_c(t) X_c(t+\tau)] = M[X_c(t) X_c(t+\tau)] = K_x(\tau),$$

$$K_y(\tau) = M[Y_c(t) Y_c(t+\tau)] = M[X_c(t) X_c(t+\tau)] = K_x(\tau),$$

$$D_y = K_x(0) = D_x.$$

Pr.4.11

Určte kovariančnú funkciu $K_{yx}(t, \tau)$ a rozptyl $D_y(t)$ ak:

$$Y(t) = a(t) X(t),$$

kde $X(t)$ je stacionárny proces a $a(t)$ je nenáhodná funkcia.

Riešenie.

Analogicky ako v príklade 2.1 dostaneme:

$$m_y(t) = M[Y(t)] = M[a(t) X(t)] = a(t) m_x,$$

$$Y_c(t) = Y(t) - m_y = a(t) X(t) - [a(t) m_x] = a(t) X_c(t),$$

$$K_{yx}(t, \tau) = M[Y_c(t) X_c(t+\tau)] = M[a(t) X_c(t) X_c(t+\tau)] = a(t) K_x(\tau),$$

$$K_y(t, \tau) = M[Y_c(t) Y_c(t+\tau)] = M[a(t) a(t+\tau) X_c(t) X_c(t+\tau)] = a(t) a(t+\tau) K_x(\tau),$$

$$D_y(t) = K_x(t, 0) = a(t)^2 D_x.$$

5. Stacionárne ergodické náhodné procesy

Keď štatistické charakteristiky ľubovoľnej realizácie náhodného procesu sa zhodujú so štatistickými charakteristikami náhodného procesu, tak náhodný proces je ergodický.

Charakteristiky strednú hodnotu m_x , rozptyl D_x , kovariančné funkcie $K_x(\tau)$, $K_{xy}(\tau)$, korelačné funkcie $R_x(\tau)$, $R_{xy}(\tau)$ stacionárneho ergodického náhodného procesu možno určiť pomocou jedinej realizácie náhodného procesu, pričom platí:

$$m_x = \lim_{T \rightarrow \infty} \frac{1}{2T} \int_{-T}^T X(t) dt, \quad (5.1)$$

$$D_x = \lim_{T \rightarrow \infty} \frac{1}{2T} \int_{-T}^T X(t)^2 dt, \quad (5.2)$$

$$K_x(\tau) = \lim_{T \rightarrow \infty} \frac{1}{2T} \int_{-T}^T X_c(t) X_c(t+\tau) dt, \quad (5.3)$$

$$K_{xy}(\tau) = \lim_{T \rightarrow \infty} \frac{1}{2T} \int_{-T}^T X_c(t) Y_c(t+\tau) dt, \quad (5.4)$$

$$R_x(\tau) = \lim_{T \rightarrow \infty} \frac{1}{2T} \int_{-T}^T X(t) X(t+\tau) dt, \quad (5.5)$$

$$R_{xy}(\tau) = \lim_{T \rightarrow \infty} \frac{1}{2T} \int_{-T}^T X(t) Y(t+\tau) dt. \quad (5.6)$$

Príklady

Pr.5.1

Určte hodnotu kovariančnej funkcie $K_z(\tau)$ pre rastúce τ procesov $X(t) = A \sin \omega t$, ktorý je nenáhodný proces a $Y(t)$, ktorý je stacionárny ergodický náhodný proces, ak platí:

$$Z(t) = X(t) + Y(t).$$

Riešenie.

Na základe riešenia príkladu 4.9, vzťahov (5.1-4) a nezávislosti procesov $X(t)$ a $Y(t)$ dostaneme:

$$K_z(\tau) = M[Z_c(t) Z_c(t+\tau)] = M\{[X_c(t) + Y_c(t)][X_c(t+\tau) + Y_c(t+\tau)]\} = \\ = K_x(\tau) + K_{xy}(\tau) + K_{yx}(\tau) + K_y(\tau) = K_x(\tau) + K_y(\tau),$$

$$K_x(\tau) = \lim_{T \rightarrow \infty} \frac{1}{2T} \int_{-T}^T A \sin \omega t A \sin \omega(t+\tau) dt = \\ = \lim_{T \rightarrow \infty} \frac{1}{2T} \int_{-T}^T \frac{A^2}{2} \{\cos[\omega t - \omega(t+\tau)] - \cos[\omega t + \omega(t+\tau)]\} dt = \\ = \frac{A^2}{2} \lim_{T \rightarrow \infty} \frac{1}{2T} \int_{-T}^T [\cos \omega \tau - \cos \omega(2t+\tau)] dt = \frac{A^2}{2} \cos \omega \tau.$$

Na základe riešenia príkladu 4.1 vyplýva, že pri raste časového oneskorenia τ hodnoty kovariančnej funkcie $K_y(\tau)$ stacionárneho náhodného procesu $Y(t)$ klesajú. Z toho vyplýva, že od určitej hodnoty τ v $K_z(\tau)$ prevláda príspevok $K_x(\tau) = \frac{A^2}{2} \cos \omega \tau$ oproti zanikajúcemu príspevku $K_y(\tau)$.

Pr.5.2

Určte hodnotu normovanej korelačnej funkcie $r_{yx}(\tau)$ pre $\tau=0$ závislých stacionárnych ergodických náhodných procesov $Y(t)$ a $X(t)$, keď platí:

$$X(t) = \cos(\omega t + \varphi), Y(t) = \sin(\omega t + \varphi), X(t)^2 + Y(t)^2 = 1 \text{ a } \varphi \text{ je náhodná veličina.}$$

Riešenie.

Na základe vzťahu (5.4) dostaneme:

$$K_{yx}(\tau) = \lim_{T \rightarrow \infty} \frac{1}{2T} \int_{-T}^T \sin(\omega t + \varphi) \cos[\omega(t+\tau) + \varphi] dt =$$

$$\begin{aligned}
&= \lim_{T \rightarrow \infty} \frac{1}{2T} \int_{-T}^T \frac{1}{2} \{ \sin[\omega t + \varphi - \omega(t+\tau) - \varphi] + \sin[\omega t + \varphi + \omega(t+\tau) + \varphi] \} dt = \\
&= \lim_{T \rightarrow \infty} \frac{1}{2T} \int_{-T}^T \frac{1}{2} [\sin(-\omega\tau) + \sin(2\omega t + \omega\tau + 2\varphi)] dt = -\frac{1}{2} \sin\omega\tau.
\end{aligned}$$

$$r_{yx}(0) = \frac{K_{yx}(0)}{\sigma_y \sigma_x} = \frac{0}{\sigma_y \sigma_x} = 0.$$

6. Charakteristiky náhodných procesov vo frekvenčnej oblasti

Frekvenčnú štruktúru procesov (polí) $x(t)$ ako rozklad funkcie $x(t)$ podľa uhlovej frekvencie (vlnového čísla) ω opisujú charakteristiky vo frekvenčnej oblasti. V prípade, ak je splnená podmienka:

$$\int_{-\infty}^{\infty} |x(t)|^2 dt < \infty,$$

existuje Fourierová transformácia $X(i\omega)$ [resp. $X(if)$] funkcie $x(t)$, pre ktorú je:

$$X(i\omega) = a \int_{-\infty}^{\infty} x(t) e^{-ic\omega t} dt, \quad x(t) = b \int_{-\infty}^{\infty} X(i\omega) e^{ic\omega t} d\omega,$$

kde je:

$$a b = \frac{1}{2\pi}.$$

Potom napríklad je:

$$X(i\omega) = \int_{-\infty}^{\infty} x(t) e^{-i\omega t} dt, \quad \text{resp.} \quad X(if) = \int_{-\infty}^{\infty} x(t) e^{-i2\pi ft} dt \quad (6.1.a-b)$$

a inverzná Fourierová transformácia $X(i\omega)$ [resp. $X(if)$] funkcie $x(t)$ je:

$$x(t) = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} X(i\omega) e^{i\omega t} d\omega, \quad \text{resp.} \quad x(t) = \int_{-\infty}^{\infty} X(if) e^{i2\pi ft} df, \quad (6.2.a-b)$$

Spektrálna výkonová hustota $S_x(\omega)$ funkcie $x(t)$ je definovaná ako Fourierová transformácia korelačnej funkcie $R_x(\tau)$ a tak je:

$$S_x(\omega) = \int_{-\infty}^{\infty} R_x(\tau) e^{-i\omega\tau} d\tau, \quad \text{resp.} \quad S_x(f) = \int_{-\infty}^{\infty} R_x(\tau) e^{-i2\pi f\tau} d\tau, \quad (6.3.a-b)$$

$$R_x(\tau) = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} S_x(\omega) e^{i\omega\tau} d\omega, \quad \text{resp.} \quad R_x(\tau) = \int_{-\infty}^{\infty} S_x(f) e^{i2\pi f\tau} df, \quad (6.4.a-b)$$

Spektrálna výkonová hustota (vzájomná) $S_{xy}(i\omega)$ funkcií $x(t)$ a $y(t)$ je definovaná ako Fourierová transformácia korelačnej funkcie $R_{xy}(\tau)$ a tak je:

$$S_{xy}(i\omega) = \int_{-\infty}^{\infty} R_{xy}(\tau) e^{-i\omega\tau} d\tau, \quad \text{resp.} \quad S_{xy}(if) = \int_{-\infty}^{\infty} R_{xy}(\tau) e^{-i2\pi f\tau} d\tau, \quad (6.5.a-b)$$

$$R_{xy}(\tau) = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} S_{xy}(\omega) e^{i\omega\tau} d\omega, \quad \text{resp.} \quad R_{xy}(\tau) = \int_{-\infty}^{\infty} S_{xy}(f) e^{i2\pi f\tau} df, \quad (6.6.a-b)$$

Koherenčná funkcia $\gamma_{xy}(\omega)$ funkcií $x(t)$ a $y(t)$ je:

$$\gamma_{xy}^2(\omega) = \frac{|S_{xy}(i\omega)|^2}{S_x(\omega) S_y(\omega)}. \quad (6.7)$$

Príklady

Pr.6.1

Ukážte, že platí vzťah:

$$D_x = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} S_x(\omega) d\omega - m_x^2$$

medzi rozptylom D_x a spektrálnou výkonovou hustotou $S_x(\omega)$ stacionárneho náhodného procesu $x(t)$.

Riešenie.

Na základe vzťahu (6.4.a) a riešenia príkladu 2.4 dostaneme:

$$\begin{aligned} D_x &= M[x(t)^2] - m_x^2 = R_x(0) - m_x^2 = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} S_x(\omega) e^{i\omega 0} d\omega - m_x^2 = \\ &= \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} S_x(\omega) d\omega - m_x^2. \end{aligned}$$

Pr.6.2

Vyjadrite spektrálnu výkonovú hustotu $S_x(\omega)$ funkcie $x(t)$ pomocou Fourierovej transformácie $X(i\omega)$ funkcie $x(t)$.

Riešenie.

Na základe vzťahov (6.1.a) a (6.2.a) dostaneme:

$$\begin{aligned} D_x + m_x^2 &= M[x(t)^2] = \lim_{T \rightarrow \infty} \frac{1}{2T} \int_{-T}^T x(t)^2 dt = \lim_{T \rightarrow \infty} \frac{1}{2T} \int_{-T}^T x(t) x(t) dt = \\ &= \lim_{T \rightarrow \infty} \frac{1}{2T} \int_{-T}^T x(t) \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} X(i\omega) e^{i\omega t} d\omega dt = \frac{1}{2\pi} \lim_{T \rightarrow \infty} \frac{1}{2T} \int_{-T}^T X(i\omega) \bar{X}(i\omega) d\omega = \end{aligned}$$

$$= \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} \lim_{T \rightarrow \infty} \frac{1}{2T} |X(i\omega)|^2 d\omega.$$

Porovnaním získaného vzťahu so vzťahom ukázaným v príklade 6.1 dostaneme:

$$S_x(\omega) = \lim_{T \rightarrow \infty} \frac{1}{2T} |X(i\omega)|^2.$$

Pr.6.3

Ukážte, že spektrálna výkonová hustota $S_x(\omega)$ funkcie $x(t)$ sa rovná Fourierovej transformácii korelačnej funkcie $R_x(\tau)$ využitím vzťahu, ktorý bol ukázaný v príklade 6.2.

Riešenie.

Na základe vzťahov (6.1.a) a (6.2.a) a riešenia príkladu 6.2 dostaneme:

$$\begin{aligned} R_x(\tau) &= \lim_{T \rightarrow \infty} \frac{1}{2T} \int_{-T}^T x(t) x(t+\tau) dt = \\ &= \lim_{T \rightarrow \infty} \frac{1}{2T} \int_{-T}^T x(t) \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} X(i\omega) e^{i\omega(t+\tau)} d\omega dt = \\ &= \frac{1}{2\pi} \lim_{T \rightarrow \infty} \frac{1}{2T} \int_{-T}^T X(i\omega) \bar{X}(i\omega) e^{i\omega\tau} d\omega = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} S_x(\omega) e^{i\omega\tau} d\omega. \end{aligned}$$

Pr.6.4

Vyjadrite spektrálnu výkonovú hustotu $S_{yx}(\omega)$ funkcií $y(t)$ a $x(t)$ pomocou Fourierových transformácií $Y(i\omega)$, $X(i\omega)$ funkcií $y(t)$ a $x(t)$.

Riešenie.

Na základe vzťahov (6.1.a) a (6.2.a) dostaneme:

$$\begin{aligned}
R_{xy}(\tau) &= \lim_{T \rightarrow \infty} \frac{1}{2T} \int_{-T}^T x(t) y(t+\tau) dt = \\
&= \lim_{T \rightarrow \infty} \frac{1}{2T} \int_{-T}^T \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} Y(i\omega) e^{i\omega(t+\tau)} x(t) d\omega dt = \\
&= \frac{1}{2\pi} \lim_{T \rightarrow \infty} \frac{1}{2T} \int_{-T}^T \bar{X}(i\omega) Y(i\omega) e^{i\omega\tau} d\omega = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} \lim_{T \rightarrow \infty} \frac{1}{2T} \bar{X}(i\omega) Y(i\omega) e^{i\omega\tau} d\omega.
\end{aligned}$$

Porovnaním získaného vzťahu so vzťahom (6.6.a) dostaneme:

$$S_{xy}(\omega) = \lim_{T \rightarrow \infty} \frac{1}{2T} \bar{X}(i\omega) Y(i\omega).$$

Pr.6.5

Určte spektrálnu výkonovú hustotu $S_x(\omega)$ stacionárneho náhodného procesu (bieleho šumu), ktorého korelačná funkcia má tvar Diracovho impulzu:

$$R_x(\tau) = \delta(\tau).$$

Riešenie.

Na základe vzťahu (6.3.a) je:

$$S_x(\omega) = \int_{-\infty}^{\infty} \delta(\tau) e^{-i\omega\tau} dt.$$

Na základe vzťahu (1.8) je:

$$S_x(\omega) = \int_{-\infty}^{\infty} e^{-i\omega\tau} \delta(\tau - 0) d\tau = e^{-i\omega \cdot 0} = 1.$$

Pr.6.6

Ukážte, že platí vzťah:

$$S_{xy}(i\omega) = \bar{S}_{yx}(i\omega).$$

Riešenie.

V príklade 6.4 bol ukázaný vzťah, na základe ktorého je:

$$S_{xy}(i\omega) = \lim_{T \rightarrow \infty} \frac{1}{2T} \bar{X}(i\omega) Y(i\omega).$$

Analogicky sa dá ukázať, že platí aj vzťah:

$$S_{yx}(i\omega) = \lim_{T \rightarrow \infty} \frac{1}{2T} \bar{Y}(i\omega) X(i\omega).$$

Porovnaním uvedených vzťahov dostaneme hľadaný vzťah:

$$S_{yx}(i\omega) = \bar{S}_{xy}(i\omega).$$

Pr.6.7

Ukážte, že pre koherenčnú funkciu funkcií $x(t)$ a $y(t)$ platí nerovnosť:

$$\gamma_{xy}^2(\omega) \leq 1.$$

Riešenie.

V príklade 4.4 bol ukázaný vzťah, na základe ktorého platí:

$$\frac{R_{xy}(0)^2}{R_x(0) R_y(0)} = \frac{(\frac{1}{2\pi})^2 \int_{-\infty}^{\infty} \int_{-\infty}^{\infty} S_{xy}(i\omega_1) \bar{S}_{xy}(i\omega_2) d\omega_1 d\omega_2}{(\frac{1}{2\pi})^2 \int_{-\infty}^{\infty} \int_{-\infty}^{\infty} S_x(\omega_1) S_y(\omega_2) d\omega_1 d\omega_2} = \frac{S_{xy}(i\omega)^2}{S_x(\omega) S_y(\omega)} \leq 1,$$

pričom sme zohľadnili vzťah ukázaný v príklade 6.6 a vzťahy (6.4.a) a (6.6.a).

Pr.6.8

Určte spektrálnu výkonovú hustotu $S_z(\omega)$ stacionárneho náhodného procesu $Z(t)$, ak platí:

$$Z(t) = a X(t) + b Y(t),$$

kde $X(t)$ a $Y(t)$ sú stacionárne náhodné procesy, pričom su známe ich spektrálne výkonové hustoty $S_x(\omega)$, $S_{xy}(i\omega)$, $S_y(\omega)$ a konštanty a , b .

Riešenie.

V príklade 4.9 bol ukázaný vzťah, na základe ktorého platí:

$$R_z(\tau) = M[Z(t) Z(t+\tau)] = a^2 R_x(\tau) + a b [R_{xy}(\tau) + R_{yx}(\tau)] + b^2 R_y(\tau).$$

Využitím vzťahov (6.3.a) a (6.5.a) a vzťahu z príkladu 6.6 dostaneme vzťah:

$$S_z(\omega) = a^2 S_x(\omega) + a b [S_{xy}(i\omega) + \bar{S}_{xy}(i\omega)] + b^2 S_y(\omega).$$

Pr.6.9

Určte korelačnú funkciu $R_x(\tau)$ stacionárneho procesu (bieleho šumu), ktorého spektrálna výkonová hustota je:

$$S_x(\omega) = S_0.$$

Riešenie.

Na základe vzťahu (6.4.a) je:

$$R_x(\tau) = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} S_0 e^{i\omega\tau} d\omega = \frac{S_0}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} e^{i\omega\tau} d\omega.$$

Na základe vzťahu (6.3.a) a (1.8) je:

$$S_{\delta}(\omega) = \int_{-\infty}^{\infty} \delta(\tau - \tau_0) e^{-i\omega\tau} d\tau = e^{-i\omega\tau_0}.$$

Inverznou Fourierovou transformáciou dostaneme vzťah:

$$\delta(\tau - \tau_0) = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} S_{\delta}(\omega) e^{i\omega\tau} d\omega = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} e^{-i\omega\tau_0} e^{i\omega\tau} d\omega = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} e^{-i\omega(\tau - \tau_0)} d\omega.$$

Pre náš prípad $\tau_0 = 0$ dostaneme vzťah:

$$R_x(\tau) = \frac{S_0}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} e^{i\omega(\tau-0)} d\omega = S_0 \delta(\tau).$$

Na základe vzťahu (1.8) je:

$$S_x(\omega) = S_0 \int_{-\infty}^{\infty} e^{-i\omega\tau} \delta(\tau - 0) d\tau = S_0 e^{-i\omega 0} = S_0.$$

Pr.6.10

Určte spektrálnu výkonovú hustotu $S_x(\omega)$ náhodného procesu $X(t)$ ak:

$$X(t) = A \sin(\omega_0 t + \varphi),$$

kde φ je náhodná veličina.

Riešenie.

Najskôr určíme korelačnú funkciu $R_x(\tau)$ náhodného procesu $X(t)$:

$$R_x(\tau) = \lim_{T \rightarrow \infty} \frac{1}{2T} \int_{-T}^T A \sin(\omega_0 t + \varphi) A \sin[\omega_0(t + \tau) + \varphi] dt =$$

$$\begin{aligned}
&= \lim_{T \rightarrow \infty} \frac{1}{2T} \int_{-T}^T \frac{A^2}{2} \{ \cos[\omega_0 t + \varphi - \omega_0(t+\tau) - \varphi] - \cos[\omega_0 t + \varphi + \omega_0(t+\tau) + \varphi] \} dt = \\
&= \frac{A^2}{2} \lim_{T \rightarrow \infty} \frac{1}{2T} \int_{-T}^T [\cos(-\omega_0 \tau) - \cos(2\omega_0 t + \omega_0 \tau + 2\varphi)] dt = \frac{A^2}{2} \cos \omega_0 \tau.
\end{aligned}$$

Na základe vzťahu (6.3.a) je:

$$\begin{aligned}
S_x(\omega) &= \int_{-\infty}^{\infty} \frac{A^2}{2} \cos \omega_0 \tau e^{-i\omega \tau} d\tau = \frac{A^2}{4} \int_{-\infty}^{\infty} (e^{i\omega_0 \tau} + e^{-i\omega_0 \tau}) e^{-i\omega \tau} d\tau = \\
&= \frac{A^2}{4} \int_{-\infty}^{\infty} [e^{-i(\omega - \omega_0)\tau} + e^{-i(\omega_0 + \omega)\tau}] d\tau = 2\pi \frac{A^2}{4} [\delta(\omega - \omega_0) + \delta(\omega + \omega_0)].
\end{aligned}$$

Pr.6.11

Určte spektrálnu výkonovú hustotu $S_x(\omega)$ stacionárneho náhodného procesu $X(t)$ s korelačnou funkciou:

$$R_x(\tau) = D_x e^{-\alpha|\tau|},$$

kde $\alpha > 0$.

Riešenie.

Na základe vzťahu (6.3.a) je:

$$\begin{aligned}
S_x(\omega) &= \int_{-\infty}^{\infty} D_x e^{-\alpha|\tau|} e^{-i\omega \tau} d\tau = D_x \int_{-\infty}^{\infty} e^{-(\alpha|\tau| + i\omega \tau)} d\tau = \\
&= D_x \left[\int_0^{\infty} e^{-(\alpha + i\omega)\tau} d\tau + \int_{-\infty}^0 e^{(\alpha - i\omega)\tau} d\tau \right] = D_x \left(\frac{1}{\alpha + i\omega} + \frac{1}{\alpha - i\omega} \right) = D_x \frac{2\alpha}{\alpha^2 + \omega^2}.
\end{aligned}$$

Pr.6.12

Určte spektrálnu výkonovú hustotu $S_x(\omega)$ stacionárneho náhodného procesu $X(t)$ s korelačnou funkciou:

$$R_x(\tau) = D_x e^{-\alpha/|\tau|} \cos \omega_0 \tau,$$

kde $\alpha > 0$.

Riešenie.

Na základe vzťahu (6.3.a) je:

$$\begin{aligned} S_x(\omega) &= \int_{-\infty}^{\infty} D_x e^{-\alpha/|\tau|} \cos \omega_0 \tau e^{-i\omega\tau} d\tau = \frac{D_x}{2} \int_{-\infty}^{\infty} e^{-\alpha/|\tau|} (e^{i\omega_0\tau} + e^{-i\omega_0\tau}) e^{-i\omega\tau} d\tau = \\ &= \frac{D_x}{2} \left\{ \int_0^{\infty} [e^{(-\alpha+i\omega_0-i\omega)\tau} + e^{(-\alpha-i\omega_0-i\omega)\tau}] d\tau + \int_{-\infty}^0 [e^{(\alpha+i\omega_0-i\omega)\tau} + e^{(\alpha-i\omega_0-i\omega)\tau}] d\tau \right\} = \\ &= \frac{D_x}{2} \left[\frac{1}{\alpha-i(\omega_0-\omega)} + \frac{1}{\alpha+i(\omega_0+\omega)} + \frac{1}{\alpha+i(\omega_0-\omega)} + \frac{1}{\alpha-i(\omega_0+\omega)} \right] = \\ &= D_x \left(\frac{\alpha}{\alpha^2 + (\omega_0 + \omega)^2} + \frac{\alpha}{\alpha^2 + (\omega_0 - \omega)^2} \right). \end{aligned}$$

Pr.6.13

Určte spektrálnu výkonovú hustotu $S_{\dot{X}}(\omega)$ derivácie $\dot{X}(t)$ stacionárneho náhodného procesu $X(t)$ pomocou spektrálnej výkonovej hustoty $S_x(\omega)$ náhodného procesu $X(t)$.

Riešenie.

Najskôr na základe riešenia príkladu 4.8 určíme korelačnú funkciu $R_{\dot{X}}(\tau)$ stacionárneho náhodného procesu $\dot{X}(t)$:

$$R_{\dot{X}}(\tau) = R_{\dot{X}}(t, t') = \frac{\partial^2 R_x(t'-t)}{\partial t \partial t'} = \frac{\partial^2 R_x(\tau)}{\partial \tau^2}.$$

Na základe vzťahu (6.4.a) je:

$$R_{\mathfrak{X}}(\tau) = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} S_{\mathfrak{X}}(\omega) e^{i\omega\tau} d\omega,$$

ale aj:

$$R_x(\tau) = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} S_x(\omega) e^{i\omega\tau} d\omega.$$

Úpravou dostaneme:

$$\frac{\partial^2 R_x(\tau)}{\partial \tau^2} = \frac{-\omega^2}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} S_x(\omega) e^{i\omega\tau} d\omega,$$

$$R_{\mathfrak{X}}(\tau) = \frac{\partial^2 R_x(\tau)}{\partial \tau^2} = \frac{-\omega^2}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} S_x(\omega) e^{i\omega\tau} d\omega.$$

Porovnaním vzťahov pre vyjadrenie korelačnej funkcie $R_{\mathfrak{X}}(\tau)$ dostaneme vzťah:

$$S_{\mathfrak{X}}(\omega) = -\omega^2 S_x(\omega).$$

Pr.6.14

Určte Fourierovu transformáciu $\mathfrak{X}(i\omega)$ funkcie $\mathfrak{X}(t)$, ak poznáme Fourierovu transformáciu $X(i\omega)$ funkcie $x(t)$.

Riešenie.

Na základe vzťahu (6.2.a) je:

$$\mathfrak{X}(t) = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} \mathfrak{X}(i\omega) e^{i\omega t} d\omega,$$

ale aj:

$$x(t) = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} X(i\omega) e^{i\omega t} d\omega.$$

Úpravou dostaneme:

$$\mathfrak{X}(t) = \frac{dx(t)}{dt} = \frac{i\omega}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} X(i\omega) e^{i\omega t} d\omega.$$

Porovnaním vzťahov pre vyjadrenie funkcie $\mathfrak{X}(t)$ dostaneme vzťah:

$$\mathfrak{X}(i\omega) = i\omega X(i\omega).$$

7. Markovove procesy

Náhodný proces, ktorého charakteristiky v ľubovoľnom časovom okamihu sú závislé iba od charakteristík v určitom predchádzajúcom okamihu, sa nazýva Markovov náhodný proces.

Pre n - rozmernú hustotu $f(x_n, t_n, x_{n-1}, t_{n-1}, \dots, x_2, t_2, x_1, t_1)$ náhodného procesu platí:

$$\begin{aligned} & f(x_n, t_n, x_{n-1}, t_{n-1}, \dots, x_2, t_2, x_1, t_1) = \\ & = f(x_n, t_n | x_{n-1}, t_{n-1}, \dots, x_2, t_2, x_1, t_1) f(x_{n-1}, t_{n-1}, \dots, x_2, t_2, x_1, t_1), \end{aligned} \quad (7.1)$$

pre n - rozmernú hustotu $f(x_n, t_n, x_{n-1}, t_{n-1}, \dots, x_2, t_2, x_1, t_1)$ Markovového procesu platí:

$$f(x_n, t_n, x_{n-1}, t_{n-1}, \dots, x_2, t_2, x_1, t_1) = f(x_n, t_n | x_{n-1}, t_{n-1}) f(x_{n-1}, t_{n-1}, \dots, x_2, t_2, x_1, t_1), \quad (7.2)$$

kde $f(x_n, t_n | x_{n-1}, t_{n-1})$ je podmienená hustota pravdepodobnosti, ktorá vyjadruje, že hodnota procesu $x(t)$ sa bude v čase t_n rovnať x_n , keď v čase t_{n-1} sa rovnala x_{n-1} . Pre podmienenú hustotu pravdepodobnosti platí:

$$f(x_j, t_j | x_{j-1}, t_{j-1}) \geq 0, \quad (7.3)$$

$$\int_{-\infty}^{\infty} f(x_j, t_j | x_{j-1}, t_{j-1}) dx_j = 1, \quad (7.4)$$

V prípade Markovového procesu platí:

$$f(x, t | x_0, t_0) = \int_{-\infty}^{\infty} f(x, t | z, \tau) f(z, \tau | x_0, t_0) dz. \quad (7.5)$$

Príklady

Pr.7.1

Nájdite vzťah, pomocou ktorého možno určiť podmienenú hustotu pravdepodobnosti $f(x, t | x_0, t_0)$ Markovového procesu s nezávislými premennými x_0, t_0 (prvá spätná Kolmogorovova rovnica).

Riešenie

Proces $X(t)$ považujeme za spojitý [ak pri malých časových intervaloch môžu len s malou pravdepodobnosťou vzniknúť značné (čo do veľkosti) prírastky] a do vzťahu (7.5) dosadíme vzťah $\tau = t_0 + \Delta t$, ($\Delta t > 0$). Potom:

$$f(x, t | x_0, t_0) = \int_{-\infty}^{\infty} f(x, t | z, t_0 + \Delta t) f(z, t_0 + \Delta t | x_0, t_0) dz.$$

Rozložením funkcie $f(x, t | z, t_0 + \Delta t)$ do Taylorovho radu v okolí $z = x_0$ dostaneme:

$$f(x, t | x_0, t_0) = \int_{-\infty}^{\infty} [f(x, t | x_0, t_0 + \Delta t) +$$

$$+ \frac{\partial f}{\partial x_0} (z - x_0) + \frac{1}{2} \frac{\partial^2 f}{\partial x_0^2} (z - x_0)^2 + \frac{1}{6} \frac{\partial^3 f}{\partial x_0^3} (z - x_0)^3 + \dots] f(z, t_0 + \Delta t | x_0, t_0) dz.$$

Na základe vzťahu (7.4) je:

$$\begin{aligned} & f(x, t | x_0, t_0) - [f(x, t | x_0, t_0 + \Delta t) = \\ &= \frac{\partial f}{\partial x_0} \int_{-\infty}^{\infty} (z - x_0) f(z, t_0 + \Delta t | x_0, t_0) dz + \frac{1}{2} \frac{\partial^2 f}{\partial x_0^2} \int_{-\infty}^{\infty} (z - x_0)^2 f(z, t_0 + \Delta t | x_0, t_0) dz + \\ &+ \frac{1}{6} \frac{\partial^3 f}{\partial x_0^3} \int_{-\infty}^{\infty} (z - x_0)^3 f(z, t_0 + \Delta t | x_0, t_0) dz + \dots, \\ & 0 = \frac{\partial f}{\partial x_0} + a \frac{\partial f}{\partial x_0} + \frac{1}{2} b \frac{\partial^2 f}{\partial x_0^2} + \frac{1}{6} c \frac{\partial^3 f}{\partial x_0^3} + \dots, \end{aligned}$$

kde

$$\begin{aligned} a(x_0, t_0) &= \lim_{\Delta t \rightarrow 0} \frac{M[(z - x_0)]}{\Delta t}, \\ b(x_0, t_0) &= \lim_{\Delta t \rightarrow 0} \frac{M[(z - x_0)^2]}{\Delta t}, \\ c(x_0, t_0) &= \lim_{\Delta t \rightarrow 0} \frac{M[(z - x_0)^3]}{\Delta t}, \\ &\vdots \end{aligned}$$

Pr.7.2

Nájdite vzťah, pomocou ktorého možno určiť podmienenú hustotu pravdepodobnosti $f(x, t | x_0, t_0)$ Markovového procesu s nezávislými premennými x, t (druhá priama Kolmogorovova rovnica).

Riešenie

Nech $\varphi(x)$ je ľubovoľná spojitá diferencovateľná (do druhého poriadku) funkcia $X(t)$, na hraniciach definičného oboru $\langle a, b \rangle$ rovná nule (spolu s prvými dvoma deriváciami). S ohľadom na analógiu s normálnym rozdelením uvažujeme definičný obor $\langle \infty, \infty \rangle$. Do vzťahu (7.5) dosadíme vzťah $t = t + \Delta t$, $\tau = t$, a potom:

$$f(x, t + \Delta t | x_0, t_0) = \int_{-\infty}^{\infty} f(x, t + \Delta t | z, t) f(z, t | x_0, t_0) dz.$$

Funkciu $\int_{-\infty}^{\infty} \frac{\partial f(x, t | x_0, t_0)}{\partial t} \varphi(x) dx$ pri zohľadnení vzťahu (7.5) vyjadríme v tvare:

$$\begin{aligned} & \int_{-\infty}^{\infty} \frac{\partial f(x, t | x_0, t_0)}{\partial t} \varphi(x) dx = \\ &= \int_{-\infty}^{\infty} \lim_{\Delta t \rightarrow 0} \int_{-\infty}^{\infty} [f(x, t + \Delta t | z, t) f(z, t | x_0, t_0) dz - f(x, t | z, t) f(z, t | x_0, t_0) dz] \varphi(x) dx = \\ &= \lim_{\Delta t \rightarrow 0} \int_{-\infty}^{\infty} \left[\int_{-\infty}^{\infty} f(x, t + \Delta t | z, t) f(z, t | x_0, t_0) dz - f(x, t | x_0, t_0) \right] \varphi(x) dx = \\ &= \lim_{\Delta t \rightarrow 0} \int_{-\infty}^{\infty} f(z, t | x_0, t_0) \int_{-\infty}^{\infty} f(x, t + \Delta t | z, t) \varphi(x) dx dz - \int_{-\infty}^{\infty} f(x, t | x_0, t_0) \varphi(x) dx = \end{aligned}$$

Zámenou premenných x, z dostaneme:

$$\begin{aligned} & \int_{-\infty}^{\infty} \frac{\partial f(x, t | x_0, t_0)}{\partial t} \varphi(x) dx = \\ &= \lim_{\Delta t \rightarrow 0} \int_{-\infty}^{\infty} f(x, t | x_0, t_0) \left[\int_{-\infty}^{\infty} f(z, t + \Delta t | x, t) \varphi(z) dz - \varphi(x) \right] dx. \end{aligned}$$

Rozložením funkcie $\varphi(z)$ do Taylorovho radu v okolí $z=x$ zanedbajúc členy s vyššími mocninami dostaneme:

$$\int_{-\infty}^{\infty} f(z, t + \Delta t | x, t) \varphi(z) dz =$$

$$= \int_{-\infty}^{\infty} f(z, t + \Delta t | x, t) [\varphi(x) + \varphi'(x)(x-z) + \frac{1}{2}\varphi''(x)(x-z)^2] dz.$$

Zohľadnením vzťahu (7.3) a vlastností derivácií funkcie $\varphi(x)$ na hraniciach jej definičného oboru (integráciou per partes) dostaneme:

$$\begin{aligned} \int_{-\infty}^{\infty} \frac{\partial f(x, t | x_0, t_0)}{\partial a} \varphi(x) dx &= \int_{-\infty}^{\infty} [f(x, t | x_0, t_0) [\varphi'(x) a(x, t) + \frac{1}{2}\varphi''(x) b(x, t)]] dx = \\ &= \int_{-\infty}^{\infty} [-\frac{\partial f a}{\partial x} + \frac{1}{2} \frac{\partial^2 (f b)}{\partial x^2}] \varphi(x) dx, \end{aligned}$$

$$\frac{\partial f}{\partial a} + \frac{\partial f a}{\partial x} - \frac{1}{2} \frac{\partial^2 (f b)}{\partial x^2} = 0,$$

kde koeficienty $a(x, t)$, $b(x, t)$ majú analogický tvar ako v príklade 7.1, len závisia od x , t .

Pr.7.3

Nájdite vyjadrenie druhej Kolmogorovovej rovnice pre $2n$ -rozmerný Markovov proces tvorený náhodnými procesmi $\mathbf{q}(t) = \{q_j(t)\}$, $\Phi(t) = \{\dot{q}_j(t)\}$, $j=1, 2, \dots, n$, pre ktoré je:

$$\Phi(t) = \varphi[\mathbf{q}(t), \Phi(t)] + \mathbf{f}(t),$$

kde $\mathbf{f}(t) = \{f_j(t)\}$, $j=1, 2, \dots, n$, sú centrované náhodne procesy s vlastnosťami bieleho šumu ($m_{ff} = 0$, $K_{ffkk}(\tau) = A_{jk} \delta(\tau)$, $j, k=1, 2, \dots, n$).

Riešenie

K vyjadreniu druhej Kolmogorovovej rovnice pre $2n$ -rozmerný Markovov proces v tvare:

$$\frac{\partial f}{\partial a} + \sum_{j=1}^{2n} \frac{\partial (f a_j)}{\partial x_j} - \frac{1}{2} \sum_{j=1}^{2n} \sum_{k=1}^{2n} \frac{\partial^2 (f b_{jk})}{\partial x_j \partial x_k} = 0,$$

ktorej vyhovuje $2n$ -rozmerná podmienená hustota pravdepodobnosti $f(x_1, x_2, \dots, x_{2n}, t | x_{10}, x_{20}, \dots, x_{2n0}, t_0)$, je potrebné určiť koeficienty $a_j(x_1, x_2, \dots, x_{2n}, t)$ a $b_{jk}(x_1, x_2, \dots, x_{2n}, t)$.

Zavedením vektora $\mathbf{x}(t)$ v tvare:

$$\mathbf{x}(t) = \begin{bmatrix} \mathbf{p}(t) \\ \mathbf{q}(t) \end{bmatrix},$$

platí:

$$\dot{\mathbf{x}}(t) = \varphi[\mathbf{x}(t)] + \mathbf{f}(t),$$

pričom na základe riešenia príkladov 7.1-2 a v prípade malej hodnoty je:

$$z_j - x_j = \int_t^{t+\Delta t} [\varphi_j(x_1, x_2, \dots, x_{2n}, t) + f_j(t)] dt = \varphi_j(x_1, x_2, \dots, x_{2n}, t) \Delta t + \int_t^{t+\Delta t} f_j(t) dt,$$

$$a_j = \lim_{\Delta t \rightarrow 0} \frac{M[z_j - x_j]}{\Delta t} = \varphi_j(x_1, x_2, \dots, x_{2n}, t) + \lim_{\Delta t \rightarrow 0} \frac{1}{\Delta t} \int_t^{t+\Delta t} m_f(t) dt =$$

$$= \varphi_j(x_1, x_2, \dots, x_{2n}, t),$$

$$b_{jk} = \lim_{\Delta t \rightarrow 0} \frac{M[(z_j - x_j)(z_k - x_k)]}{\Delta t} =$$

$$= \lim_{\Delta t \rightarrow 0} \frac{1}{\Delta t} [\varphi_j \varphi_k \Delta t^2 + \varphi_j \Delta t \int_t^{t+\Delta t} m_k(t) dt + \varphi_k \Delta t \int_t^{t+\Delta t} m_f(t) dt +$$

$$+ \int_t^{t+\Delta t} \int_t^{t+\Delta t} K_{ffk}(t_1, t_2) dt_1 dt_2] = \lim_{\Delta t \rightarrow 0} \frac{1}{\Delta t} \int_t^{t+\Delta t} \int_t^{t+\Delta t} K_{ffk}(t_1, t_2) dt_1 dt_2 =$$

$$= \lim_{\Delta t \rightarrow 0} \frac{1}{\Delta t} A_{jk} \int_t^{t+\Delta t} \int_t^{t+\Delta t} \delta(t_2 - t_1) dt_1 dt_2 = A_{jk}.$$

III. Náhodné kmitanie lineárnych sústav

Matematický model opisujúci kmitanie lineárnej sústavy je daný lineárnou vektorovou obyčajnou nehomogénnou diferenciálnou rovnicou:

$$\mathbf{M} \ddot{\mathbf{q}}(t) + \mathbf{B} \dot{\mathbf{q}}(t) + \mathbf{K} \mathbf{q}(t) = \mathbf{f}(t),$$

kde $\mathbf{q}(t)$ a $\mathbf{f}(t)$ sú n - rozmerné vektory zovšeobecných výchyliek a síl v čase t . Matice \mathbf{M} , \mathbf{B} , \mathbf{K} sú štvorcové matice stupňa n reprezentujúce fyzikálne parametre sústavy. Sústavy, ktorých matice \mathbf{M} , \mathbf{B} , \mathbf{K} sú nezávislé na čase t , sú sústavy s konštantnými koeficientami. V ďalšom, ak nebude výslovne povedané inak, sa budeme zaoberať sústavami s konštantnými koeficientami.

Pre vektor zovšeobecných výchyliek platí:

$$\mathbf{q}(t) = \mathbf{q}_v(t) + \mathbf{q}_p(t),$$

kde vektor $\mathbf{q}_v(t)$ je všeobecným riešením homogénnej rovnice opisujúcim voľné kmitanie sústavy, pri nenulových začiatočných podmienkach. Vektor $\mathbf{q}_p(t)$ je partikulárnym riešením nehomogénnej rovnice opisujúcim vynútené kmitanie sústavy, pri ľubovoľných začiatočných podmienkach.

V prípade, ak na vstupe do lineárnej sústavy je $\mathbf{f}(t)$ náhodný proces s normálnym rozdelením, tak aj na výstupe zo sústavy bude $\mathbf{q}(t)$ náhodný proces s normálnym rozdelením.

8. Voľné kmitanie sústav pri náhodných začiatočných podmienkach

V prípade zjednodušujúcich predpokladov [matice \mathbf{M} , \mathbf{B} , \mathbf{K} sú symetrické, sústava má jednoduchú štruktúru, je nepretlmená, matica \mathbf{B} je proporcionálna ($\mathbf{B} = \alpha \mathbf{M} + \beta \mathbf{K}$)] vektor opisujúci voľné kmitanie sústavy je:

$$\mathbf{q}_v(t) = \{q_{vj}(t)\} = \mathbf{V} (e^{\mathbf{S}t} \mathbf{a} + e^{\bar{\mathbf{S}}t} \mathbf{b}), \quad (8.1.a)$$

$$q_{vj}(t) = \sum_{k=1}^n v_{jk} (a_k e^{s_k t} + b_k e^{\bar{s}_k t}), \quad (8.1.b)$$

kde matice $V = \{v_{jk}(t)\}$ a $S = \text{diag}(s_j), j, k=1, 2, \dots, n$, reprezentujú modálne a spektrálne vlastnosti sústavy, ktoré možno vypočítať riešením problému vlastných čísiel:

$$(M s^2 + K) \mathbf{v} = \mathbf{0}, \quad (8.2)$$

pričom platí:

$$V^T M V = I, \quad (8.3)$$

$$V^T B V = 2 \Delta = \text{diag}(2\delta_j), \quad (8.4)$$

$$V^T K V = \Omega_o^2 = \text{diag}(\omega_{oj}^2), \quad (8.5)$$

$$s_j = -\delta_j + \sqrt{\omega_{oj}^2 - \delta_j^2}. \quad (8.6)$$

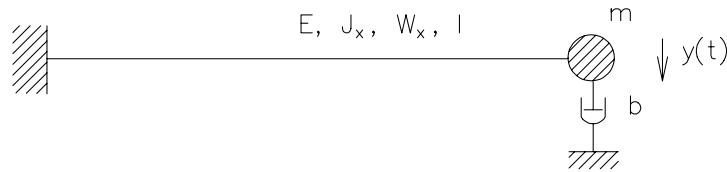
Prvky $a_j, b_j, j=1, 2, \dots, n$, vektorov \mathbf{a}, \mathbf{b} sú konštanty, ktoré sú určené začiatočnými podmienkami $\mathbf{q}_v(0) = \mathbf{q}_{v0}, \dot{\mathbf{q}}_v(0) = \dot{\mathbf{q}}_{v0}$.

Príklady

Pr.8.1

S presnosťou 1% nájdite maximálnu hodnotu maximálneho napätia $\max(\sigma_{max})$ v nosníku zanedbateľnej hmotnosti s materiálovými a geometrickými charakteristikami E, b, J_x, W_x, l (modul pružnosti, súčiniteľ viskózneho tlmenia, prierezový moment zotrvačnosti, modul prierezu, dĺžka nosníka) podľa obrázka č. 4 pri náhodných začiatočných podmienkach s normálnym rozdelením, daných strednými hodnotami

m_{y_0} , $m_{\dot{y}_0}$, rozptylmi D_{y_0} , $D_{\dot{y}_0}$ a kovarianciou $K_{y_0 \dot{y}_0}$ začiatočnej výchylky $y(t=0) = y_0$ a rýchlosti $\dot{y}(t=0) = \dot{y}_0$ koncového bodu nosníka, v ktorom je umiestnené bremeno s hmotnosťou m zanedbateľných rozmerov.

Obr. č. 4

Riešenie

Pohybová rovnica voľného kmitania bremena je:

$$m \ddot{y}(t) + b \dot{y}(t) + k y(t) = 0,$$

kde $k = 3 E J_x / l^3$. Jej riešením dostaneme rovnicu výchylky $y(t)$ koncového bodu nosníka:

$$\begin{aligned} y(t) &= e^{-\delta t} \left[y_0 (\cos \omega_d t + \frac{\delta}{\omega_d} \sin \omega_d t) + \frac{1}{\omega_d} \dot{y}_0 \sin \omega_d t \right] = \\ &= e^{-\delta t} [y_0 f_1(t) + \frac{1}{\omega_d} \dot{y}_0 f_2(t)], \end{aligned}$$

kde $2\delta = b / m$, $\omega_d^2 = \omega_0^2 - \delta^2$, $\omega_0^2 = k / m$. Jej využitím dostaneme ako pri riešení príkladov 3.1-2 rovnice pre strednú hodnotu, kovariančnú funkciu a rozptyl výchylky koncového bodu nosníka $y(t)$:

$$m_{y(t)} = M[y(t)] = e^{-\delta t} [m_{y_0} f_1(t) + \frac{1}{\omega_d} m_{\dot{y}_0} f_2(t)],$$

$$\begin{aligned} K_y(t, t') &= M[y(t) y(t')] = \\ &= e^{-\delta(t+t')} \{ D_{y_0} f_1(t) f_1(t') + \frac{1}{\omega_d} K_{y_0 \dot{y}_0} [f_1(t) f_2(t') + f_1(t') f_2(t)] + \frac{1}{\omega_d^2} D_{\dot{y}_0} f_2(t) f_2(t') \}, \end{aligned}$$

$$D_y(t) = M[y(t)^2] = e^{-2\delta t} [D_{y_0} f_1(t)^2 + \frac{2}{\omega_d} K_{y_0} f_1(t) f_2(t) + \frac{1}{\omega_d^2} D_{f_0} f_2(t)^2].$$

Maximálne napätie $\sigma_{max}(t)$ v mieste votknutia nosníka je:

$$\sigma_{max}(t) = a y(t).$$

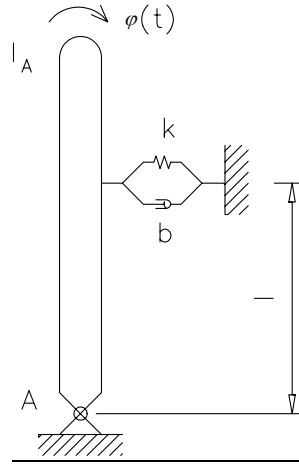
kde $a = 3 E J_x / (W_x l^2)$. Na základe riešenia príkladu 1.12 dostaneme maximálnu hodnotu napätia v mieste votknutia v ľubovoľnom časovom okamihu:

$$\max[\sigma_{max}(t)] = a m_y(t) + 3 a \sigma_y(t).$$

Určením hodnoty času t_m , pre ktorý má funkcia $\max[\sigma_{max}(t)]$ maximálnu hodnotu, dostaneme hodnotu napätia v nosníku $\max[\sigma_{max}(t_m)]$, ktorá pri daných začiatočných podmienkach nebude prekročená s pravdepodobnosťou viac ako 0,99.

Pr.8.2

Nájdite tuhostné a tlmiace parametre $k_A = k l^2$, $b_A = b l^2$ sústavy s telesom s momentom zotrvačnosti I_A k bodu A podľa obrázka č. 5, tak aby sa teleso pod vplyvom náhodných začiatočných podmienok s normálnym rozdelením, daných strednými hodnotami $m_{\varphi_0} = 0$, $m_{\dot{\varphi}_0}$ a rozptylmi $D_{\varphi_0} = 0$, $D_{\dot{\varphi}_0}$, začiatočných uhlových výchyliek $\varphi(t=0) = \varphi_0$ a rýchlostí $\dot{\varphi}(t=0) = \dot{\varphi}_0$, natočila o uhol menší ako φ_d a aby sa uhlové výchylky $\varphi(t)$ sústavy za čas t_k zmenšili d -krát.

Obr. č. 5

Riešenie

Pohybová rovnica voľného kmitania uvedenej sústavy je:

$$I_A \ddot{\varphi}(t) + b_A \dot{\varphi}(t) + k_A \varphi(t) = 0.$$

Na základe riešenia príkladu 8.1 dostaneme vyjadrenie strednej hodnoty a rozptylu uhlovej výchylky telesa $\varphi(t)$ v tvare:

$$m_{\varphi}(t) = M[\varphi(t)] = \frac{1}{\omega_d} e^{-\delta t} m_{\varphi_0} \sin \omega_d t,$$

$$K_{\varphi}(t, t') = M[\varphi(t) \varphi(t')] = \frac{1}{\omega_d^2} e^{-\delta(t+t')} D_{\varphi_0} \sin \omega_d t \sin \omega_d t',$$

$$D_{\varphi}(t) = \sigma_{\varphi}^2(t) = M[y(t)^2] = \frac{1}{\omega_d^2} e^{-2\delta t} D_{\varphi_0} \sin^2 \omega_d t.$$

kde $2\delta = b_A / I_A$, $\omega_d^2 = \omega_o^2 - \delta^2$, $\omega_o^2 = k_A / I_A$.

Analogicky ako pri riešení príkladu 8.1 maximálnu hodnotu uhlovej výchylky $\varphi_{max}(t)$ v ľubovoľnom časovom okamihu možno nájsť v tvare:

$$\varphi_{max}(t) = \frac{1}{\omega_d} [m_{\phi_0} + 3 \sigma_{\phi_0}] e^{-\delta t} \sin \omega_d t.$$

V čase $t_m = \pi/(2 \omega_d)$ dosiahne uhlová výchylka telesa maximálne hodnoty, a tak na základe príkladu 1.12 je:

$$\varphi_d > \varphi_{max}(t_m) \cong \frac{1}{\omega_d} [m_{\phi_0} + 3 \sigma_{\phi_0}], (e^{-\delta t} \cong 1),$$

$$k_A > \left\{ \frac{1}{\varphi_d} [m_{\phi_0} + 3 \sigma_{\phi_0}] I_A \right\}^2, (\omega_d^2 \cong \omega_o^2).$$

Pre čas t_k platí:

$$t_k = t_{kT} + \Delta t_k = \frac{(2n-1)\pi}{2\omega_d} + \Delta t_k, \quad n = 1, 2, \dots,$$

na základe čoho je:

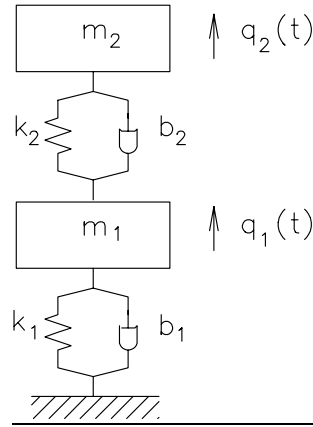
$$\varphi_d d > \frac{1}{\omega_d} [m_{\phi_0} + 3 \sigma_{\phi_0}] e^{-\delta t_k} \sin \omega_d t_k = \frac{1}{\omega_d} [m_{\phi_0} + 3 \sigma_{\phi_0}] e^{-\delta t_k},$$

$$\omega_d d > e^{-\delta t_k}, (\varphi_d \cong [m_{\phi_0} + 3 \sigma_{\phi_0}]).$$

Úpravou uvedených vzťahov možno získať hodnotu δ a následne hodnotu b_A .

Pr.8.3

Určte stredné hodnoty m_{qj} a rozptyly D_{qj} výchylek q_j , $j=1,2$ sústavy s parametrami m_j , b_j , k_j , ($b_j = \beta k_j$) podľa obrázka č. 6, ak sústava kmitá pod vplyvom náhodných začiatočných podmienok daných strednými hodnotami a rozptylmi m_{qj0} , D_{qj0} začiatočných výchylek a rýchlostí $q_j(t=0) = 0$, ($j=1,2$), $\phi_1(t=0) = \phi_{10}$, $\phi_2(t=0) = 0$.

Obr. č. 6

Riešenie

Pohybová rovnica voľného kmitania uvedenej sústavy je:

$$\mathbf{M} \ddot{\mathbf{q}}(t) + \mathbf{B} \dot{\mathbf{q}}(t) + \mathbf{K} \mathbf{q}(t) = \mathbf{0},$$

kde

$$\mathbf{M} = \begin{bmatrix} m_1 & 0 \\ 0 & m_2 \end{bmatrix}, \mathbf{B} = \beta \mathbf{K}, \mathbf{K} = \begin{bmatrix} k_1 + k_2 & -k_2 \\ -k_2 & k_2 \end{bmatrix}, \mathbf{q}(t) = \begin{bmatrix} q_1(t) \\ q_2(t) \end{bmatrix}.$$

Vynásobením rovnice zľava maticou \mathbf{V}^T a vyjadrením vektora $\mathbf{q}(t)$ v tvare $\mathbf{q}(t) = \mathbf{V} \mathbf{v}(t)$ dostaneme (maticu $\mathbf{V} = \{\mathbf{v}_j\} = \{v_{j,k}\}$ nájdeme riešením problému vlastných čísiel v tvare $[\mathbf{K} - \omega_{oj}^2 \mathbf{M}] \mathbf{v}_j(t) = 0$) rovnicu:

$$\ddot{v}_j(t) + 2 \delta_j \dot{v}_j(t) + \omega_{oj}^2 v_j(t) = 0, \quad j=1,2,$$

kde pre maticu \mathbf{V} platia podmienky (8.2-6). Jej riešením dostaneme:

$$v_j(t) = e^{-\delta_j t} (A_j \cos \omega_{dj} t + B_j \sin \omega_{dj} t), \quad j=1,2,$$

kde $\omega_{dj}^2 = \omega_{oj}^2 - \delta_j^2$. Vyjadrením výchyliek $q_j(t)$ a pri zohľadnení začiatočných podmienok analogicky ako pri riešení príkladu 8.1 dostaneme:

$$m_{q_j}(t) = m_{\Phi_0} [e^{-\delta_1 t} f_{j,1}(t) + e^{-\delta_2 t} f_{j,2}(t)], \quad j=1,2,$$

$$D_{q_j}(t) = D_{\Phi_0} [e^{-\delta_1 t} f_{j,1}(t) + e^{-\delta_2 t} f_{j,2}(t)]^2, \quad j=1,2,$$

kde $f_{j,k}(t) = v_{j,k} B_k \sin \omega_{dk} t, j,k=1,2,$

$$\begin{bmatrix} v_{11} \omega_{d1} & v_{12} \omega_{d2} \\ v_{21} \omega_{d1} & v_{22} \omega_{d2} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} B_1 \\ B_2 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \Phi_0 \\ 0 \end{bmatrix}.$$

9. Nestacionárne vynútené kmitanie sústavy

V prípade rovnakých zjednodušujúcich predpokladov ako v kapitole č. 8 vektor opisujúci vynútené kmitanie sústavy je:

$$\mathbf{q}_p(t) = \{q_{pj}(t)\} = \int_0^t \mathbf{V} (e^{\mathbf{S}(t-\tau)} + e^{\bar{\mathbf{S}}(t-\tau)}) \mathbf{V}^T \mathbf{f}(\tau) d\tau, \quad (9.1.a)$$

$$\begin{aligned} q_{pj}(t) &= \int_0^t \sum_{k=1}^n \sum_{l=1}^n v_{jk} (e^{s_k(t-\tau)} + e^{\bar{s}_k(t-\tau)}) v_{lk} f_k(\tau) d\tau = \\ &= \sum_{k=1}^n \int_0^t h_{jk}(t-\tau) f_k(\tau) d\tau = \sum_{k=1}^n \int_{-\infty}^t h_{jk}(t-\tau) f_k(\tau) d\tau = \sum_{k=1}^n \int_0^{\infty} h_{jk}(\tau) f_k(t-\tau) d\tau, \quad (9.1.b) \end{aligned}$$

kde funkcia $h(t)$ je váhová funkcia (impulzná odozva), ktorá ma fyzikálny význam odozvy $q(t)$ sústavy na Diracov impulz $f(t) = \delta(t)$:

$$q(t) = h(t) = \int_0^{\infty} h(\tau) \delta(t-\tau) d\tau.$$

V prípade uvažovanej fyzikálne realizovateľnej sústavy, kedy následok nemôže predbiehať príčinu je:

$$h(t-\tau) = 0, \text{ pre } \tau > t \quad \text{a} \quad h(\tau) = 0, \text{ pre } \tau < 0. \quad (9.2)$$

Lineárna sústava je stabilná ak:

$$\int_{-\infty}^{\infty} |h(\tau)| d\tau < \infty. \quad (9.3)$$

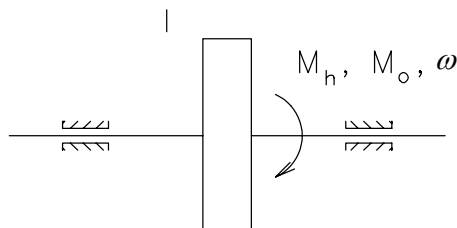
V ďalšom, ak nebude explicitne vyjadrené ináč, budú uvažované lineárne sústavy fyzikálne realizovateľné stabilné s konštantnými koeficientami.

Príklady

Pr.9.1

Hnací moment $M_h(t)$ pohonu podľa obrázka č. 7 náhodne kolíše, pričom poznáme strednú hodnotu $m_f(t)$ a kovariančnú funkciu $K_f(t, t')$ kolísania hnacieho momentu $\Delta M_h(t) = f(t)$. Určte rozptyl $\Delta \omega(t) = q(t)$ kolísania uhlovej rýchlosti poháňaného zariadenia, keď je dané:

- moment zotrvačnosti I poháňaného zariadenia,
- moment od pasívnych odporov $\Delta M_o(t) = f_i(t)$, úmerný uhlovej rýchlosti $\omega(t)$ (k_u je konštanta úmernosti),
- stredná hodnota m_{q_0} a rozptyl D_{q_0} náhodnej začiatočnej podmienky kolísania uhlovej rýchlosti $q(0) = q_0$, pričom kolísanie hnacieho momentu $f(t)$ a začiatočné kolísanie uhlovej rýchlosti q_0 sú nezávislé.

Obr. č. 7

Riešenie.

Pohybová rovnica kolísania uhlovej rýchlosti $\Delta\omega(t) = q(t)$ je:

$$I \frac{dq(t)}{dt} = f(t) - k_u q(t),$$

$$\frac{dq(t)}{dt} = \frac{1}{I} [f(t) - k_u q(t)] = \frac{1}{I} f(t) - k q(t).$$

Riešením tejto rovnice dostaneme:

$$q(t) = q_o e^{-kt} + \int_0^t e^{-k(t-\tau)} \frac{1}{I} f(\tau) d\tau.$$

Analogicky ako pri riešení príkladov 3.1-3 a na základe vzťahu (9.1) je:

$$\begin{aligned} m_q(t) &= M[q(t)] = M[q_o e^{-kt} + \frac{1}{I} \int_0^t e^{-k(t-\tau)} f(\tau) d\tau] = \\ &= M[q_o e^{-kt}] + \frac{1}{I} M\left[\int_0^t e^{-k(t-\tau)} f(\tau) d\tau\right] = m_{q_o} e^{-kt} + \frac{1}{I} \int_0^t e^{-k(t-\tau)} m_f(\tau) d\tau. \end{aligned}$$

Pre centrováný proces $q_c(t)$ kolísania uhlovej rýchlosti platí:

$$q_c(t) = q(t) - m_q(t) = q_{oc} e^{-kt} + \frac{1}{I} \int_0^t e^{-k(t-\tau)} f_c(\tau) d\tau.$$

Potom na základe nezávislosti $f(t)$ a q_o dostaneme pre kovariančnú funkciu $K_q(t, t')$ kolísania uhlovej rýchlosti vzťah:

$$\begin{aligned}
K_q(t, t') &= M[q_c(t) q_c(t')] = \\
&= M\left\{ \left[q_{oc} e^{-kt} + \frac{1}{I} \int_0^t e^{-k(t-\tau)} f_c(\tau) d\tau \right] \left[q_{oc} e^{-kt'} + \frac{1}{I} \int_0^{t'} e^{-k(t'-\tau)} f_c(\tau) d\tau \right] \right\} = \\
&= D_{q_0} e^{-kt} + \left(\frac{1}{I}\right)^2 \int_0^t \int_0^{t'} e^{-k(t+t'-\tau-\tau')} K_f(\tau, \tau') d\tau d\tau'.
\end{aligned}$$

Pr.9.2

Nájdite rozptyl $D_q(t)$ funkcie $q(t)$ ako v predchádzajúcom prípade, ak pri nulových začiatočných podmienkach na bremeno pôsobí:

a) náhodná sila $f(t)$ typu bieleho šumu so strednou hodnotou $m_f(t) = a$ a kovariančnou funkciou $K_f(t, t') = A \delta(t' - t)$,

b) stacionárny centrováný normálny náhodný proces ($m_f = 0$) s korelačnou funkciou $R_f(\tau) = A e^{-\alpha|\tau|}$,

Riešenie

Analogicky ako v predchádzajúcom prípade a na základe riešenia príkladu 6.9 a vzťahu (9.1) vyjadríme strednú hodnotu $m_q(t)$, kovariančnú funkciu $K_q(t, t')$ a rozptyl $D_q(t)$ funkcie $q(t)$ v tvare:

a)

$$m_q(t) = \int_0^t e^{-k(t-\tau)} \frac{1}{I} a d\tau = \frac{a}{I k} (1 - e^{-k t}) = \frac{a}{k_u} (1 - e^{-k t}).$$

$$\begin{aligned}
K_q(t, t') &= \left(\frac{1}{I}\right)^2 \int_0^t \int_0^{t'} e^{-k(t+t'-\tau-\tau')} A \delta(\tau'-\tau) d\tau' d\tau = \\
&= \frac{A}{I^2} \int_0^t e^{-k(t-\tau)} \int_0^{t'} e^{-k(t'-\tau')} \delta(\tau'-\tau) d\tau' d\tau = \frac{A}{I^2} \int_0^t e^{-k(t-\tau)} e^{-k(t'-\tau)} d\tau = \\
&= \frac{A}{2 I^2 k} [e^{-k(t-t')} - e^{-k(t'+t)}] = \frac{A}{2 I k_u} [e^{-k(t-t')} - e^{-k(t'+t)}].
\end{aligned}$$

$$D_q(t) = K_q(t, t=t) = \frac{A}{2 I k_u} [1 - e^{-2 k t}],$$

b)

$$m_q(t) = \int_0^t e^{-k(t-\tau)} \frac{1}{I} 0 d\tau = 0.$$

$$\begin{aligned} K_q(t, t') &= \left(\frac{1}{I}\right)^2 \int_0^t \int_0^{t'} e^{-k(t+t'-\tau-\tau')} A e^{-\alpha/\tau-\tau'} d\tau' d\tau = \\ &= \frac{A}{I^2} \int_0^t e^{-k(t-\tau)} \int_0^{t'} e^{-k(t'-\tau')} e^{-\alpha/\tau-\tau'} d\tau' d\tau, \end{aligned}$$

kde v prípade $t' > t$ platí:

$$\begin{aligned} K_q(t, t')_p &= \frac{A}{I^2} \int_0^t e^{-k(t-\tau)} \left[\int_0^{\tau} e^{-k(t'-\tau')} e^{-\alpha(\tau-\tau')} d\tau' + \int_0^{t'} e^{-k(t'-\tau')} e^{-\alpha(\tau'-\tau)} d\tau' \right] d\tau = \\ &= \frac{A}{I^2} \left\{ \frac{1}{2k} \left(\frac{1}{k+\alpha} - \frac{1}{k-\alpha} \right) [e^{-k(t'-t)} - e^{-k(t'+t)}] + \frac{1}{k^2-\alpha^2} [e^{-k(t'+t)} - e^{-kt'-\alpha t} + e^{-k(t'-t)} - e^{-kt-\alpha t'}] \right\}. \end{aligned}$$

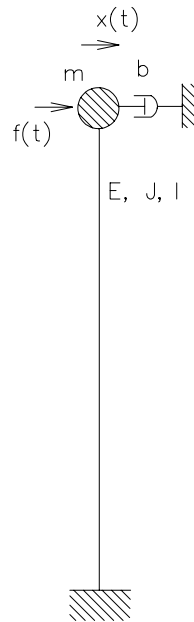
Zohľadnením aj prípadu $t < t'$ kovariančná funkcia $K_q(t, t')$ a rozptyl $D_q(t)$ je:

$$\begin{aligned} K_q(t, t') &= \frac{A}{I^2} \\ &\left\{ \frac{1}{2k} \left(\frac{1}{k+\alpha} - \frac{1}{k-\alpha} \right) [e^{-k/t'-t} - e^{-k(t'+t)}] + \frac{1}{k^2-\alpha^2} [e^{-k(t'+t)} - e^{-(kt'+\alpha t)} + e^{-k/t'-t} - e^{-(kt+\alpha t')}] \right\}, \end{aligned}$$

$$D_q(t) = K_q(t, t=t) = \frac{A}{I^2 k (k^2 - \alpha^2)} \{-\alpha [1 - e^{-2kt}] + k [1 + e^{-2kt} - 2e^{-(k+\alpha)t}]\}.$$

Pr.9.3

Nájdite rozptyl $D_x(t)$ výchyliek $x(t)$ kmitania bremena zanedbateľných rozmerov s hmotnosťou m , pripojeného k votknutému nosníku podľa obrázka č. 8a so zanedbateľnou hmotnosťou a s materiálovými charakteristikami b, k (analogicky ako v príklade 8.1), ak na bremeno pôsobí náhodná sila $f(t) = a v^2 = a (u t)^2$, kde u je náhodná veličina s Rayleighovým rozdelením.

Obr. č. 8a

Riešenie

Pohybová rovnica vynúteného kmitania bremena je:

$$m \ddot{x}(t) + b \dot{x}(t) + k x(t) = f(t).$$

Na základe vzťahu (9.1) výchylka $x(t)$ je:

$$x(t) = \int_0^t h(t-\tau) f(\tau) d\tau = \frac{1}{m \omega_d} \int_0^t e^{-\delta(t-\tau)} \sin \omega_d(t-\tau) f(\tau) d\tau,$$

kde $2\delta = b / m$, $\omega_d^2 = \omega_o^2 - \delta^2$, $\omega_o^2 = k / m$. Na základe riešenia príkladov 3.1-2 dostaneme rovnice pre strednú hodnotu, kovariančnú funkciu a rozptyl výchylky bremena $x(t)$ v tvare:

$$m_{x(t)} = \int_0^t h(t-\tau) m_f(\tau) d\tau,$$

$$K_x(t, t') = \int_0^t \int_0^{t'} h(t-\tau) h(t'-\tau') K_f(\tau, \tau') d\tau d\tau',$$

$$D_x(t) = \int_0^t \int_0^t h(t-\tau) h(t'-\tau') K_f(\tau, \tau') d\tau d\tau'.$$

Na základe riešenia príkladu 2.8 dostaneme vzťahy:

$$m_f(t) = a t^2 M[u^2] = 2 a t^2 \sigma_u^2,$$

$$K_f(t, t') = M[f_c(t) f_c(t')] = 4 a^2 t^2 t'^2 \sigma_u^4,$$

$$m_x(t) = 2 a \sigma_u^2 \int_0^t h(t-\tau) \tau^2 d\tau,$$

$$K_x(t, t') = 4 a^2 \sigma_u^4 \int_0^t h(t-\tau) \tau^2 d\tau \int_0^{t'} h(t'-\tau') \tau'^2 d\tau',$$

$$D_x(t) = 4 a^2 \sigma_u^4 \left[\int_0^t h(t-\tau) \tau^2 d\tau \right]^2 =$$

$$= 4 a^2 \sigma_u^4 \left(\frac{1}{m \omega_d} \right)^2 \left[\int_0^t e^{-\delta(t-\tau)} \sin \omega_d(t-\tau) \tau^2 d\tau \right]^2 =$$

$$= 4 a^2 \sigma_u^4 \left(\frac{1}{m \omega_d} \right)^2 \left[\int_0^t e^{-\delta(t-\tau)} \sin \omega_d(t-\tau) \tau^2 d\tau \right]^2 =$$

$$= \left(2 a \sigma_u^2 \frac{1}{m \omega_d} \right)^2 \{ [4 (\omega_d^2 + \delta^2) \omega_d \delta t - (\delta^4 + 2 \omega_d^2 \delta^2 + \omega_d^4) \omega_d t^2 + 2 (\omega_d^2 - 3 \delta^2) \omega_d] -$$

$$- 2 e^{-\delta t} (\delta^3 \sin \omega_d t - 3 \omega_d^2 \delta \sin \omega_d t + 3 \omega_d \delta^2 \cos \omega_d t - \omega_d^3 \cos \omega_d t) \} (\delta^2 + \omega_d^2)^{-3}.$$

Pr.9.4

Nájdite rozptyl $D_x(t)$ výchyliek $x(t)$ kmitania bremena sústavy ako v predchádzajúcom prípade:

a) ak na bremeno pôsobí náhodná sila $f(t) = a H(t)$, kde a je náhodná veličina so strednou hodnotou m_a a s rozptylom D_a , $H(t)$ je Heavisideova funkcia,

b) ak na bremeno pôsobí náhodná sila $f(t)$ typu bieleho šumu so strednou hodnotou $m_f(t) = a$ a kovariančnou funkciou $K_f(t, t') = A \delta(t' - t)$,

c) ak sústava je budená kinematickým budením podľa obrázka č. 8b, pričom pohyb základu je náhodný proces so strednou hodnotou $m_f(t) = 0$ a kovariančnou funkciou $K_f(t, t') = A e^{-\alpha|t-t'|}$.

Riešenie

Analogicky ako v predchádzajúcom prípade strednú hodnotu, kovariančnú funkciu a rozptyl výchylky bremena $x(t)$ vyjadríme v tvare:

a)

$$m_x(t) = m_a \frac{1}{m \omega_d} \int_0^t e^{-\delta(t-\tau)} \sin \omega_d(t-\tau) d\tau =$$

$$= \frac{m_a}{m \omega_d (\omega_d^2 + \delta^2)} [\omega_d(1 - e^{-\delta t} \cos \omega_d t) - e^{-\delta t} \sin \omega_d t],$$

$$K_x(t, t') = D_a \left(\frac{1}{m \omega_d}\right)^2 \int_0^t \int_0^{t'} e^{-\delta(t-\tau)} \sin \omega_d(t-\tau) e^{-\delta(t'-\tau')} \sin \omega_d(t'-\tau') d\tau d\tau' =$$

$$= D_a \left(\frac{1}{m \omega_d}\right)^2 \int_0^t e^{-\delta(t-\tau)} \sin \omega_d(t-\tau) d\tau \int_0^{t'} e^{-\delta(t'-\tau')} \sin \omega_d(t'-\tau') d\tau',$$

$$D_x(t) = \frac{D_a}{m^2 \omega_d^2 (\omega_d^2 + \delta^2)^2} [\omega_d(1 - e^{-\delta t} \cos \omega_d t) - e^{-\delta t} \sin \omega_d t]^2.$$

b) Analogicky ako v príklade 9.2 dostaneme:

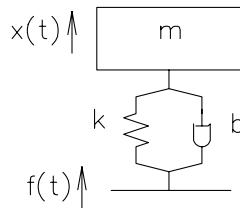
$$m_x(t) = a \frac{1}{m \omega_d} \int_0^t e^{-\delta(t-\tau)} \sin \omega_d(t-\tau) d\tau =$$

$$= \frac{a}{m \omega_d (\omega_d^2 + \delta^2)} [\omega_d (1 - e^{-\delta t} \cos \omega_d t) - e^{-\delta t} \sin \omega_d t],$$

$$\begin{aligned} K_x(t, t') &= A \left(\frac{1}{m \omega_d}\right)^2 \int_0^t \int_0^{t'} e^{-\delta(t-\tau)} \sin \omega_d(t-\tau) e^{-\delta(t'-\tau')} \sin \omega_d(t'-\tau') \delta(\tau'-\tau) d\tau' d\tau = \\ &= A \left(\frac{1}{m \omega_d}\right)^2 \int_0^t e^{-\delta(t-\tau)} \sin \omega_d(t-\tau) \left[\int_0^{t'} e^{-\delta(t'-\tau')} \sin \omega_d(t'-\tau') \delta(\tau'-\tau) d\tau' \right] d\tau = \\ &= A \left(\frac{1}{m \omega_d}\right)^2 \int_0^t e^{-\delta(t-\tau)} \sin \omega_d(t-\tau) e^{-\delta(t-\tau)} \sin \omega_d(t-\tau) d\tau. \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} D_x(t) = K_x(t, t=t) &= \frac{A}{4 m^2 \omega_d^2 \delta (\omega_d^2 + \delta^2)} [\omega_d^2 + \\ &+ e^{-2\delta t} (\delta^2 \cos 2\omega_d t - \omega_d \delta \sin 2\omega_d t - \omega_d^2 - \delta^2)]. \end{aligned}$$

c) Pohybová rovnica vynúteného kmitania bremena podľa obrázka č. 8b je:

Obr. č. 8b

$$m \ddot{x}(t) + b \dot{x}(t) + k x(t) = b \dot{f}(t) + k f(t).$$

Na základe riešenia príkladov 9.3 a 3.1-4 dostaneme vyjadrenie strednej hodnoty $m_x(t)$ a kovariančnej funkcie $K_x(t, t')$ výchyliek $x(t)$ v tvare:

$$m_x(t) = k \int_0^t h(t-\tau) m_f(\tau) d\tau + b \int_0^t h(t-\tau) m_{\dot{f}}(\tau) d\tau,$$

$$\begin{aligned}
K_x(t, t') &= (k)^2 \int_0^t \int_0^{t'} h(t-\tau) h(t'-\tau') K_f(\tau'-\tau) d\tau' d\tau + \\
&+ k b \int_0^t \int_0^{t'} h(t-\tau) h(t'-\tau') \frac{\partial}{\partial \tau} K_f(\tau'-\tau) d\tau' d\tau + \\
&+ k b \int_0^t \int_0^{t'} h(t-\tau) h(t'-\tau') \frac{\partial}{\partial \tau'} K_f(\tau'-\tau) d\tau' d\tau + \\
&+ (b)^2 \int_0^t \int_0^{t'} h(t-\tau) h(t'-\tau') \frac{\partial^2}{\partial \tau \partial \tau'} K_f(\tau'-\tau) d\tau' d\tau,
\end{aligned}$$

kde $2\delta = b/m$, $\omega_d^2 = \omega_o^2 - \delta^2$, $\omega_o^2 = k/m$, $m \ddot{g}(t) = d/dt [m_f(t)]$, $h(t-\tau) = \frac{1}{m \omega_d} e^{-\delta(t-\tau)} \sin \omega_d(t-\tau)$, $\frac{\partial}{\partial \tau} K_f(\tau'-\tau) = \frac{\partial}{\partial \tau} (A e^{-\alpha(\tau'-\tau)}) = A \frac{\partial}{\partial \tau} (e^{-\alpha \tau}) = A \frac{\partial \varepsilon / \partial \varepsilon}{\partial \varepsilon} \frac{\partial \varepsilon}{\partial \tau} = A \alpha e^{-\alpha(\tau'-\tau)} \text{sign}(\tau'-\tau)$, $\frac{\partial}{\partial \tau'} K_f(\tau'-\tau) = -A \alpha e^{-\alpha(\tau'-\tau)} \text{sign}(\tau'-\tau)$, $\frac{\partial^2}{\partial \tau \partial \tau'} K_f(\tau'-\tau) = A \alpha e^{-\alpha(\tau'-\tau)} [2 \delta(\tau'-\tau) - \alpha]$.

Potom:

$$m_x(t) = 0,$$

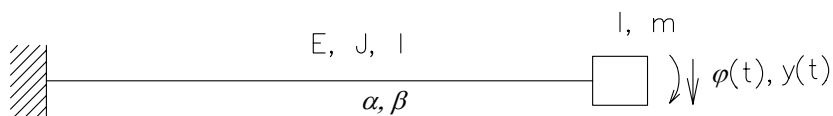
$$\begin{aligned}
K_x(t, t') &= A \int_0^t \int_0^{t'} h(t-\tau) h(t'-\tau') e^{-\alpha(\tau'-\tau)} [k^2 + 2 b^2 \alpha \delta(\tau'-\tau) - b^2 \alpha^2] d\tau' d\tau = \\
&= A [(k^2 - b^2 \alpha^2) \int_0^t \int_0^{t'} h(t-\tau) h(t'-\tau') e^{-\alpha(\tau'-\tau)} d\tau' d\tau + 2 b^2 \alpha^2 \int_0^t h(t-\tau) h(t'-\tau) d\tau],
\end{aligned}$$

$$D_x(t) = A [(k^2 - b^2 \alpha^2) \int_0^t \int_0^t h(t-\tau) h(t'-\tau') e^{-\alpha(\tau'-\tau)} d\tau' d\tau + 2 b^2 \alpha^2 \int_0^t h(t-\tau)^2 d\tau].$$

Pr.9.5

Nájdite rozptyl $D_y(t)$, $D_\varphi(t)$ výchylek $y(t)$, $\varphi(t)$ kmitania bremena s hmotnosťou m a momentom zotrvačnosti I_T k ťažisku bremena pripojeného k votknutému nosníku (podľa obrázka č. 9) so zanedbateľnou hmotnosťou a známymi materiálovými a

geometrickými charakteristikami E, α, β, J, l (modul pružnosti, koeficienty tlmenia, prierezový moment zotrvačnosti, dĺžka nosníka), ak na nosník pôsobí náhodná sila $f(t)$ a od nej nezávislý náhodný moment $M(t)$.

Obr. č. 9

Riešenie

Pohybová rovnica vynúteného kmitania bremena je:

$$\mathbf{M} \ddot{\mathbf{q}}(t) + \mathbf{B} \dot{\mathbf{q}}(t) + \mathbf{K} \mathbf{q}(t) = \mathbf{f}(t),$$

kde ($\delta_{11} = l^3/(3 E J)$, $\delta_{12} = \delta_{21} = l^2/(2 E J)$, $\delta_{22} = l/(E J)$ sú Maxwellove vplyvové koeficienty). Potom je:

$$\mathbf{M} = \begin{bmatrix} m \delta_{11} & I_T \delta_{12} \\ m \delta_{21} & I_T \delta_{22} \end{bmatrix}, \quad \mathbf{B} = \alpha \mathbf{M} + \beta \mathbf{K}, \quad \mathbf{K} = \mathbf{I},$$

$$\mathbf{q}(t) = \begin{bmatrix} y(t) \\ \varphi(t) \end{bmatrix}, \quad \mathbf{f}(t) = \begin{bmatrix} f(t) \delta_{13} + M(t) \delta_{14} \\ f(t) \delta_{23} + M(t) \delta_{24} \end{bmatrix}.$$

Na základe vzťahu (3.1) a (9.1) je:

$$q_j(t) = \sum_{k=1}^{n=2} \int_0^t h_{jk}(t-\tau) f_k(\tau) d\tau,$$

kde $q_1(t) = y(t)$, $q_2(t) = \varphi(t)$, $f_1(t) = f(t)$, $f_2(t) = M(t)$. Analogicky ako v príklade 8.3 vynásobením úvodnej rovnice zľava maticou \mathbf{V}^T a vyjadrením vektora $\mathbf{q}(t)$ v tvare $\mathbf{q}(t) = \mathbf{V} \mathbf{v}(t)$, dostaneme rovnicu ($\mathbf{V} = \{v_{j,k}\}$):

$$\mathfrak{R}_j(t) + 2 \delta_j \mathfrak{I}_j(t) + \omega_{oj}^2 v_j(t) = \sum_{k=1}^{n=2} v_{j,k} f_k(t), \quad j=1,2,$$

kde pre maticu V platia podmienky (8.2-6). Jej riešením dostaneme:

$$\begin{aligned} v_j(t) &= \int_0^t g_j(t-\tau) \left[\sum_{k=1}^{n=2} v_{j,k} f_k(\tau) \right] d\tau = \\ &= \frac{1}{\omega_{dj}} \int_0^t e^{-\delta_j(t-\tau)} \sin \omega_{dj}(t-\tau) \left[\sum_{k=1}^{n=2} v_{j,k} f_k(\tau) \right] d\tau, \end{aligned}$$

$$q_j(t) = \sum_{l=1}^{n=2} v_{j,l} v_l = \sum_{k=1}^{n=2} \int_0^t \left[\sum_{l=1}^{n=2} v_{j,l} \frac{1}{\omega_{dl}} e^{-\delta_l(t-\tau)} \sin \omega_{dl}(t-\tau) v_{l,k} \right] f_k(\tau) d\tau,$$

Analogicky ako v riešení príkladu 9.3 strednú hodnotu, kovariančnú funkciu a rozptyl výchylky $y(t)$ a uhlovej výchylky $\varphi(t)$ bremena vyjadríme v nasledujúcom tvare, pričom zohľadníme nezávislosť $f(t)$ a $M(t)$:

$$m_{q_j}(t) = \sum_{k=1}^{n=2} \int_0^t h_{jk}(t-\tau) m_{f_k}(\tau) d\tau,$$

$$\begin{aligned} K_{q_j q_l}(t, t') &= \sum_{k=1}^{n=2} \sum_{m=1}^{n=2} \int_0^t \int_0^{t'} h_{jk}(t-\tau) h_{lm}(t'-\tau') K_{f_k f_m}(\tau, \tau') d\tau d\tau' = \\ &= \sum_{k=1}^{n=2} \int_0^t \int_0^{t'} h_{jk}(t-\tau) h_{lk}(t'-\tau') K_{f_k f_k}(\tau, \tau') d\tau d\tau', \end{aligned}$$

$$D_{q_j}(t) = K_{q_j q_j}(t, t) = \sum_{k=1}^{n=2} \int_0^t \int_0^t h_{jk}(t-\tau) h_{jk}(t'-\tau') K_{f_k f_k}(\tau, \tau') d\tau d\tau'.$$

Pr.9.6

Určte rozptyl $D_{x_j}(t)$ výchyliek $x_j(t)$, $j=1,2,\dots,2n$ sústavy opísanej v príklade 7.3 využitím Markovových procesov, ak uvažovaná sústava je lineárna.

Riešenie.

Na základe riešenia príkladu 7.3 je:

$$\dot{x}_j(t) = \varphi_j(x_1, x_2, \dots, x_{2n}, t) + c_j \xi_j(t), \quad j = 1, 2, \dots, 2n,$$

kde

$$\varphi_j(x_1, x_2, \dots, x_{2n}, t) = \sum_{k=1}^{2n} \alpha_{jk} x_k(t), \quad j = 1, 2, \dots, 2n,$$

Na základe riešenia príkladu 7.3, druhá Kolmogorovova rovnica pre $2n$ -rozmerný Markovov proces má tvar:

$$\frac{\partial f}{\partial t} + \sum_{j=1}^{2n} \frac{\partial (f a_j)}{\partial x_j} - \frac{1}{2} \sum_{j=1}^{2n} \sum_{k=1}^{2n} \frac{\partial^2 (f b_{jk})}{\partial x_j \partial x_k} = 0,$$

pričom koeficienty $a_j = \alpha_j + \sum_{k=1}^{2n} \alpha_{jk} x_k(t)$ sú lineárne funkcie $x_j(t)$ a $b_{jk} = c_j c_k$.

Pri začiatočných podmienkach $t = \tau$ a podmienke pre každé τ pre hustotu pravdepodobnosti f dostaneme:

$$f = \prod_{j=1}^{2n} \delta(x_j - x_{0j}),$$

ak $|x_j| \rightarrow \infty$, potom $\int_{-\infty}^{\infty} \dots \int_{-\infty}^{\infty} f dx_1 \dots dx_{2n} = 1$.

Od hustoty pravdepodobnosti f náhodných veličín x_1, x_2, \dots, x_{2n} možno prejsť ku charakteristickej funkcii:

$$E(z_1, z_2, \dots, z_{2n}) = \int_{-\infty}^{\infty} \dots \int_{-\infty}^{\infty} e^{i \sum_{k=1}^{2n} z_k x_k} f dx_1 \dots dx_{2n}.$$

Vynásobením Kolmogorovovej rovnice výrazom $e^{i \sum_{k=1}^{2n} z_k x_k}$ a po integrovaní dostaneme systém lineárnych rovníc v tvare:

$$\dot{m}_{x_j}(t) - \sum_{k=1}^{2n} \alpha_{jk} m_{x_j}(t) = \alpha_j,$$

$$\dot{K}_{x_j x_l}(t) - \sum_{k=1}^{2n} \alpha_{jk} K_{x_k x_l}(t) = b_{jl}.$$

Pr.9.7

Určte rozptyl $D_q(t)$ výchyliek $q(t)$ sústavy opísanej v príklade 9.1, ak budenie má charakter bieleho šumu využitím Markovových procesov.

Riešenie.

Na základe riešenia príkladu 9.1, kolísanie uhlovej rýchlosti opisuje vzťah:

$$\dot{\phi}(t) = -k q(t) + \xi(t).$$

Na základe riešenia príkladu 7.3 a 6.9 dostaneme druhú Kolmogorovovu rovnicu v tvare:

$$\frac{\partial f}{\partial t} + \frac{\partial(-k q f)}{\partial q} - \frac{1}{2} \frac{\partial^2(A f)}{\partial q^2} = 0.$$

Na základe riešenia príkladu 9.6 je:

$$m_q(t) - k m_q(t) = 0,$$

$$D_q(t) - k D_q(t) = A,$$

z ktorých vyplýva:

$$m_q(t) = q_0 e^{-k t},$$

$$D_q(t) = \frac{A}{2k} [1 - e^{-2k t}].$$

kde je $q(0) = q_0$.

Pr.9.8

Určte rozptyl $D_q(t)$ výchyliek $q(t)$ dynamickej sústavy:

$$\ddot{q}(t) + 2 \delta \dot{q}(t) + \omega_0^2 q(t) = \xi(t),$$

využitím Markovových procesov, ak $\xi(t)$ je centrováný náhodný proces typu biely šum.

Riešenie.

Na základe riešenia príkladu 7.3 a 6.9 dostaneme druhú Kolmogorovovu rovnicu v tvare ($\phi(t) = x_1(t)$, $q(t) = x_2(t)$):

$$\frac{\partial f}{\partial t} + \frac{\partial(-2 \delta x_1 - \omega_0^2 x_2) f}{\partial x_1} + \frac{\partial x_1 f}{\partial x_2} - \frac{1}{2} \frac{\partial^2 (A f)}{\partial x_1^2} = 0.$$

Na základe príkladu 9.6 dostaneme vzťahy:

$$m_x(t) - A m_x(t) = 0,$$

$$\mathcal{L}_{\mathbf{x}}(t) - A D_{\mathbf{x}}(t) = \mathbf{b},$$

kde

$$A = \begin{bmatrix} 2\delta & \omega_o^2 \\ -1 & 0 \end{bmatrix}, \mathbf{b} = \begin{bmatrix} A \\ 0 \end{bmatrix}, m_{\mathbf{x}}(t) = \begin{bmatrix} m_{x_1} \\ m_{x_2} \end{bmatrix}, D_{\mathbf{x}}(t) = \begin{bmatrix} D_{x_1} \\ D_{x_2} \end{bmatrix},$$

z ktorých vyplýva:

$$m_q(t) = q_0 e^{-\delta t} [\cos \omega_d t + \frac{\delta}{\omega_d} \sin \omega_d t],$$

$$D_q(t) = \frac{A}{4 h k^2} \left\{ \left[1 - \frac{k^2}{\omega_o^2} e^{-2ht} \right] + \frac{h^2}{\omega_o^2} e^{-2ht} [h \cos^2 \omega_0 t + \omega_0 \sin 2\omega_0 t] \right\} =$$

$$= \frac{A}{4 \omega_d^2 \delta (\omega_d^2 + \delta^2)} [\omega_d^2 + e^{-2\delta t} (\delta^2 \cos 2\omega_d t - \omega_d \delta \sin 2\omega_d t - \omega_d^2 - \delta^2)],$$

kde $\omega_d^2 = \omega_o^2 - \delta^2$, $q(0) = q_0$, $\mathcal{L}(0) = 0$.

10. Stacionárne vynútené kmitanie sústavy s jedným vstupom

Vynútené kmitanie $q(t)$ lineárnej sústavy s konštantnými koeficientami s jedným vstupom $f(t)$, na základe rovnice (9.1) je:

$$q(t) = \int_{-\infty}^t h(t-\tau) f(\tau) d\tau.$$

Ak je lineárna sústava stabilná s konštantnými koeficientami a so stacionárnym vstupom $f(t)$, tak pri dostatočne veľkom t možno výstup zo sústavy $q(t)$ považovať za stacionárny - ustálený.

Fourierova transformácia váhovej (impulznej) funkcie $h(t)$ lineárnej sústavy stabilnej s konštantnými koeficientami je:

$$H(i\omega) = \int_{-\infty}^{\infty} h(t) e^{-i\omega t} dt,$$

a nazýva sa prenos sústavy.

Vzťah medzi Fourierovými transformáciami $Q(i\omega)$, $F(i\omega)$ j -tého výstupu $q(t)$ a k -tého vstupu $f(t)$ sústavy je:

$$Q_j(i\omega) = H_{jk}(i\omega) F_k(i\omega),$$

Prenos sústavy $H_{jk}(i\omega)$ medzi j -tým výstupom a k -tým vstupom je j,k -ty prvok maticy prenosov sústavy $\mathbf{H}(i\omega) = \{H_{jk}(i\omega)\}$, pre ktorú platí:

$$\mathbf{H}(i\omega) = (\mathbf{K} - \omega^2 \mathbf{M} + i\omega \mathbf{B})^{-1}.$$

V prípade rovnakých zjednodušujúcich podmienok ako v kapitole č. 8 matica prenosov je:

$$\mathbf{H}(i\omega) = \mathbf{V} (\mathbf{\Omega}_o^2 - \omega^2 \mathbf{I} + i\omega 2\mathbf{\Delta})^{-1} \mathbf{V}^T.$$

Príklady

Pr.10.1

Ukážte, že platí vzťah:

$$Y(i\omega) = H(i\omega) X(i\omega),$$

kde $Y(i\omega)$, $X(i\omega)$ sú Fourierove transformácie výstupu $y(t)$ a vstupu $x(t)$ sústavy s prenosom $H(i\omega)$.

Riešenie.

Odozvu $y(t)$ sústavy na vstup $x(t)$ vyjadruje vzťah (9.1). Potom analogicky ako pri riešení príkladu 6.2 a na základe vlastností (9.2) váhovej funkcie $h(t)$ dostaneme:

$$\begin{aligned} y(t) &= \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{t(\infty)} \int_{-\infty}^{\infty} X(i\omega) e^{i\omega\tau} h(t-\tau) d\omega d\tau = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} \int_{-\infty}^{\infty} X(i\omega) e^{i\omega(t-u)} h(u) du d\omega = \\ &= \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} X(i\omega) H(i\omega) e^{i\omega t} d\omega. \end{aligned}$$

Keďže na základe vzťahu (6.2.a) je:

$$y(t) = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} Y(i\omega) e^{i\omega t} d\omega,$$

potom porovnaním vzťahov pre vyjadrenie odozvy $y(t)$ dostaneme určený vzťah.

Pr.10.2

Ukážte, že platí vzťah:

$$m_y = H(0) m_x,$$

kde m_y , m_x sú stredné hodnoty stacionárneho náhodného výstupu $y(t)$ a vstupu $x(t)$ sústavy a $H(i\omega)_{\omega=0}$ je jej prenos.

Riešenie.

Strednú hodnotu stacionárneho náhodného výstupu sústavy vyjadruje vzťah:

$$m_y = M[y(t)] = M\left[\int_0^{\infty} x(t-\tau) h(\tau) d\tau\right] = \int_0^{\infty} M[x(t-\tau)] h(\tau) d\tau = m_x \int_0^{\infty} h(\tau) d\tau.$$

Na základe riešenia príkladu 10.1 vyplýva, že prenos sústavy je Fourierovou transformáciou impulznej funkcie:

$$H(i\omega) = \int_{-\infty}^{\infty} h(\tau) e^{-i\omega\tau} d\tau.$$

Potom na základe vlastností impulznej funkcie (9.2) a pre $\omega = 0$ vyplýva určovaný vzťah.

Pr.10.3

Ukážte, že platí:

$$S_{yx}(\omega) = S_x(\omega) \bar{H}(i\omega),$$

kde $S_y(\omega)$, $S_x(\omega)$ sú spektrálne výkonové hustoty stacionárneho náhodného výstupu $y(t)$ a vstupu $x(t)$ sústavy a $H(i\omega)$ je jej prenos.

Riešenie.

Korelačnú funkciu $R_{yx}(\tau)$ stacionárneho náhodného výstupu $y(t)$ a vstupu $x(t)$ sústavy možno analogicky ako pri riešení príkladu 10.1 na základe vzťahu (4.6) vyjadriť vzťahom:

$$\begin{aligned} R_{yx}(\tau) &= M[y(t) x(t+\tau)] = M\left[\int_{-\infty}^t x(\tau) h(t-\tau) x(t+\tau) d\tau\right] = \\ &= M\left[\int_{-\infty}^t x(\tau_1) x(t+\tau) h(t-\tau_1) d\tau_1\right] = \int_{-\infty}^t R_x(\tau_1, t+\tau) h(t-\tau_1) d\tau_1 = \\ &= \int_{-\infty}^t R_x(t+\tau-\tau_1) h(t-\tau_1) d\tau_1 = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} \int_{-\infty}^{\infty} S_x(\omega) e^{i\omega(t+\tau-\tau_1)} h(t-\tau_1) d\tau_1 d\omega = \\ &= \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} \int_{-\infty}^{\infty} S_x(\omega) e^{i\omega(u+\tau)} h(u) du d\omega = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} \bar{H}(i\omega) S_x(\omega) e^{i\omega\tau} d\omega. \end{aligned}$$

Keďže na základe vzťahu (6.6.a) je:

$$R_{yx}(\tau) = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} S_{yx}(i\omega) e^{i\omega\tau} d\omega,$$

potom porovnaním vzťahov pre vyjadrenie $R_{yx}(\tau)$ dostaneme určovaný vzťah.

Iný možný spôsob na potvrdenie platnosti určovaného vzťahu možno nájsť využitím vzťahu uvedeného v príklade 10.1:

$$Y(i\omega) = H(i\omega) X(i\omega),$$

$$\bar{Y}(i\omega) = \bar{H}(i\omega) \bar{X}(i\omega).$$

Vynásobením poslednej rovnice hodnotou $X(i\omega)$ na základe riešenia príkladu 6.4 dostaneme:

$$S_{yx}(i\omega) = \bar{H}(i\omega) S_x(\omega).$$

Pr.10.4

Ukážte, že platí:

$$S_y(\omega) = |H(i\omega)|^2 S_x(\omega) = H(i\omega) S_{yx}(\omega),$$

kde $S_y(\omega)$, $S_x(\omega)$ sú spektrálne výkonové hustoty stacionárneho náhodného výstupu $y(t)$ a vstupu $x(t)$ sústavy a $H(i\omega)$ je jej prenos.

Riešenie.

Korelačnú funkciu $R_y(\tau)$ stacionárneho náhodného výstupu $y(t)$ sústavy so vstupom $x(t)$ možno analogicky ako pri riešení príkladu 10.1 na základe vzťahu (4.6) vyjadriť vzťahom:

$$R_y(\tau) = M[y(t) y(t+\tau)] = M\left[\int_{-\infty}^t x(\tau) h(t-\tau) d\tau \int_{-\infty}^{t+\tau} x(\tau) h(t+\tau-\tau) d\tau \right] =$$

$$\begin{aligned}
&= M \left[\int_{-\infty}^t \int_{-\infty}^{t+\tau} x(\tau_1) x(\tau_2) h(t-\tau_1) h(t+\tau-\tau_2) d\tau_1 d\tau_2 \right] = \\
&= \int_{-\infty}^t \int_{-\infty}^{t+\tau} R_x(\tau_1, \tau_2) h(t-\tau_1) h(t+\tau-\tau_2) d\tau_1 d\tau_2 = \\
&= \int_{-\infty}^t \int_{-\infty}^{t+\tau} R_x(\tau_2 - \tau_1) h(t-\tau_1) h(t+\tau-\tau_2) d\tau_1 d\tau_2 = \\
&= \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} \int_{-\infty}^{\infty} \int_{-\infty}^{\infty} S_x(\omega) e^{i\omega(\tau_2 - \tau_1)} h(t-\tau_1) h(t+\tau-\tau_2) d\tau_1 d\tau_2 d\omega = \\
&= \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} \int_{-\infty}^{\infty} \int_{-\infty}^{\infty} S_x(\omega) e^{i\omega(u-v+\tau)} h(u) h(v) du dv d\omega = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} S_x(\omega) /H(i\omega)/^2 e^{i\omega\tau} d\omega.
\end{aligned}$$

Keďže na základe vzťahu (6.4.a) je:

$$R_y(\tau) = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} S_y(\omega) e^{i\omega\tau} d\omega,$$

potom porovnaním vzťahov pre vyjadrenie $R_y(\tau)$ dostaneme určovaný vzťah.

Iný možný spôsob na potvrdenie platnosti určovaného vzťahu možno nájsť využitím vzťahu uvedeného v príklade 10.1:

$$Y(i\omega) = H(i\omega) X(i\omega),$$

$$\bar{Y}(i\omega) = \bar{H}(i\omega) \bar{X}(i\omega),$$

Vynásobením poslednej rovnice hodnotou $Y(i\omega)$ na základe riešenia príkladu 6.4 dostaneme:

$$S_y(i\omega) = \bar{H}(i\omega) S_{xy}(\omega) = \bar{H}(i\omega) H(i\omega) S_x(\omega) = /H(i\omega)/^2 S_x(\omega).$$

Dosadením vzťahu z príkladu 10.3 dostaneme druhú rovnosť.

Pr.10.5

Ukážte, že pre koherenčnú funkciu $\gamma_{yx}^2(\omega)$ výstupu $y(t)$ a vstupu $x(t)$ lineárnej sústavy platí:

$$\gamma_{yx}^2(\omega) = 1.$$

Riešenie.

Na základe vzťahu (6.7) a na základe príkladu 10.4 je:

$$\gamma_{yx}^2(\omega) = \frac{|S_{yx}(i\omega)|^2}{S_x(\omega) S_y(\omega)} = \frac{|H(i\omega)|^2 S_x(\omega)^2}{S_x(\omega) |H(i\omega)|^2 S_x(\omega)} = 1.$$

Pr.10.6

Určte koherenčnú funkciu $\gamma_{yx}^2(\omega)$ celkového výstupu $y(t)$, ktorý je tvorený superpozíciou odozvy sústavy na vstup $x(t)$ a s nim nekorelovaného šumu $z(t)$, pričom $x(t)$ a $z(t)$ sú centrované procesy.

Riešenie.

Celkový výstup $y(t)$ vyjadruje vzťah:

$$y(t) = \int_{-\infty}^t x(\tau) h(t-\tau) d\tau + z(t).$$

Aplikovaním Fourierovej transformácie na uvedený vzťah a na základe riešenia príkladov 2.6, 4.9, 6.8, 10.3 a 10.4 pri nekorelovanosti vstupu do sústavy $x(t)$ a šumu $z(t)$ dostaneme vzťah:

$$S_{yx}(i\omega) = S_x(\omega) \bar{H}(i\omega),$$

$$S_y(\omega) = H(i\omega) S_{yx}(i\omega) + S_z(\omega),$$

$$S_z(\omega) = S_y(\omega) - H(i\omega) S_{yx}(i\omega) = S_y(\omega) - \frac{S_{yx}(i\omega)^2}{S_x(\omega)} = S_y(\omega) [1 - \gamma_{yx}^2(\omega)],$$

na základe ktorého vyplýva určovaný vzťah:

$$\gamma_{yx}^2(\omega) = 1 - \frac{S_z(\omega)}{S_y(\omega)} = \frac{H(i\omega) S_{yx}(i\omega)}{S_y(\omega)}.$$

Pr.10.7

Určte:

a) koherenčnú funkciu $\gamma_{vu}^2(\omega)$ a

b) oblasti použitia aproximácií prenosu sústavy $H(i\omega)$

pomocou meraní získaných procesov $v(t) = y(t) + n(t)$ a $u(t) = x(t) + m(t)$, kde proces $y(t)$ je odozva sústavy na vstup $x(t)$ a $n(t)$, $m(t)$ sú nekorelovaného šumy, pričom $x(t)$, $n(t)$ a $m(t)$ sú centrované procesy.

Riešenie.

Aplikovaním Fourierovej transformácie na vzťahy vyjadrujúce procesy $u(t)$ a $v(t)$ pri zohľadnení riešení príkladov 2.6, 6.8 a 10.3 pri nekorelovanosti procesov $m(t)$ a $n(t)$ s procesmi $x(t)$ a $y(t)$ dostaneme vzťahy:

$$S_u(\omega) = S_x(\omega) + S_m(\omega),$$

$$S_v(\omega) = S_y(\omega) + S_n(\omega),$$

$$S_{vu}(\omega) = S_{yx}(\omega).$$

a) Pri zohľadnení riešenia príkladu 10.5 pre $\gamma_{yx}^2(\omega)$ platí:

$$\gamma_{yx}^2(\omega) = \frac{S_{yx}(i\omega)^2}{S_y(\omega) S_x(\omega)} = 1.$$

Pre meraní získanú $\gamma_{yx}^2(\omega)$ platí:

$$\gamma_{vu}^2(\omega) = \frac{/S_{yu}(i\omega)/^2}{S_v(\omega) S_u(\omega)} = \frac{/S_{yx}(i\omega)/^2}{[S_y(\omega) + S_n(\omega)] [S_x(\omega) + S_m(\omega)]} < 1.$$

b) Prenos sústavy $H(i\omega)$ a jeho aproximácie $H_x(i\omega)$, $H_y(i\omega)$ môžeme na základe riešení príkladov 6.6 a 10.3-4 vyjadriť v tvare:

$$H(i\omega) = \frac{S_{xy}(i\omega)}{S_x(\omega)} = \frac{S_y(\omega)}{S_{yx}(i\omega)},$$

$$H_x(i\omega) = \frac{S_{uv}(i\omega)}{S_u(\omega)} = \frac{S_{xy}(i\omega)}{S_x(\omega) + S_m(\omega)} = \frac{S_{xy}(i\omega)}{S_x(\omega) [1 + \frac{S_m(\omega)}{S_x(\omega)}]},$$

$$H_y(i\omega) = \frac{S_v(\omega)}{S_{vu}(i\omega)} = \frac{S_y(\omega) + S_n(\omega)}{S_{yx}(i\omega)} = \frac{S_y(\omega) [1 + \frac{S_n(\omega)}{S_y(\omega)}]}{S_{yx}(i\omega)},$$

na základe ktorých platí, že aproximáciu prenosu $H_x(i\omega)$ je výhodné používať, ak je zanedbateľný šum na vstupe, aproximáciu prenosu $H_y(i\omega)$ je výhodné používať, ak je zanedbateľný šum na výstupe. V prípade kombinácie šumov na vstupe aj na výstupe aproximáciu prenosu $H_x(i\omega)$ je výhodné používať vo frekvenčnom rozsahu, kedy úroveň šumu je nižšia ako úroveň vstupu (v oblastiach antirezonancie) a aproximáciu prenosu $H_y(i\omega)$ je výhodné používať vo frekvenčnom rozsahu, kedy úroveň šumu je nižšia ako úroveň výstupu (v oblastiach rezonancie).

Pr.10.8

Určte rozptyl D_y ustáleného výstupu $y(t)$ sústavy, ak poznáte stacionárny vstup do sústavy $x(t)$, fyzikálne parametre sústavy a koeficientové matice \mathbf{M} , \mathbf{B} , \mathbf{K} , ktoré charakterizujú kmitanie sústavy.

Riešenie.

Pohybová rovnica kmitania sústavy s n stupňami voľnosti a s jedným vstupom $x(t)$ je:

$$\mathbf{M} \ddot{\mathbf{q}}(t) + \mathbf{B} \dot{\mathbf{q}}(t) + \mathbf{K} \mathbf{q}(t) = \mathbf{f}(t),$$

kde

$$\mathbf{q}(t) = \begin{bmatrix} \mathbf{M} \\ q_{j-1}(t) \\ q_j(t) = y(t) \\ q_{j+1}(t) \\ \mathbf{M} \end{bmatrix} \quad \text{a} \quad \mathbf{f}(t) = \begin{bmatrix} \mathbf{M} \\ f_{k-1}(t) = 0 \\ f_k(t) = x(t) \\ f_{k+1}(t) = 0 \\ \mathbf{M} \end{bmatrix},$$

$\mathbf{q}(t)$ je vektor zovšeobecnených posunutí s j -tým prvkom $y(t)$ a $\mathbf{f}(t)$ vektor zovšeobecnených síl s k -tým prvkom $x(t)$. Aplikovaním Fourierovej transformácie na uvedený vzťah na základe vzťahu (6.1.a) a riešenia príkladu 6.12 dostaneme:

$$(\mathbf{K} - \omega^2 \mathbf{M} + i\omega \mathbf{B}) \mathbf{Q}(i\omega) = \mathbf{F}(i\omega),$$

$$\mathbf{Q}(i\omega) = (\mathbf{K} - \omega^2 \mathbf{M} + i\omega \mathbf{B})^{-1} \mathbf{F}(i\omega) = \mathbf{H}(i\omega) \mathbf{F}(i\omega),$$

$$Y(i\omega) = H_{jk}(i\omega) X(i\omega),$$

kde $Y(i\omega)$, $X(i\omega)$ sú Fourierove transformácie výstupu $y(t)$ a vstupu $x(t)$ a $H_{jk}(i\omega)$ je j,k -ty prvok matice $\mathbf{H}(i\omega)$ prenosov sústavy. Na základe riešenia príkladu 10.2 a 10.4 dostaneme:

$$m_y = H_{jk}(0) m_x,$$

$$S_y(\omega) = |H_{jk}(\omega)|^2 S_x(\omega).$$

kde $S_y(\omega)$ a $S_x(\omega)$ sú spektrálne výkonové hustoty stacionárneho výstupu $q(t)$ a vstupu $f(t)$. Na základe riešenia príkladu 6.1 dostaneme hľadaný vzťah pre rozptyl D_y výstupu $y(t)$:

$$D_y = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} S_y(\omega) d\omega - m_y^2,$$

kde platí:

$$\frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} S_y(\omega) d\omega = I_n = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} \frac{G_n(i\omega)}{|A_n(i\omega)|^2} d\omega,$$

pričom je:

$$H_{jk}(i\omega) = \frac{A + iB}{C + iD} = \frac{A + iB}{C + iD} \frac{C - iD}{C - iD} = \frac{[(AC + BD) + i(BC - AD)]}{C^2 + D^2},$$

$$|H_{jk}(i\omega)|^2 = \frac{|[(AC + BD) + i(BC - AD)]|^2}{|(C + iD)^2|^2} = \frac{K_h}{|(C + iD)^2|^2},$$

$$S_x(\omega) = \frac{K_x}{|E + iF|^2},$$

$$A_n(i\omega) = (C + iD)^2 (E + iF) = a_0 (i\omega)^n + a_1 (i\omega)^{n-1} + \dots + a_n,$$

$$G_n(i\omega) = K_h K_x = b_0 (i\omega)^{2n-2} + b_1 (i\omega)^{2n-4} + \dots + b_n;$$

$$I_n = \frac{(-1)^{n+1} U_n}{2 a_0 V_n},$$

$$V_n = \det \begin{bmatrix} v_{11} & v_{12} & \text{L} & v_{1n} \\ \text{M} & \text{M} & \text{L} & \text{M} \\ v_{n1} & v_{n2} & \text{L} & v_{nn} \end{bmatrix}, \quad U_n = \det \begin{bmatrix} b_0 & v_{12} & \text{L} & v_{1n} \\ \text{M} & \text{M} & \text{L} & \text{M} \\ b_n & v_{n2} & \text{L} & v_{nn} \end{bmatrix}, \quad v_{jk} = a_{2j-k}.$$

Ak $2j-k=n$ a $m < 0$ alebo $m > n$, potom $a_m=0$.

Pr.10.9

Nájdite strednú hodnotu m_q a rozptyl D_q funkcie $q(t)$, ktorá opisuje ustálený pohyb telesa z príkladu 9.2, ak funkcia opisujúca budenie $f(t)$ má charakter bieleho šumu so strednou hodnotou $m_f(t) = a$ a kovariančnou funkciou $K_f(t, t') = A \delta(t' - t)$.

Riešenie

Pohybová rovnica telesa sústavy s jedným vstupom $f(t)$ a jedným výstupom $q(t)$ je:

$$I \frac{dq(t)}{dt} + k q(t) = f(t).$$

Aplikovaním Fourierovej transformácie na uvedený vzťah a na základe vzťahu (6.1.a) dostaneme:

$$(k + i \omega I) Q(i\omega) = F(i\omega),$$

kde $Q(i\omega)$, $F(i\omega)$ sú Fourierove transformácie výstupu $q(t)$ a vstupu $f(t)$. Potom prenos sústavy $H(i\omega)$ možno vyjadriť vzťahom:

$$H(i\omega) = \frac{1}{(k) + i(\omega I)}.$$

Na základe riešenia príkladu 10.8 je:

$$|H(\omega)|^2 = \frac{(k)^2 + (\omega I)^2}{[(k)^2 + (\omega I)^2]^2} = \frac{1}{(k) + i(\omega I)^2}.$$

Na základe riešenia príkladu 10.2 je stredná hodnota m_q ustáleného pohybu telesa daná rovnicou:

$$m_q = H(0) m_f = \frac{1}{k} a.$$

Na základe riešenia príkladov 6.9 a 10.4 dostaneme:

$$S_q(\omega) = |H(\omega)|^2 S_f(\omega) = \frac{1}{1/(k) + i(\omega I)^2} A,$$

kde $S_q(\omega)$ a $S_f(\omega) = A$ sú spektrálne výkonové hustoty stacionárneho výstupu $q(t)$ a vstupu $f(t)$. Na základe riešenia príkladu 6.1 a 10.8 dostaneme hľadaný vzťah pre rozptyl D_q ustáleného pohybu telesa:

$$D_q = I_n,$$

kde

$$\begin{aligned} I_n &= \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} \frac{G_n(i\omega)}{|A_n(i\omega)|^2} d\omega = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} \frac{1}{1/(k) + i(\omega I)^2} A d\omega = \\ &= \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} \frac{A}{1/(k) + i(\omega I)^2} d\omega, \end{aligned}$$

$$A_1(i\omega) = a_0 (i\omega)^1 + a_1 = I (i\omega)^1 + k,$$

$$G_1(i\omega) = b_0 = A;$$

$$V_1 = \det([v_{11}]), U_1 = \det([b_0]), v_{11} = a_{2-1} = a_1,$$

$$I_1 = \frac{(-1)^2 b_0}{2 a_0 a_1} = \frac{A}{2 I k}.$$

Rovnaký výsledok dostávame aj využitím riešenia príkladu 9.2 pre ustálené riešenie:

$$m_{qu} = \lim_{t \rightarrow \infty} \frac{a}{k} (1 - e^{-\frac{k}{I} t}) = \frac{a}{k},$$

$$D_{qu} = \lim_{t \rightarrow \infty} \frac{A}{2 I k} [1 - e^{-2 \frac{k}{I} t}] = \frac{A}{2 I k}.$$

Pr.10.10

Nájdite strednú hodnotu m_q a rozptyl D_q funkcie $q(t)$, ktorá opisuje ustálený pohyb telesa z príkladu 9.2, ak funkcia opisujúca budenie $f(t)$ je stacionárny centrovaný normálny náhodný proces ($m_f = 0$) s korelačnou funkciou $R_f(\tau) = A e^{-\alpha|\tau|}$.

Riešenie

Pohybová rovnica bremena sústavy s jedným vstupom $f(t)$ a jedným výstupom $q(t)$ je:

$$\ddot{q}(t) + k q(t) = f(t).$$

Aplikovaním Fourierovej transformácie na uvedený vzťah dostaneme:

$$(k + i \omega) Q(i\omega) = F(i\omega),$$

kde $Q(i\omega)$, $F(i\omega)$ sú Fourierove transformácie výstupu $q(t)$ a vstupu $f(t)$. Potom prenos sústavy $H(i\omega)$ je:

$$H(i\omega) = \frac{1}{k + i \omega}.$$

Na základe riešenia príkladu 10.2 dostaneme strednú hodnotu m_q ustáleného pohybu telesa:

$$m_q = H(0) m_z = 0,$$

Na základe riešenia príkladov 6.9 a 10.4 dostaneme vzťahy:

$$S_q(\omega) = |H(\omega)|^2 S_f(\omega) = \frac{1}{(k + i(\omega I))^2} A \frac{2\alpha}{\alpha^2 + \omega^2},$$

kde $S_q(\omega)$ a $S_f(\omega) = A \frac{2\alpha}{\alpha^2 + \omega^2}$ sú spektrálne výkonové hustoty stacionárneho výstupu $q(t)$ a vstupu $f(t)$. Na základe riešenia príkladov 6.1 a 10.8 dostaneme hľadaný vzťah pre rozptyl D_q ustáleného pohybu telesa:

$$D_q = I_n = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} \frac{2\alpha A}{/k+i\omega/2 / \alpha+i\omega/2} d\omega = \frac{A}{k(k+\alpha)},$$

kde

$$\begin{aligned} I_n &= \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} \frac{G_n(i\omega)}{/A_n(i\omega)/^2} d\omega = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} \frac{2\alpha A}{/k+i\omega/2 / \alpha+i\omega/2} d\omega = \\ &= \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} \frac{2\alpha A}{/(k\alpha - \omega^2) + i\omega(\alpha + k)/^2} d\omega, \end{aligned}$$

$$A_2(i\omega) = a_0 (i\omega)^2 + a_1 (i\omega)^1 + a_2 = (i\omega)^2 + (\alpha + k) (i\omega) + k\alpha,$$

$$G_2(i\omega) = b_0 (i\omega)^2 + b_1 = 0 (i\omega)^2 + 2\alpha A;$$

$$v_{11} = a_{2-1} = a_1, v_{12} = a_{2-2} = a_0, v_{21} = a_{2-2-1} = a_3 = 0, v_{22} = a_{2-2-2} = a_2,$$

$$V_2 = (\alpha + k)k\alpha, U_2 = -2\alpha A,$$

$$I_2 = \frac{(-1)^3 (-2\alpha A)}{2(\alpha + k)k\alpha} = \frac{A}{k(k+\alpha)}.$$

Rovnaký výsledok dostávame aj využitím riešenia príkladu 9.2 pre ustálené riešenie:

$$m_{qu} = \lim_{t \rightarrow \infty} 0 = 0,$$

$$D_{qu}(t) = \lim_{t \rightarrow \infty} \frac{A}{k(k^2 - \alpha^2)} \{-\alpha [1 - e^{-2kt}] + k [1 + e^{-2kt} - 2e^{-(k+\alpha)t}]\} =$$

$$= \frac{A(k-\alpha)}{k(k^2-\alpha^2)} = \frac{A}{k(k+\alpha)}.$$

Pr.10.11

Nájdite strednú hodnotu m_q a rozptyl D_q ustálených výchyliek kmitania $q(t)$, bremena z príkladu 9.3, ak funkcia opisujúca budenie $f(t)$ je typu bieleho šumu so strednou hodnotou $m_f(t) = a$ a kovariančnou funkciou $K_f(t, t') = A \delta(t'-t)$.

Riešenie

Pohybová rovnica bremena, sústavy s jedným vstupom $f(t)$ a jedným výstupom $q(t)$, je:

$$m \ddot{q}(t) + b \dot{q}(t) + k q(t) = f(t).$$

Aplikovaním Fourierovej transformácie na uvedený vzťah pri zohľadnení vzťahu (6.1.a) dostaneme:

$$(k + i \omega b - \omega^2 m) Q(i\omega) = F(i\omega),$$

kde $Q(i\omega)$, $F(i\omega)$ sú Fourierove transformácie výstupu $q(t)$ a vstupu $f(t)$. Potom prenos sústavy $H(i\omega)$ je:

$$H(i\omega) = \frac{1}{(k - \omega^2 m) + i(\omega b)}.$$

Na základe riešenia príkladu 10.8 je:

$$|H(i\omega)|^2 = \frac{1}{(k - \omega^2 m)^2 + (\omega b)^2}.$$

Na základe riešenia príkladu 10.2 dostaneme strednú hodnotu m_q ustáleného pohybu bremena:

$$m_q = H(0) m_f = \frac{1}{k} a,$$

Na základe riešenia príkladov 6.9 a 10.4 dostaneme:

$$S_q(\omega) = |H(\omega)|^2 S_f(\omega) = \frac{l}{/(k - \omega^2 m) + i(\omega b)/^2} A,$$

kde $S_q(\omega)$ a $S_f(\omega) = A$ sú spektrálne výkonové hustoty stacionárneho výstupu $q(t)$ a vstupu $f(t)$. Na základe riešenia príkladu 6.1 a 10.8 dostaneme hľadaný vzťah pre rozptyl D_q ustáleného pohybu bremena:

$$D_q = I_n,$$

kde

$$\begin{aligned} I_n &= \int_{-\infty}^{\infty} \frac{G_n(i\omega)}{|A_n(i\omega)|^2} d\omega = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} \frac{l}{/(k - \omega^2 m) + i(\omega b)/^2} A d\omega = \\ &= \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} \frac{A}{/(k - \omega^2 m) + i(\omega b)/^2} d\omega, \end{aligned}$$

$$A_2(i\omega) = a_0 (i\omega)^2 + a_1 (i\omega)^1 + a_2 = m (i\omega)^2 + b (i\omega)^2 + k,$$

$$G_2(i\omega) = b_0 (i\omega)^2 + b_1 = 0 (i\omega)^2 + A;$$

$$v_{11} = a_{2-1} = a_1, v_{12} = a_{2-2} = a_0, v_{21} = a_{2-1} = a_3 = 0, v_{22} = a_{2-2} = a_2,$$

$$V_2 = b k, U_n = -A m,$$

$$I_2 = \frac{(-1)^3 (-A m)}{2 m b k} = \frac{A}{2 b k}.$$

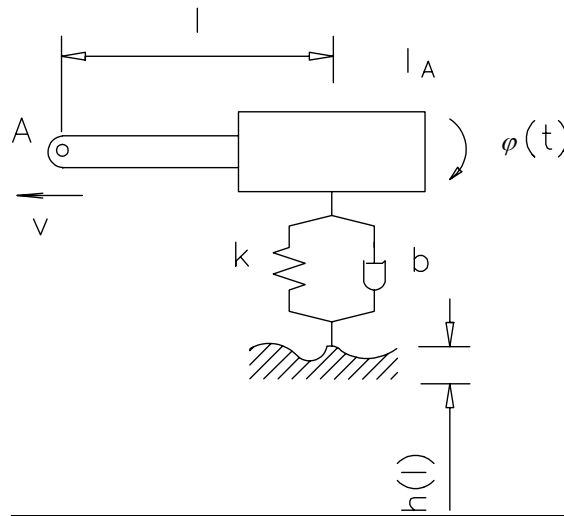
Rovnaký výsledok dostávame aj využitím riešenia príkladu 9.4 pre ustálené riešenie:

$$m_{qu} = \lim_{t \rightarrow \infty} \frac{a}{m \omega_d (\omega_d^2 + \delta^2)} [\omega_d (1 - e^{-\delta t} \cos \omega_d t) - e^{-\delta t} \sin \omega_d t] = \frac{a}{m (\omega_d^2 + \delta^2)} = \frac{a}{k},$$

$$D_{qu} = \lim_{t \rightarrow \infty} \frac{A}{4 m^2 \omega_d^2 \delta (\omega_d^2 + \delta^2)} [\omega_d^2 + e^{-2 \delta t} (\delta^2 \cos 2 \omega_d t - \omega_d \delta \sin 2 \omega_d t - \omega_d^2 - \delta^2)] = \frac{A}{4 m^2 \delta (\omega_d^2 + \delta^2)} = \frac{A}{2 b k}.$$

Pr.10.12

Bremeno na obrázku. č. 10 sa pohybuje konštantnou rýchlosťou v po podložke s nerovnosťami popísanými korelačnou funkciou $R_h(\lambda) = D_h e^{-\alpha |\lambda|}$ ($h(l)$ je funkcia nerovností povrchu, $\lambda = l_2 - l_1$ je dráhové oneskorenie, $\alpha > 0$ je konštanta). Určte rozptyl D_φ uhlových výchyliek $\varphi(t)$ bremena okolo závesu A , keď pružné uloženie bremena má tuhosť k a súčiniteľ viskózneho tlmenia b , vzdialenosť l medzi osou závesu a pružným uložením a moment zotrvačnosti bremena k hlavnej osi zotrvačnosti rovnobežnej s osou závesu je I_A .

Obr. č. 10

Riešenie.

Pohybová rovnica kmitania bremena sústavy s jedným vstupom $s(t)$ a jedným výstupom $\varphi(t)$ okolo rovnovážnej polohy je:

$$I_A \ddot{\varphi}(t) + b l [l \dot{\varphi}(t) - \dot{s}(t)] + k l [l \varphi(t) - s(t)] = 0$$

Aplikovaním Fourierovej transformácie na uvedený vzťah pri zohľadnení vzťahu (6.1.a) a riešenia príkladu 6.14 dostaneme:

$$(k l^2 - \omega^2 I_A + i \omega b l) \Theta(i\omega) = (k l + i \omega b l) S(i\omega),$$

kde $\Theta(i\omega)$, $S(i\omega)$ sú Fourierove transformácie výstupu $\varphi(t)$ a vstupu $s(t)$. Potom prenos sústavy $H(i\omega)$ je:

$$H(i\omega) = \frac{(k l + i \omega b l)}{(k l^2 - \omega^2 I_A) + i \omega b l} = \frac{A + i B}{C + i D}.$$

Na základe príkladu 10.8 je:

$$|H(\omega)|^2 = \frac{[(k l)(k l^2 - \omega^2 I_A) + (\omega b l)(\omega b l^2)]^2}{[(k l^2 - \omega^2 I_A)^2 + (\omega b l^2)^2]^2} + \frac{[(\omega b l)(k l^2 - \omega^2 I_A) + (k l)(\omega b l^2)]^2}{[(k l^2 - \omega^2 I_A)^2 + (\omega b l^2)^2]^2}.$$

Na základe riešenia príkladov 10.2 a 10.4 je:

$$m_\varphi = H(0) m_s,$$

$$S_\varphi(\omega) = |H(\omega)|^2 S_s(\omega).$$

Pretože pre korelačnú funkciu nerovnosti povrchu $h(l)$ a vstupu sústavy $s(t)$ platí:

$$R_h(\lambda) = R_h(v\tau) = R_s(\tau),$$

potom, keď spektrálne výkonové hustoty $S_h(\omega_h)$ a $S_s(\omega)$ sú Fourierovými transformáciami korelačných funkcií $R_h(\lambda)$ a $R_s(\tau)$, je:

$$S_s(\omega) = S_h(\omega_h v).$$

Súčasne:

$$D_h = D_s,$$

a teda aj

$$S_s(\omega) d\omega = S_h(\omega_h) d\omega_h = S_h\left(\frac{\omega}{v}\right) d\omega_h = S_h\left(\frac{\omega}{v}\right) \frac{d\omega}{v}.$$

Potom na základe riešenia príkladu 6.11 dostaneme:

$$S_s(\omega) = \frac{S_h\left(\frac{\omega}{v}\right)}{v} = \frac{2\alpha D_h}{v [\alpha^2 + \left(\frac{\omega}{v}\right)^2]} = \frac{2v\alpha D_h}{[(v\alpha)^2 + \omega^2]} = \frac{2v\alpha D_h}{v\alpha + i\omega/2} = \frac{K_s}{E + iF/2}.$$

Na základe riešenia príkladu 6.1 dostaneme hľadaný vzťah:

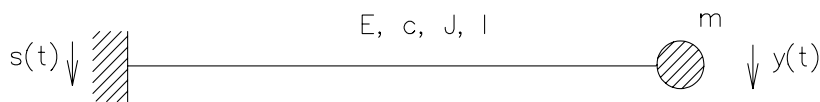
$$D_\varphi = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} S_\varphi(\omega) d\omega - m_\varphi^2,$$

kde $m_\varphi^2 = 0$, lebo $m_s^2 = m_h^2 = R_h(\infty) = 0$. Na základe riešenia príkladu 10.8 rozptyl D_φ vyjadríme v tvare:

$$D_\varphi = I_n = \frac{2v\alpha D_h}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} \frac{[(k l^2 - \omega^2 I_A) + (\omega b l^2)]^2 + [(\omega b l) (k l^2 - \omega^2 I_A) + (k l) (\omega b l^2)]^2}{/[(k l^2 - \omega^2 I_A) + i (\omega b l^2)]^2 / v \alpha + i \omega / 2} d\omega.$$

Pr.10.13

Bremeno zanedbateľných rozmerov o hmotnosti m je pripevnené k základu pomocou vodorovného votknutého nosníka zanedbateľnej hmotnosti s materiálovými a geometrickými charakteristikami E , c , J , l (modul pružnosti, Voightova konštanta tlmenia, prierezový moment zotrvačnosti, dĺžka nosníka) podľa obrázka č. 11, pričom vykonáva vo vertikálnom smere pohyb $s(t)$ opísaný spektrálnou výkonovou hustotou $S_s(\omega) = A$. Určte rozptyl D_y posunutia a $D_{\ddot{y}}$ zrýchlenia ťažiska bremena okolo rovnovážnej polohy.

Obr. č. 11

Riešenie.

Pohybová rovnica kmitania ťažiska bremena okolo rovnovážnej polohy sústavy s jedným vstupom $s(t)$ a jedným výstupom $y(t)$, je:

$$m \ddot{y}(t) + b [\dot{y}(t) - \dot{s}(t)] + k [y(t) - s(t)] = 0,$$

kde $k = 3 E J / l^3$, $b = c k$. Aplikovaním Fourierovej transformácie na uvedený vzťah pri zohľadnení vzťahu (6.1.a) a riešenia príkladu 6.14 dostaneme:

$$(k - \omega^2 m + i \omega b) Y(i\omega) = (k + i \omega b) S(i\omega),$$

kde $Y(i\omega)$, $S(i\omega)$ sú Fourierove transformácie výstupu $y(t)$ a vstupu $s(t)$. Potom prenos sústavy $H(i\omega)$ je:

$$H(i\omega) = \frac{(k + i \omega b)}{(k - \omega^2 m) + i \omega b}.$$

Na základe riešenia príkladu 10.8 je:

$$|H(\omega)|^2 = \frac{[k(k - \omega^2 m) + (\omega b)(\omega b)]^2}{[(k - \omega^2 m)^2 + (\omega b)^2]^2} + \frac{[(\omega b)(k - \omega^2 m) + k(\omega b)]^2}{[(k - \omega^2 m)^2 + (\omega b)^2]^2}.$$

Na základe riešenia príkladu 10.2 a 10.12 je stredná hodnota m_y ustáleného pohybu bremena:

$$m_y = H(0) m_s = 0,$$

Na základe riešenia príkladov 6.9 a 10.4 je:

$$S_y(\omega) = |H(\omega)|^2 S_s(\omega) = A \frac{[k(k - \omega^2 m) + \omega b(\omega b)]^2 + [\omega b(k - \omega^2 m) + k(\omega b)]^2}{/[(k - \omega^2 m) + i(\omega b)]^2 /^2},$$

kde $S_y(\omega)$ a $S_s(\omega) = A$ sú spektrálne výkonové hustoty stacionárneho výstupu $y(t)$ a vstupu $s(t)$. Na základe riešenia príkladu 6.1, 10.8 a 10.12 dostaneme hľadaný vzťah pre rozptyl D_y ustáleného pohybu bremena:

$$\begin{aligned} D_y &= \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} S_y(\omega) d\omega - m_y^2 = \\ &= I_n = \frac{A}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} \frac{[k(k - \omega^2 m) + \omega b(\omega b)]^2 + [\omega b(k - \omega^2 m) + k(\omega b)]^2}{/[(k - \omega^2 m) + i(\omega b)]^2 /^2} d\omega. \end{aligned}$$

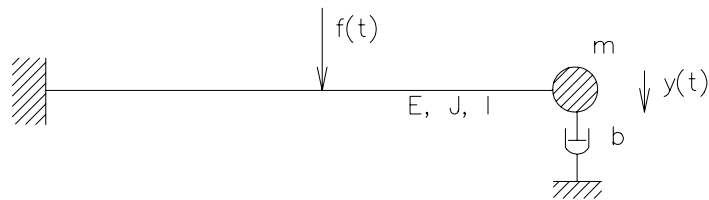
Rozptyl zrýchlenia $D_{\ddot{y}}$ získame na základe riešenia príkladu príkladu 6.13 a 10.12:

$$D_{\ddot{y}} = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} S_{\ddot{y}}(\omega) d\omega - m_{\ddot{y}}^2 = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} \omega^4 S_y(\omega) d\omega.$$

Pr.10.14

Bremeno zanedbateľných rozmerov o hmotnosti m je pripevnené k základu pomocou vodorovného votknutého nosníka zanedbateľnej hmotnosti s materiálými

a geometrickými charakteristikami E , J , l (modul pružnosti, prierezový moment zotrvačnosti, dĺžka nosníka). Bremeno je súčasne vo vertikálnom smere pripojené k základu pomocou viskózneho tlmiča so súčiniteľom viskózneho tlmenia b . Vo vzdialenosti r podľa obrázka č. 12 pôsobí na nosník sila, ktorej veľkosť sa časom náhodne mení, pričom časový priebeh budiacej sily $f(t)$ má charakter bieleho šumu so spektrálnou výkonovou hustotou $S_f(\omega) = A$. Určte rozptyl D_y posunutia ťažiska bremena $y(t)$ okolo rovnovážnej polohy.

Obr. č. 12

Riešenie.

Skúmaná konštrukcia má charakter sústavy s jedným vstupom a jedným výstupom. Pohybová rovnica kmitania ťažiska bremena okolo rovnovážnej polohy je:

$$y(t) = \delta_{11} [-m \ddot{y}(t) - b \dot{y}(t)] + \delta_{12} f(t),$$

kde ξ a η sú Maxwellove vplyvové koeficienty. Aplikovaním Fourierovej transformácie na uvedený vzťah pri zohľadnení vzťahu (6.1.a) a príkladu 6.14 dostaneme:

$$(1 - \omega^2 \delta_{11} m + i \omega b) Y(i\omega) = \delta_{12} F(i\omega),$$

kde $Y(i\omega)$, $F(i\omega)$ sú Fourierove transformácie výstupu $y(t)$ a vstupu $f(t)$. Potom prenos sústavy $H(i\omega)$ je:

$$H(i\omega) = \frac{\delta_{12}}{(1 - \omega^2 \delta_{11} m) + i (\omega b)}.$$

Na základe riešenia príkladu 10.8 a 10.11 je:

$$|H(\omega)|^2 = \frac{\delta_{12}^2}{(1 - \omega^2 \delta_{11} m) + i (\omega b)^2}.$$

Na základe riešenia príkladu 10.2 a 10.12 je stredná hodnota m_y ustáleného pohybu bremena:

$$m_y = H(0) m_f = 0,$$

Na základe riešenia príkladov 6.9 a 10.4 je:

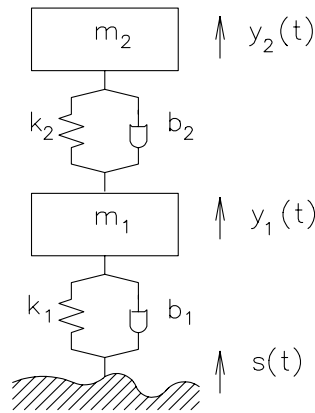
$$S_y(\omega) = |H(\omega)|^2 S_f(\omega) = \frac{\delta_{12}^2}{(1 - \omega^2 \delta_{11} m) + i (\omega b)^2} A,$$

kde $S_y(\omega)$ a $S_f(\omega) = A$ sú spektrálne výkonové hustoty stacionárneho výstupu $y(t)$ a vstupu $f(t)$. Na základe riešenia príkladov 6.1, 10.8 a 10.11 dostaneme hľadaný vzťah pre rozptyl D_y ustáleného pohybu bremena:

$$D_y = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} S_y(\omega) d\omega - m_y^2 = \frac{\delta_{12}^2 A}{2b}.$$

Pr.10.15

Určte rozptyl D_{y_2} vychyľiek $y_2(t)$ sústavy s parametrami $m_j, b_j, k_j, (j=1,2)$ podľa obrázka č. 13, ak je sústava budená kinematickým buđením $s(t)$ s nulovou strednou hodnotou ($m_s = 0$) a so spektrálnou výkonovou hustotou $S_s(\omega)$.

Obr. č. 13

Riešenie.

Pohybové rovnice kmitania bremien okolo rovnovážnej polohy (sústavy s jedným vstupom $s(t)$ a jedným hľadaným výstupom $y_2(t)$) sú:

$$\mathbf{M} \ddot{\mathbf{q}}(t) + \mathbf{B} \dot{\mathbf{q}}(t) + \mathbf{K} \mathbf{q}(t) = \mathbf{f}(t),$$

kde

$$\mathbf{M} = \begin{bmatrix} m_1 & 0 \\ 0 & m_2 \end{bmatrix}, \mathbf{B} = \begin{bmatrix} b_1 + b_2 & -b_2 \\ -b_2 & b_2 \end{bmatrix}, \mathbf{K} = \begin{bmatrix} k_1 + k_2 & -k_2 \\ -k_2 & k_2 \end{bmatrix},$$

$$\mathbf{q}(t) = \begin{bmatrix} y_1(t) \\ y_2(t) \end{bmatrix}, \mathbf{f}(t) = \begin{bmatrix} b_1 \dot{s}(t) + k_1 s(t) \\ 0 \end{bmatrix}.$$

Aplikovaním Fourierovej transformácie na uvedený vzťah dostaneme:

$$(\mathbf{K} - \omega^2 \mathbf{M} + i\omega \mathbf{B}) \mathbf{Q}(i\omega) = \mathbf{F}(i\omega),$$

$$\mathbf{Q}(i\omega) = (\mathbf{K} - \omega^2 \mathbf{M} + i\omega \mathbf{B})^{-1} \mathbf{F}(i\omega) = \mathbf{H}(i\omega) \mathbf{F}(i\omega),$$

$$Y_2(i\omega) = H_{21}(i\omega) F_1(i\omega),$$

kde $Y_2(i\omega)$, $F_1(i\omega) = (k_1 + i\omega b_1) S(i\omega)$, $S(i\omega)$ sú Fourierove transformácie výstupu $y_2(t)$, budenia $f_1(t)$, vstupu $s(t)$ a $H_{21}(i\omega)$ je 2,1-ty prvok matice $\mathbf{H}(i\omega)$. Na základe riešenia príkladu 10.2 a 10.12 dostaneme strednú hodnotu m_{y_2} ustáleného pohybu bremena:

$$m_{y_2} = H_{21}(0) (k + i0 b) m_s = 0.$$

Na základe riešenia príkladov 6.9 a 10.4 je:

$$S_{y_2}(\omega) = /H_{21}(\omega) (k + i\omega b)^2 S_s(\omega),$$

kde $S_{y_2}(\omega)$ a $S_s(\omega)$ sú spektrálne výkonové hustoty stacionarného výstupu $y_2(t)$ a vstupu $s(t)$. Na základe riešenia príkladu 6.1, 10.8 a 10.11 dostaneme hľadaný vzťah pre rozptyl D_{y_2} ustáleného pohybu bremena:

$$D_{y_2} = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} S_{y_2}(\omega) d\omega.$$

Pr.10.16

Určte rozptyl D_q ustálených výchyliek $q(t)$ sústavy opísanej v príklade 10.9 využitím Markovových procesov.

Riešenie.

Pohybová rovnica opisujúca pohyb telesa je:

$$\Phi(t) = -k q(t) + z(t).$$

Na základe riešenia príkladu 7.3 a 6.9 dostaneme druhú Kolmogorovovu rovnicu v tvare:

$$\frac{\partial f}{\partial t} + \frac{\partial(-k q f)}{\partial q} - \frac{1}{2} \frac{\partial^2(A f)}{\partial q^2} = 0.$$

Riešime stacionárny prípad, pre ktorý platí:

$$\frac{\partial f}{\partial t} = 0,$$

z čoho vyplýva:

$$\frac{A}{2} \frac{\partial f}{\partial q} + k q f = c_1.$$

Z vlastnosti hustoty rozdelenia f ($f(q) = 0$ v prípade $|q| \rightarrow \infty$) vyplýva $c_1 = 0$. Potom dostaneme rovnosti na základe vzťahu (1.17) a riešenia príkladu 2.8:

$$f = c_2 e^{-\frac{2}{A} \int_0^q k q dq} = c_2 e^{-\frac{1}{A} k q^2},$$

$$I = \int_{-\infty}^{\infty} c_2 e^{-\frac{1}{A} k q^2} dq = c_2 \sqrt{\frac{\pi A}{k}},$$

$$D_q = \int_{-\infty}^{\infty} q^2 c_2 e^{-\frac{1}{A} k q^2} dq = \sqrt{\frac{k}{\pi A}} \frac{1}{2} \sqrt{\frac{\pi A^3}{k^3}} = \frac{A}{2k}.$$

Pr.10.17

Určte rozptyl D_q ustálených výchyliek $q(t)$ sústavy opísanej v príklade 10.10 využitím Markovových procesov.

Riešenie.

Pohybová rovnica opisujúca pohyb telesa je:

$$\Phi(t) = -k q(t) + z(t).$$

Korelačnú funkciu $R_z(\tau) = A e^{-\omega|\tau|}$ možno vyjadriť v tvare:

$$\mathfrak{B}(t) = -\alpha z(t) + \sqrt{2\alpha A} \xi(t),$$

kde $\xi(t)$ je stacionárny centrováný náhodný proces s charakterom bieleho šumu ($m_\xi = 0$, $R_\xi(\tau) = \delta(\tau)$). Na základe riešenia príkladu 7.3 a pre stacionárny príklad dostaneme druhú Kolmogorovovu rovnicu v tvare:

$$\frac{\partial[(z^2 - kq)f]}{\partial q} - \frac{\partial(zf)}{\partial z} - \alpha A \frac{\partial^2(f)}{\partial q^2} = 0.$$

Pre n -tý moment funkcie $q(t)$ je:

$$m_n = \int_{-\infty}^{\infty} \int_{-\infty}^{\infty} q^n f(q, z) dq dz = \int_{-\infty}^{\infty} \varphi_n(z) dz.$$

Vynásobením Kolmogorovovej rovnice výrazom q^n a jej integráciou, pričom platí:

$$\begin{aligned} & \int_{-\infty}^{\infty} q^n \frac{\partial}{\partial q} [(z^2 - k^2 q) f(q, z)] dq = \\ & = [q^n (z^2 - k^2 q) f(q, z)]_{-\infty}^{\infty} - n \int_{-\infty}^{\infty} q^{n-1} (z^2 - k^2 q) f(q, z) dq = k^2 n \varphi_n(z) - n z^2 \varphi_{n-1}(z), \end{aligned}$$

dostaneme pre $\varphi_{n-1}(z)$ rekurentný vzťah:

$$\alpha A \frac{d^2 \varphi_n}{dz^2} + \alpha \frac{d^2(z \varphi_n)}{dz^2} - k^2 n \varphi_n = -n z^2 \varphi_{n-1}(z).$$

Vynásobením získanej rovnice výrazmi 1 , z^2 a integráciou per partes (členy, ktoré stoja mimo integrálov sú rovné nule) dostaneme rovnice v tvare:

$$m_n = \frac{1}{k^2} \int_{-\infty}^{\infty} z^2 \varphi_{n-1}(z) dz,$$

$$m_{n+1} = \frac{1}{k^2 (n k^2 + 2 \alpha)} n \left[\int_{-\infty}^{\infty} z^2 \varphi_{n-1}(z) dz + 2 A \alpha m_n \right].$$

Pre prípad, že $n = 1$ a hustota pravdepodobnosti:

$$f(z) = \int_{-\infty}^{\infty} f(q, z) dq = \varphi_0(z),$$

má normálne rozdelenie, dostaneme:

$$m_2 = \frac{A}{k(k+\alpha)}.$$

Pr.10.18

Nájdite ustálené rozptyly D_y , $D_{\mathfrak{y}}$ výchylky $y(t)$ a rýchlosti $\mathfrak{y}(t)$ sústavy opísanej v príklade 10.11 využitím Markovových procesov.

Riešenie

Pohybová rovnica kmitania skúmanej sústavy je:

$$\mathfrak{y}(t) + 2 \delta \mathfrak{y}(t) + \omega_o^2 y(t) = x(t).$$

Analogicky ako pri riešení príkladu 7.3 dostaneme druhú Kolmogorovovu rovnicu v tvare ($\mathfrak{y}(t) = x_1(t)$, $y(t) = x_2(t)$):

$$\frac{\partial f}{\partial t} + \frac{\partial(-2\delta x_1 - \omega_o^2 x_2) f}{\partial x_1} + \frac{\partial x_1 f}{\partial x_2} - \frac{1}{2} \frac{\partial^2 (A f)}{\partial x_1^2} = 0,$$

z ktorej pre stacionárny prípad vyplynie:

$$-2 \delta f - 2 \delta x_1 \frac{\partial f}{\partial x_1} - (\omega_o^2 x_2) \frac{\partial f}{\partial x_1} + x_1 \frac{\partial f}{\partial x_2} - \frac{1}{2} A \frac{\partial^2 f}{\partial x_1^2} = 0,$$

$$\frac{\partial}{\partial x_1} [(\omega_0^2 x_2) f + \frac{A}{4\delta} \frac{\partial f}{\partial x_2}] + (-\frac{\partial}{\partial x_2} + 2\delta \frac{\partial}{\partial x_1}) (x_1 f + \frac{A}{4\delta} \frac{\partial f}{\partial x_1}) = 0,$$

Pre nezávisle x_1 a x_2 platí:

$$f(x_1, x_2) = f(x_1) f(x_2),$$

$$\frac{\partial}{\partial x_1} \{f_1 [(\omega_0^2 x_2) f_2 + \frac{A}{4\delta} \frac{\partial f_2}{\partial x_2}]\} + (-\frac{\partial}{\partial x_2} + 2\delta \frac{\partial}{\partial x_1}) [f_2 (x_1 f_1 + \frac{A}{4\delta} \frac{\partial f_1}{\partial x_1})] = 0.$$

Táto rovnosť je splnená, ak platia vzťahy:

$$\frac{df_1}{dx_1} + \frac{4\delta}{A} x_1 f_1 = 0,$$

$$\frac{df_2}{dx_2} + \frac{(\omega_0^2 x_2) 4\delta}{A} f_2 = 0,$$

z ktorých vyplýva:

$$f_1 = c_1 e^{-\frac{4\delta}{2A} x_1^2},$$

$$f_2 = c_2 e^{-\frac{4\delta}{2A} \omega_0^2 x_2^2},$$

Na základe vzťahu (1.17) a riešení príkladov (2.8) a (1.12) nájdeme konštanty c_1, c_2 v tvare:

$$\int_{-\infty}^{\infty} c_1 e^{-\frac{4\delta}{2A} x_1^2} dx_1 = 1, \quad c_1 = \sqrt{\frac{2\delta}{\pi A}},$$

$$\int_{-\infty}^{\infty} c_2 e^{-a (\omega_0^2) x_2^2} dx_2 = 1, \quad c_2 = \sqrt{\frac{a \omega_0^2}{\pi}},$$

kde $a = \frac{2\delta}{A}$. Na základe vzťahu (6.1) dostaneme rozptyly $D_y, D_{\dot{y}}$ v tvare:

$$D_y = \frac{A}{4\delta\omega_0^2}, \quad D_{\dot{y}} = \frac{A}{2\delta}.$$

11. Stacionárne vynútené kmitanie sústavy s viacerými vstupmi

Vynútené kmitanie $q(t)$ lineárnej sústavy s konštantnými koeficientami so vstupmi $f(t)$ vyjadruje vzťah (9.1). Ak je lineárna sústava s konštantnými koeficientami a so stacionárnymi vstupmi $f(t)$ stabilná, tak pri dostatočne veľkom t možno výstupy zo sústavy $q(t)$ považovať za stacionárne - ustálené.

Vzťah medzi Fourierovými transformáciami $Q(i\omega)$, $F(i\omega)$ výstupu $q(t)$ a vstupu $f(t)$ sústavy je:

$$Q(i\omega) = (\mathbf{K} - \omega^2 \mathbf{M} + i\omega \mathbf{B})^{-1} \mathbf{F}(i\omega),$$

kde matica $\mathbf{H}(i\omega) = \{H_{jk}(i\omega)\}$ je matica prenosov sústavy.

Príklady

Pr.11.1

Určte koherenčnú funkciu $\gamma_{y\mathbf{x}^2}(\omega)$ celkového výstupu $y(t)$, ktorý je tvorený superpozíciou odozvy sústavy na vstupy $x_j(t)$ ($j=1,2,\dots,n$) a s nimi nekorelovaného šumu $z(t)$, pričom $x_j(t)$ a $z(t)$ sú centrované procesy.

Riešenie.

Celkový výstup pri zohľadnení vzťahu (9.1) a princípu superpozície vyjadruje vzťah:

$$y(t) = \sum_{j=1}^n \int_{-\infty}^t x_j(\tau) h_j(t-\tau) d\tau + z(t).$$

Aplikovaním Fourierovej transformácie na uvedený vzťah a na základe riešení príkladov 2.6, 4.9, 6.4, 10.1, 6.8, 10.3 a 10.4 pri nekorelovanosti vstupov do sústavy $x_j(t)$ a šumu $z(t)$ dostaneme vzťahy:

$$Y(i\omega) = \sum_{j=1}^n H_j(i\omega) X_j(i\omega) + Z(i\omega),$$

$$S_{y x_k}(i\omega) = \sum_{j=1}^n S_{x_k x_j}(i\omega) \bar{H}_j(i\omega), \quad k=1,2,\dots,n,$$

$$S_y(i\omega) = \sum_{j=1}^n H_j(i\omega) S_{y x_j}(i\omega) + S_z(\omega),$$

$$S_z(\omega) = S_y(\omega) - \sum_{j=1}^n H_j(i\omega) S_{y x_j}(i\omega).$$

Využitím analógie z riešenia príkladu 10.6 pre koherenčnú funkciu $\gamma_{y\mathbf{x}^2}(\omega)$ vyplynie vzťah:

$$\gamma_{y\mathbf{x}^2}(\omega) = 1 - \frac{S_z(\omega)}{S_y(\omega)} = \frac{\sum_{j=1}^n H_j(i\omega) S_{y x_j}(i\omega)}{S_y(\omega)}.$$

Pr.11.2

Určte koherenčnú funkciu $\gamma_{y_m \mathbf{x}^2}(\omega)$ celkového výstupu $y_m(t)$, ktorý je tvorený superpozíciou odozvy sústavy na vstupy $x_j(t)$ ($j=1,2,\dots,n$) a s nimi nekorelovaného šumu $z(t)$, pričom $x_j(t)$ a $z(t)$ sú centrované procesy v tvare, kde budú vylúčené prenosy $H_{m_j}(i\omega)$ ($j=1,2,\dots,n$) a potvrďte platnosť vzťahu (6.7).

Riešenie

Prenosy $H_{m_j}(i\omega)$ (m -tý riadok matice prenosov $\mathbf{H}(i\omega)$) medzi výstupom $y_m(t)$ a vstupmi $x_j(t)$ ($j=1,2,\dots,n$) možno určiť riešením systému rovníc:

$$S_{y_m x_k}(i\omega) = S_y(\omega) S_{x_j x_k}(\omega) \bar{H}_{m_j}(i\omega), \quad k=1,2,\dots,n,$$

$$S_{y_m \mathbf{x}}(i\omega) = S_{\mathbf{x}}(\omega) \bar{\mathbf{H}}_m(i\omega),$$

kde

$$S_{y_m \mathbf{x}}(i\omega) = \begin{bmatrix} S_{y_m x_1}(i\omega) \\ S_{y_m x_2}(i\omega) \\ \mathbf{M} \\ S_{y_m x_n}(i\omega) \end{bmatrix}, \quad \bar{\mathbf{H}}_m(i\omega) = \begin{bmatrix} \bar{H}_{m_1}(i\omega) \\ \bar{H}_{m_2}(i\omega) \\ \mathbf{M} \\ \bar{H}_{m_n}(i\omega) \end{bmatrix},$$

$$S_{\mathbf{x}}(i\omega) = \begin{bmatrix} S_{x_1}(\omega) & S_{x_2 x_1}(i\omega) & \mathbf{K} & S_{x_n x_1}(i\omega) \\ S_{x_1 x_2}(i\omega) & S_{x_2}(\omega) & \mathbf{K} & \mathbf{K} \\ \mathbf{M} & \mathbf{M} & \mathbf{M} & \mathbf{M} \\ S_{x_1 x_n}(i\omega) & \mathbf{K} & \mathbf{K} & S_{x_n}(\omega) \end{bmatrix},$$

v tvare:

$$H_{m_k}(i\omega) = \frac{\det[S_{k\mathbf{x}k}(i\omega)]}{\det[S_{\mathbf{x}}(i\omega)]}, \quad k=1,2,\dots,n,$$

kde

$$S_{k\mathbf{x}}(i\omega) = \begin{bmatrix} \mathbf{L} & S_{x_{k-1} x_1}(i\omega) & S_{y_m x_1}(i\omega) & S_{x_{k+1} x_1}(i\omega) & \mathbf{L} \\ \mathbf{L} & S_{x_{k-1} x_2}(i\omega) & S_{y_m x_2}(i\omega) & S_{x_{k+1} x_2}(i\omega) & \mathbf{L} \\ \mathbf{M} & \mathbf{M} & \mathbf{M} & \mathbf{M} & \mathbf{M} \\ \mathbf{L} & S_{x_{k-1} x_n}(i\omega) & S_{y_m x_n}(i\omega) & S_{x_{k+1} x_n}(i\omega) & \mathbf{L} \end{bmatrix}, \quad k=2,3,\dots,n.$$

Špeciálny tvar matice $S_{k\mathbf{x}}(i\omega)$ umožní prepísať nasledujúci výraz do tvaru:

$$\sum_{j=1}^n H_{m_j}(i\omega) S_{y_m x_j}(i\omega) = \frac{1}{\det[S_{\mathbf{x}}(i\omega)]} \{S_{y_m}(\omega) \det[S_{\mathbf{x}}(i\omega)] - \det[S_{y_m \mathbf{xx}}(i\omega)]\},$$

kde

$$S_{y_m \mathbf{xx}}(i\omega) = \begin{bmatrix} S_{y_m}(\omega) & S_{y_m x_1}(i\omega) & S_{y_m x_2}(i\omega) & \text{L} & S_{y_m x_n}(i\omega) \\ S_{x_1 y_m}(i\omega) & S_{x_1}(\omega) & S_{x_2 x_1}(i\omega) & \text{L} & S_{x_n x_1}(i\omega) \\ S_{x_2 y_m}(i\omega) & S_{x_1 x_2}(i\omega) & S_{x_2}(\omega) & \text{L} & \text{L} \\ \text{M} & \text{M} & \text{M} & \text{M} & \text{M} \\ S_{x_n y_m}(i\omega) & S_{x_1 x_n}(i\omega) & \text{L} & \text{L} & S_{x_n}(\omega) \end{bmatrix}.$$

Na základe riešenia príkladu 11.1 koherenčnú funkciu $\gamma_{y_m \mathbf{x}^2}(\omega)$ možno vyjadriť

v tvare:

$$\gamma_{y_m \mathbf{x}^2}(\omega) = 1 - \frac{\det[S_{y_m \mathbf{xx}}(i\omega)]}{S_{y_m}(\omega) \det[S_{\mathbf{x}}(i\omega)]}.$$

Platnosť vzťahu (6.7) možno potvrdiť využitím uvedených vzťahov. Pre prípad vzťahu (6.7) platí:

$$S_{y_m \mathbf{xx}}(i\omega) = S_{y \mathbf{xx}}(i\omega) = \begin{bmatrix} S_y(\omega) & S_{yx}(i\omega) \\ S_{xy}(i\omega) & S_x(\omega) \end{bmatrix},$$

$$S_{\mathbf{x}}(i\omega) = S_x(i\omega),$$

$$\gamma_{y_m \mathbf{x}^2}(\omega) = \gamma_{y \mathbf{x}^2}(\omega) = 1 - \frac{S_y(\omega)S_x(\omega) - /S_{xy}(i\omega)/^2}{S_y(\omega)S_x(\omega)} = \frac{/S_{xy}(i\omega)/^2}{S_y(\omega)S_x(\omega)}.$$

Pr.11.3

Určte maticu spektrálnych výkonových hustôt $S_{\mathbf{y}}(i\omega)$ n výstupov $y_k(t)$ (analogickú maticu $S_{\mathbf{x}}(i\omega)$) lineárnej dynamickej sústavy s konštantnými parametrami ak poznáte n vstupov do sústavy $x_k(t)$.

Riešenie.

Vzťah medzi Fourierovými transformáciami n výstupov s n vstupmi lineárnej dynamickej sústavy s konštantnými koeficientami je:

$$Y(i\omega) = H(i\omega) X(i\omega),$$

kde vektory $Y(i\omega)$, $X(i\omega)$ a matica $H(i\omega)$ sú stupňa n . Na základe riešenia príkladu 6.4 zo súčiny $[X(i\omega) X^H(i\omega)]$ ($(X)^H = (\bar{X})^T$) vyplýva matica $S_x(i\omega)$ v tvare, v akom bola uvedená v príklade 11.2 a analogicky zo súčiny $[Y(i\omega) Y^H(i\omega)]$ vyplýva matica $S_y(i\omega)$. Využitím týchto súčinov z prvej rovnice vyplýva hľadaný vzťah:

$$S_y(i\omega) = Y(i\omega) Y^H(i\omega) = H(i\omega) X(i\omega) X^H(i\omega) H^H(i\omega) = H(i\omega) S_x(i\omega) H^H(i\omega).$$

Pr.11.4

Určte rozptyl D_y výstupu $y(t)$ sústavy s n stupňami voľnosti, ak poznáte n vstupov do sústavy $x_k(t)$ a fyzikálne parametre sústavy, koeficientové matice M , B , K , ktoré charakterizujú kmitanie sústavy.

Riešenie.

Pohybová rovnica kmitania lineárnej sústavy s n stupňami voľnosti a s n vstupmi $x_k(t)$ je:

$$M \ddot{\mathbf{q}}(t) + B \dot{\mathbf{q}}(t) + K \mathbf{q}(t) = \mathbf{f}(t),$$

kde

$$\mathbf{q}(t) = \begin{bmatrix} M \\ q_{j-1}(t) \\ y(t) \\ q_{j+1}(t) \\ M \end{bmatrix} \text{ a } \mathbf{f}(t) = \begin{bmatrix} M \\ x_{k-1}(t) \\ x_k(t) \\ x_{k+1}(t) \\ M \end{bmatrix}.$$

Aplikovaním Fourierovej transformácie na uvedený vzťah na základe vzťahu (6.1.a) a riešenia príkladu 6.12 dostaneme:

$$(\mathbf{K} - \omega^2 \mathbf{M} + i\omega \mathbf{B}) \mathbf{Q}(i\omega) = \mathbf{F}(i\omega),$$

$$\mathbf{Q}(i\omega) = (\mathbf{K} - \omega^2 \mathbf{M} + i\omega \mathbf{B})^{-1} \mathbf{F}(i\omega) = \mathbf{H}(i\omega) \mathbf{F}(i\omega),$$

$$Y(i\omega) = \sum_{j=1}^n H_{jk}(i\omega) X_k(i\omega),$$

kde $Y(i\omega)$, $X_k(i\omega)$ sú Fourierove transformácie výstupu $y(t)$ a vstupov $x_k(t)$ a $H_{jk}(i\omega)$ je j,k -tý prvok matice $\mathbf{H}(i\omega)$ ($\mathbf{H}(i\omega) = \{\mathbf{H}_j(i\omega)\}$, $\mathbf{H}_j(i\omega)$ je j -ty stĺpec matice $\mathbf{H}(i\omega)$). Na základe riešení príkladov 10.2 a 10.4 vzťahy pre strednú hodnotu výstupu m_y a spektrálnu výkonovú hustotu $S_y(\omega)$ sú:

$$m_y = \sum_{j=1}^n H_{jk}(0) m_{xk},$$

$$S_y(\omega) = \mathbf{H}_j(i\omega) \mathbf{S}_x(i\omega) \mathbf{H}_j^H(i\omega) = \sum_{k=1}^n \sum_{l=1}^n \bar{H}_{jk}(i\omega) H_{jl}(i\omega) S_{xkxl}(\omega).$$

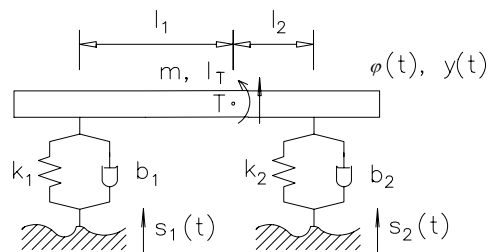
Na základe riešenia príkladu 6.1 dostaneme hľadaný vzťah pre rozptyl výstupu D_y v tvare:

$$D_y = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} S_y(\omega) d\omega, -m_y^2.$$

Pr.11.5

Určte rozptyl D_y vychyľiek $y(t)$ sústavy s parametrami m , I_T , b_j , k_j , $j=1,2$ (hmotnosť, moment zotrvačnosti k ťažisku bremena, súčiniteľ viskózneho tlmenia, tuhosť) podľa obrázka č. 14, ak je sústava budená kinematickým buđením $s_j(t)$, s

nulovými strednými hodnotami ($m_{s1} = 0$, $m_{s2} = 0$) a so spektrálnymi výkonovými hustotami $S_{s1}(\omega)$, $S_{s1}(\omega)$, $S_{s1s2}(i\omega)$.

Obr. č. 14

Riešenie.

Pohybová rovnica kmitania sústavy okolo rovnovážnej polohy je:

$$\mathbf{M} \ddot{\mathbf{q}}(t) + \mathbf{B} \dot{\mathbf{q}}(t) + \mathbf{K} \mathbf{q}(t) = \mathbf{f}(t),$$

kde

$$\mathbf{M} = \begin{bmatrix} m & 0 \\ 0 & I_T \end{bmatrix}, \mathbf{B} = \begin{bmatrix} b_1 + b_2 & b_2 l_2 - b_1 l_1 \\ b_2 l_2 - b_1 l_1 & b_2 l_2^2 + b_1 l_1^2 \end{bmatrix}, \mathbf{K} = \begin{bmatrix} k_1 + k_2 & k_2 l_2 - k_1 l_1 \\ k_2 l_2 - k_1 l_1 & k_2 l_2^2 + k_1 l_1^2 \end{bmatrix},$$

$$\mathbf{q}(t) = \begin{bmatrix} y(t) \\ \varphi(t) \end{bmatrix}, \mathbf{f}(t) = \begin{bmatrix} b_1 \dot{s}_1(t) + b_2 \dot{s}_2(t) + k_1 s_1(t) + k_2 s_2(t) \\ b_2 l_2 \dot{s}_2(t) - b_1 l_1 \dot{s}_1(t) + k_2 l_1 s_2(t) - k_1 l_1 s_1(t) \end{bmatrix}.$$

Aplikovaním Fourierovej transformácie na uvedený vzťah dostaneme:

$$(\mathbf{K} - \omega^2 \mathbf{M} + i\omega \mathbf{B}) \mathbf{Q}(i\omega) = \mathbf{F}(i\omega),$$

$$\mathbf{Q}(i\omega) = (\mathbf{K} - \omega^2 \mathbf{M} + i\omega \mathbf{B})^{-1} \mathbf{F}(i\omega) = \mathbf{H}(i\omega) \mathbf{F}(i\omega),$$

$$Y(i\omega) = \sum_{j=1}^{n=2} H_{1j}(i\omega) F_j(i\omega),$$

kde

$$Y(i\omega),$$

$$F_1(i\omega) = (k_1 + i\omega b_1) S_1(i\omega) + (k_2 + i\omega b_2) S_2(i\omega) = A_1(i\omega) S_1(i\omega) + B_1(i\omega) S_2(i\omega),$$

$$F_2(i\omega) = -(k_1 + i\omega b_1) l_1 S_1(i\omega) + (k_2 + i\omega b_2) l_1 S_2(i\omega) = \\ = A_2(i\omega) S_1(i\omega) + B_2(i\omega) S_2(i\omega),$$

$$S_{1,2}(i\omega),$$

sú Fourierove transformácie výstupu $y(t)$, budenia $f(t)$, vstupu $s_{1,2}(t)$ a $H_{1j}(i\omega)$ sú $1, j$ -te prvky matice $\mathbf{H}(i\omega)$. Na základe riešení príkladov 6.6, 6.8, 10.2, 10.4 stredná hodnota výstupu m_y a spektrálna výkonová hustota $S_y(\omega)$ sú:

$$m_y = \sum_{j=1}^{n=2} H_{1j}(0) [A_j(0) m_{s1} + B_j(0) m_{s2}] = 0,$$

$$S_y(\omega) = \sum_{j=1}^{n=2} \sum_{k=1}^{n=2} \bar{H}_{1j}(i\omega) H_{1k}(i\omega) [\bar{A}_j(i\omega) A_k(i\omega) S_{s1}(\omega) + \\ + \bar{B}_j(i\omega) A_k(i\omega) S_{s2s1}(\omega) + \bar{A}_j(i\omega) B_k(i\omega) S_{s1s2}(\omega) + \bar{B}_j(i\omega) B_k(i\omega) S_{s2}(\omega)]$$

a na základe riešenia príkladu 6.1 dostaneme hľadaný vzťah:

$$D_y = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} S_y(\omega) d\omega.$$

IV. Náhodné kmitanie nelineárnych sústav

Matematický model opisujúci kmitanie nelineárnej sústavy je daný nelineárnou vektorovou obyčajnou nehomogénnou diferenciálnou rovnicou:

$$\mathbf{M} \ddot{\boldsymbol{\phi}}(t) + \mathbf{B} \dot{\boldsymbol{\phi}}(t) + \mathbf{K} \boldsymbol{\phi}(t) + \boldsymbol{\varphi}[\boldsymbol{\phi}(t), \dot{\boldsymbol{\phi}}(t), t] = \mathbf{f}(t),$$

kde $\boldsymbol{q}(t)$ a $\mathbf{f}(t)$ sú n - rozmerné vektory zovšeobecnených výchyliek a síl v čase t . Matice \mathbf{M} , \mathbf{B} , \mathbf{K} sú štvorcové matice stupňa n reprezentujúce fyzikálne parametre sústavy. Sústavy, ktorých matice \mathbf{M} , \mathbf{B} , \mathbf{K} sú nezávislé na čase t a vektor $\boldsymbol{\varphi}[\boldsymbol{\phi}(t), \dot{\boldsymbol{\phi}}(t), t] = \boldsymbol{\varphi}[\boldsymbol{\phi}(t), \dot{\boldsymbol{\phi}}(t)]$, sú sústavy s konštantnými koeficientami. V ďalšom, ak nebude výslovne povedané inak, sa budeme zaoberať sústavami s konštantnými koeficientami.

Pre nelineárne sústavy neplatí princíp superpozície a v prípade, ak na vstupe $\mathbf{f}(t)$ do lineárnej sústavy je náhodný proces s normálnym rozdelením, tak na výstupe $\boldsymbol{q}(t)$ zo sústavy nebude náhodný proces s normálnym rozdelením.

12. Metóda štatistickej linearizácie

Metódou štatistickej linearizácie sa aproximuje nelineárna funkcia $\varphi[\boldsymbol{x}(t), x(t)]$ lineárnou funkciou $\varphi_l[\boldsymbol{x}(t), x(t)]$, pričom ako kritérium zhody sa používa podmienka minima funkcie v tvare:

$$\varphi[\boldsymbol{x}(t), x(t)] = \varphi_l[\boldsymbol{x}(t), x(t)], \quad (12.1)$$

$$M\{Z[\boldsymbol{x}(t), x(t)]^2\} = \min, \quad (12.2)$$

kde

$$Z[\boldsymbol{x}(t), x(t)] = \varphi[\boldsymbol{x}(t), x(t)] - \varphi_l[\boldsymbol{x}(t), x(t)]. \quad (12.3)$$

S využitím metódy štatistickej linearizácie pri riešení nelineárnych sústav s náhodnými vstupmi dostávame len približné riešenia, ktorých hodnoty sú väčšinou menšie ako skutočné, pričom odhadnutie presnosti riešenia je problematické. Akceptovateľné výsledky dostávame v prípade rozsiahlych obmedzení, napríklad malosť nelineárnych členov, blízkosť hustoty pravdepodobnosti výstupu normálnemu rozdeleniu.

Príklady

Pr.12.1

Linearizujte nelineárnu funkciu $\varphi[\mathfrak{z}(t), y(t)]$ metódou štatistickej linearizácie, ak výchylka $y(t)$ je stacionárny náhodný proces so známym zákonom rozdelenia $f[\mathfrak{z}(t), y(t)]$.

Riešenie

Linearizujme nelineárnu funkciu $\varphi[\mathfrak{z}(t), y(t)]$ pomocou lineárnych členov Taylorovho rozvoja v okolí bodou $\mathfrak{z}(t) = 0$, $y(t) = m_y$, procesu $y(t) = m_y + y_c(t)$, kde m_y , $m_{\mathfrak{z}}$ sú stredné hodnoty výchylky a rýchlosti (pre stacionárny proces zo vzťahu (4.3) vyplýva: $m_{\mathfrak{z}} = 0$):

$$\begin{aligned} \varphi[\mathfrak{z}(t), y(t)] &\approx \varphi(0, m_y) + \varphi_1(0, m_y) y_c(t) + \varphi_2(0, m_y) \mathfrak{z}_c(t) = \\ &= a_0 + a_1 y_c(t) + a_2 \mathfrak{z}_c(t), \end{aligned}$$

kde

$$\varphi_1[\mathfrak{z}(t), y(t)] = \frac{\partial}{\partial y} \{ \varphi[\mathfrak{z}(t), y(t)] \}, \quad \varphi_2[\mathfrak{z}(t), y(t)] = \frac{\partial}{\partial \mathfrak{z}} \{ \varphi[\mathfrak{z}(t), y(t)] \},$$

Na základe vzťahu (12.2) je:

$$M\{\varphi[\mathfrak{z}(t), y(t)]^2 - 2\varphi[\mathfrak{z}(t), y(t)] [a_0 + a_1 y_c(t) + a_2 \mathfrak{z}_c(t)] + [a_0 + a_1 y_c(t) + a_2 \mathfrak{z}_c(t)]^2\} = \min,$$

z čoho vyplývajú rovnosti:

$$\frac{\partial M[L]}{\partial a_j} = 0, \quad j=0,1,2,$$

na základe ktorých po zohľadnení nekorelovanosti stacionárnych náhodných procesov $y_c(t)$ a $\mathfrak{z}_c(t)$ (pozri príklad 4.8) a nulovej strednej hodnoty centrovaneho náhodného procesu (pozri príklad 2.3) dostaneme hľadané konštanty:

$$a_0 = M\{\varphi[\mathfrak{z}(t), y(t)]\} = \int_{-\infty}^{\infty} \int_{-\infty}^{\infty} \varphi[\mathfrak{z}(t), y(t)] f[\mathfrak{z}(t), y(t)] dy d\mathfrak{z},$$

$$a_1 = \frac{1}{D_y} M\{\varphi[\mathfrak{z}(t), y(t)] y_c(t)\} = \frac{1}{D_y} \int_{-\infty}^{\infty} \int_{-\infty}^{\infty} \varphi[\mathfrak{z}(t), y(t)] y_c(t) f[\mathfrak{z}(t), y(t)] dy d\mathfrak{z},$$

$$a_2 = \frac{1}{D_{\mathfrak{z}}} M\{\varphi[\mathfrak{z}(t), y(t)] \mathfrak{z}_c(t)\} = \frac{1}{D_{\mathfrak{z}}} \int_{-\infty}^{\infty} \int_{-\infty}^{\infty} \varphi[\mathfrak{z}(t), y(t)] \mathfrak{z}_c(t) f[\mathfrak{z}(t), y(t)] dy d\mathfrak{z}.$$

Pr.12.2

Nájdite rozptyl D_y , $D_{\mathfrak{z}}$ výchylky $y(t)$ a rýchlosti $\mathfrak{z}(t)$, ak poznáte strednú hodnotu m_x a spektrálnu výkonovú hustotu $S_x(\omega)$ budenia $x(t)$ pre sústavu s jedným stupňom voľnosti, ktorá je opísaná diferenciálnou rovnicou (12.1), pričom nelineárnu funkciu $\varphi[\mathfrak{z}(t), y(t)]$ linearizujte spôsobom uvedeným v príklade (12.1).

Riešenie

Na základe riešenia príkladu (12.1) je:

$$m \mathfrak{z}_c(t) + (b + a_2) \mathfrak{z}_c(t) + (k + a_1) y_c(t) + k m_y + a_0 = m_x + x_c(t),$$

$$k m_y + a_0 = m_x,$$

$$m \ddot{y}_c(t) + (b + a_2) \dot{y}_c(t) + (k + a_1) y_c(t) = x_c(t).$$

Na základe posledných dvoch rovníc analogicky ako pri riešení príkladu 10.8 pre rozptyly výchyliek a rýchlosti D_y , $D_{\dot{y}}$ je:

$$D_y = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} |H(\omega)|^2 S_x(\omega) d\omega - m_y^2,$$

$$D_{\dot{y}} = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} |H(\omega)|^2 \omega^2 S_x(\omega) d\omega,$$

kde pre strednú hodnotu m_y a prenos $H(i\omega)$ je:

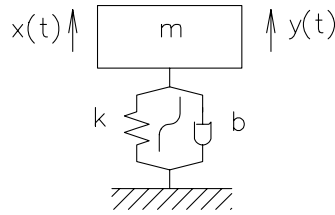
$$m_y = \frac{m_x - a_0}{k},$$

$$H(i\omega) = [(k + a_1) - \omega^2 m + i \omega (b + a_2)]^{-1}.$$

Pr.12.3

Nájdite rozptyly D_y , $D_{\dot{y}}$ výchylky $y(t)$ a rýchlosti $\dot{y}(t)$, ak poznáte strednú hodnotu $m_x = 0$ a spektrálnu výkonovú hustotu $S_x(\omega) = A$ stacionárneho náhodného budenia $x(t)$ sústavy (obrázok č.15), ktorá je tvorená bremenom zanedbateľných rozmerov o hmotnosti m , ktoré je spojené s nehybným základom tlmičom s koeficientom viskózneho tlmenia b a s pružinou, ktorá má nelineárnu charakteristiku s tuhosťou $k_g = k + \varepsilon y^2$. Uvažujte, že hustotu rozdelenia náhodnej výchylky môžete aproximovať normálnym rozdelením v tvare:

$$f[y(t)] = \frac{1}{\sqrt{2\pi D_y}} e^{-\frac{[y(t)-m_y]^2}{2D_y}}.$$

Obr. č. 15

Riešenie

Pohybová rovnica kmitania skúmanej sústavy je:

$$m \ddot{y}(t) + b \dot{y}(t) + k y(t) + \varepsilon y(t)^3 = x(t).$$

Analogicky ako pri riešení príkladu 10.1 linearizujeme nelineárnu rovnicu metódou štatistickej linearizácie. V našom prípade nelineárna funkcia $\varphi[y(t)]$ a jej lineárna aproximácia $\varphi_l[y(t)]$ sú:

$$\varphi[y(t)] = \varepsilon y(t)^3 \approx \varphi_l[y(t)] = a_0 + a_1 y_c(t),$$

kde

$$a_0 = M\{\varphi[y(t)]\} = \int_{-\infty}^{\infty} \varphi[y(t)] f[y(t)] dy = \frac{\varepsilon}{\sqrt{2\pi D_y}} \int_{-\infty}^{\infty} y(t)^3 e^{-\frac{[y(t)-m_y]^2}{2D_y}} dy,$$

$$a_1 = \frac{1}{D_y} M\{\varphi[y(t)] y_c(t)\} = \frac{1}{D_y} \int_{-\infty}^{\infty} \varphi[y(t)] [y(t) - m_y] f[y(t)] dy =$$

$$= \frac{\varepsilon}{\sqrt{2\pi D_y^3}} \int_{-\infty}^{\infty} y(t)^3 [y(t) - m_y] e^{-\frac{[y(t)-m_y]^2}{2D_y}} dy.$$

Vyčíslením integrálov analogicky ako pri riešení príkladu 2.8 dostaneme:

$$a_0 = \varepsilon m_y (m_y^2 + 3 D_y),$$

$$a_1 = 3\varepsilon (m_y^2 + 2 D_y).$$

Analogicky ako pri riešení príkladu 10.2 linearizovaná rovnica je:

$$m \ddot{y}_c(t) + b \dot{y}_c(t) + (k + a_1) y_c(t) + k m_y + a_0 = m_x + x_c(t),$$

kde $y_c(t)$, $x_c(t)$ sú centrované náhodné procesy. Na jej základe je:

$$m_y [k + \varepsilon (m_y^2 + 3 D_y)] = m_x, \quad (\text{a})$$

$$m \ddot{y}_c(t) + b \dot{y}_c(t) + [k + 3\varepsilon (m_y^2 + 2 D_y)] y_c(t) = x_c(t).$$

Analogicky ako pri riešení príkladu 10.8 prenos $H(i\omega)$ a rozptyly D_y , $D_{\dot{y}}$ sú:

$$H(i\omega) = \{[k + 3\varepsilon (m_y^2 + 2 D_y)] - \omega^2 m + i \omega b\}^{-1},$$

$$D_y = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} |H(\omega)|^2 A d\omega - m_y^2 = A \{2 b [k + 3\varepsilon (m_y^2 + 2 D_y)]\}^{-1} - m_y^2, \quad (\text{b})$$

$$D_{\dot{y}} = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} |H(\omega)|^2 \omega^2 A d\omega = A (2 b m)^{-1}. \quad (\text{c})$$

Riešením rovníc (a), (b) možno nájsť hľadanú strednú hodnotu m_y a rozptyl D_y výchylky $y(t)$ a priamo z rovnice (c) rozptyl $D_{\dot{y}}$ rýchlosti $\dot{y}(t)$. Na základe $m_x = 0$ je $m_y = 0$, rozptyl D_y možno určiť riešením nelineárnej rovnice (b).

Pr.12.4

Nájdite rozptyly D_y , $D_{\dot{y}}$ výchylky $y(t)$ a rýchlosti $\dot{y}(t)$, ak poznáte strednú hodnotu $m_x = 0$ a korelačnú funkciu $R_x(\tau) = D_x e^{-a|\tau|}$ stacionárneho náhodného budenia $x(t)$ pre sústavu podľa obrázka č.15, ktorá je tvorená bremenom zanedbateľných rozmerov s hmotnosťou m , ktoré je spojené s nehybným základom tmičom, ktorý má nelineárnu charakteristiku s tlmením $b_g = b \operatorname{sign}(\dot{y}) \dot{y}$ a s pružinou s tuhosťou k . Uvažujte, že hustotu rozdelenia náhodnej výchylky môžete aproximovať normálnym rozdelením v tvare:

$$f[\dot{y}(t)] = \frac{1}{\sqrt{2\pi D_{\dot{y}}}} e^{-\frac{[\dot{y}(t)]^2}{2D_{\dot{y}}}}.$$

Riešenie

Pohybová rovnica kmitania skúmanej sústavy je:

$$m \ddot{y}(t) + b \operatorname{sign}[\dot{y}(t)] \dot{y}(t)^2 + k y(t) = x(t).$$

Analogicky ako pri riešení príkladu 10.1 linearizujeme nelineárnu rovnicu metódou štatistickej linearizácie. V našom prípade majú nelineárna funkcia $\varphi[y(t)]$ a jej lineárna aproximácia $\varphi_l[y(t)]$ tvar:

$$\varphi[\dot{y}(t)] = b \operatorname{sign}[\dot{y}(t)] \dot{y}(t)^2 \approx \varphi_l[\dot{y}(t)] = a_0 + a_2 \dot{y}_c(t),$$

kde

$$\begin{aligned} a_0 &= M\{\varphi[\dot{y}(t)]\} = \int_{-\infty}^{\infty} \varphi[\dot{y}(t)] f[\dot{y}(t)] d\dot{y} = \\ &= \frac{b}{\sqrt{2\pi D_{\dot{y}}}} \int_{-\infty}^{\infty} \operatorname{sign}[\dot{y}(t)] \dot{y}(t)^2 e^{-\frac{[\dot{y}(t)]^2}{2D_{\dot{y}}}} d\dot{y}, \end{aligned}$$

$$a_1 = \frac{1}{D_{\dot{y}}} M\{\varphi[\dot{y}(t)] \dot{y}_c(t)\} = \frac{1}{D_{\dot{y}}} \int_{-\infty}^{\infty} \varphi[\dot{y}(t)] \dot{y}(t) f[\dot{y}(t)] d\dot{y} =$$

$$= \frac{b}{\sqrt{2\pi D_{\mathfrak{g}}^3}} \int_{-\infty}^{\infty} \text{sign}[\mathfrak{g}(t)] \mathfrak{g}(t)^2 \mathfrak{g}(t) e^{-\frac{|\mathfrak{g}(t)|}{2D_{\mathfrak{g}}}} d\mathfrak{g}.$$

Vyčíslením integrálov je:

$$a_0 = 0,$$

$$a_2 = 4 b D_{\mathfrak{g}} (2 \pi m^2)^{-\frac{1}{2}}.$$

Analogicky ako pri riešení príkladu 10.2 je linearizovaná rovnica:

$$m \mathfrak{g}_c(t) + a_2 \mathfrak{g}_c(t) + k [m_y + y_c(t)] = m_x + x_c(t),$$

kde $y_c(t)$, $x_c(t)$ sú centrované náhodné procesy. Na jej základe:

$$k m_y = m_x, \tag{a}$$

$$m \mathfrak{g}_c(t) + 4 b D_{\mathfrak{g}} (2 \pi m^2)^{-\frac{1}{2}} \mathfrak{g}_c(t) + k y_c(t) = x_c(t).$$

Po zohľadnení riešenia príkladu 6.11., na základe ktorého vyjadrenie spektrálnej výkonovej hustoty $S_x(\omega)$ budenia $x(t)$ je:

$$S_x(\omega) = 2 \alpha D_x (a^2 + \omega^2)^{-1},$$

analogicky ako pri riešení príkladu 10.8 prenos $H(i\omega)$ a rozptyly D_y , $D_{\mathfrak{g}}$ sú:

$$H(i\omega) = [k - \omega^2 m + i \omega 4 b D_{\mathfrak{g}} (2 \pi m^2)^{-\frac{1}{2}}]^{-1}, \tag{a}$$

$$D_y = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} |H(\omega)|^2 2 \alpha D_x (a^2 + \omega^2)^{-1} d\omega - m_y^2 =$$

$$= 2 \sqrt{\pi} m D_x (m \alpha + 4 b \frac{D_y}{\sqrt{2\pi}}) [\sqrt{2} k D_{\mathfrak{g}} (k + m \alpha^2 + 4 b \alpha \frac{D_y}{\sqrt{2\pi}})]^{-1} - m_y^2, \quad (\text{b})$$

$$D_{\mathfrak{g}} = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} |H(\omega)|^2 \omega^2 2 \alpha D_x (a^2 + \omega^2)^{-1} d\omega =$$

$$= \sqrt{\pi} m \alpha D_x [\sqrt{2} D_{\mathfrak{g}} (k + m \alpha^2 + 4 b \alpha D_{\mathfrak{g}} / \sqrt{2\pi})]^{-1}. \quad (\text{c})$$

Riešením nelineárnych rovníc (a), (b) a nelineárnej rovnice (c) možno nájsť hľadanú strednú hodnotu m_y a rozptyl D_y výchylky $y(t)$ a rozptyl $D_{\mathfrak{g}}$ rýchlosti $\mathfrak{g}(t)$.

Pr.12.5

Nájdite strednú hodnotu m_y a rozptyl D_y výchylky $y(t)$, ak poznáte strednú hodnotu $m_x = 0$ a kovariančnú funkciu $K_x(\tau) = D_x e^{-\alpha|\tau|}$ stacionárneho náhodného budenia $x(t)$ pre sústavu na obrázku č. 15, ktorá je tvorená bremenom zanedbateľných rozmerov s hmotnosťou m , ktoré je spojené s nehybným základom tlmičom so súčiniteľom viskózneho tlmenia b a s pružinou s tuhosťou k_1 , pričom s pružinou s tuhosťou k_2 sa spojí až keď sa vychýli o vzdialenosť d . Uvažujte, že hustotu rozdelenia náhodnej výchylky môžete aproximovať normálnym rozdelením v tvare:

$$f[y(t)] = \frac{1}{\sqrt{2\pi D_y}} e^{-\frac{[y(t)-m_y]^2}{2D_y}}.$$

Riešenie

Pohybová rovnica kmitania skúmanej sústavy je:

$$m \ddot{\mathfrak{g}}(t) + b \dot{\mathfrak{g}}(t) + k_1 y(t) + \varphi[y(t)] = x(t),$$

kde

$$\varphi[y(t)] = \begin{cases} k_2(y + d), & y < -d \\ 0, & |y| \leq d \\ k_2(y - d), & y > d \end{cases}$$

Analogicky ako v príklade 10.1 linearizujeme nelineárnu rovnicu metódou štatistickej linearizácie. V našom prípade majú nelineárna funkcia $\varphi[y(t)]$ a jej lineárna aproximácia $\varphi_l[y(t)]$ tvar:

$$\varphi[y(t)] \approx \varphi_l[y(t)] = a_0 + a_1 y_c(t),$$

kde

$$\begin{aligned} a_0 &= M\{\varphi[y(t)]\} = \int_{-\infty}^{\infty} \varphi[y(t)] f[y(t)] dy = \frac{k_2}{\sqrt{2\pi D_y}} \left\{ \int_{-\infty}^{-d} [y(t) + d] e^{-\frac{[y(t)-m_y]}{2D_y}} dy + \right. \\ &+ \int_d^{\infty} [y(t) - d] e^{-\frac{[y(t)-m_y]}{2D_y}} dy \left. \right\} = k_2 \left\{ m_y - u_1 \Phi\left(\frac{u_1}{\sqrt{D_y}}\right) + u_2 \Phi\left(\frac{u_2}{\sqrt{D_y}}\right) + \right. \\ &+ \left. \sqrt{\frac{D_y}{2\pi}} [e^{-u_2^2/(2D_y)} - e^{-u_1^2/(2D_y)}] \right\}, \end{aligned}$$

kde $\Phi(u)$ analogicky ako v príklade 1.12 je Laplaceova funkcia,

$$\begin{aligned} a_1 &= \frac{1}{D_y} M\{\varphi[y(t)] y_c(t)\} = \int_{-\infty}^{\infty} \varphi[y(t)] [y(t) - m_y] f[y(t)] dy = \\ &= \frac{k_2}{\sqrt{2\pi D_y}} \left\{ \int_{-\infty}^{-d} [y(t) + d] [y(t) - m_y] e^{-\frac{[y(t)-m_y]}{2D_y}} dy + \right. \\ &+ \left. \int_d^{\infty} [y(t) - d] [y(t) - m_y] e^{-\frac{[y(t)-m_y]}{2D_y}} dy \right\} = k_2 \left[1 - \Phi\left(\frac{u_1}{\sqrt{D_y}}\right) - \Phi\left(\frac{u_2}{\sqrt{D_y}}\right) \right]. \end{aligned}$$

Analogicky ako pri riešení príkladu 10.2 linearizovaná rovnica je:

$$m \ddot{y}_c(t) + b \dot{y}_c(t) + (k_1 + a_1) y_c(t) + k_1 m_y + a_0 = m_x + x_c(t),$$

kde $y_c(t)$, $x_c(t)$ sú centrovane náhodné procesy. Na jej základe je:

$$m_y (k + \alpha_1) = m_x, \quad (a)$$

$$m \mathfrak{F}_c(t) + b \mathfrak{X}_c(t) + \{k_1 + k_2 [1 - \Phi(\frac{u_1}{\sqrt{D_y}}) - \Phi(\frac{u_2}{\sqrt{D_y}})]\} y_c(t) = x_c(t).$$

Analogicky ako v príklade 10.8 nájdeme prenos $H(i\omega)$ a na základe riešenia príkladu

6.12. spektrálna výkonová hustota je:

$$S_x(\omega) = 2 \alpha D_x (a^2 + \omega^2)^{-1}.$$

Pre rozptyl D_y platí:

$$H(i\omega) = \{k + k_2 [1 - \Phi(\frac{u_1}{\sqrt{D_y}}) - \Phi(\frac{u_2}{\sqrt{D_y}})] - \omega^2 m + i \omega b\}^{-1},$$

$$D_y = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} |H(\omega)|^2 2 \alpha D_x (a^2 + \omega^2)^{-1} d\omega. \quad (b)$$

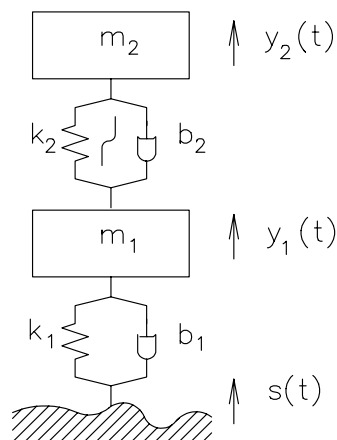
Riešením rovníc (a), (b) možno nájsť hľadanú strednú hodnotu m_y a rozptyl D_y výchylky $y(t)$. Analýzou rovnice (a) možno zistiť, že funkcia $m_y = \varphi(m_x)$ sa bude nachádzať v oblasti vymedzenej medznými stavmi:

a) $d = 0$ (lineárna sústava), $m_y = m_x$,

b) $D_y = 0$ (sústava je v pokoji), $m_y = m_x + d \operatorname{sign}(m_x)$.

Pr.12.6

Určite rozptyl výchyliek D_{y2} sústavy s parametrami m_j , $b_{gi} = b_i + \psi_i(\mathfrak{X})$, $k_{gi} = k_i + \varphi_i(y)$, ($j=1,2$, $\psi_1(\mathfrak{X}) = 0$, $\varphi_1(y) = 0$) podľa obrázka č. 16, ak je sústava budená kinematickým budením $s(t)$ s nulovou strednou hodnotou ($m_s = 0$) a so spektrálnou výkonovou hustotou $S_s(\omega)$.

Obr. č. 16

Riešenie

Pohybová rovnica kmitania bremien okolo rovnovážnej polohy je:

$$\mathbf{M} \ddot{\mathbf{q}}(t) + \mathbf{B} \dot{\mathbf{q}}(t) + \mathbf{K} \mathbf{q}(t) + \boldsymbol{\psi}[\dot{\mathbf{q}}(t)] + \boldsymbol{\varphi}[\mathbf{q}(t)] = \mathbf{f}(t),$$

kde

$$\mathbf{M} = \begin{bmatrix} m_1 & 0 \\ 0 & m_2 \end{bmatrix}, \quad \mathbf{B} = \begin{bmatrix} b_1 + b_2 & -b_2 \\ -b_2 & b_2 \end{bmatrix}, \quad \mathbf{K} = \begin{bmatrix} k_1 + k_2 & -k_2 \\ -k_2 & k_2 \end{bmatrix},$$

$$\boldsymbol{\varphi}[\mathbf{q}(t)] = \begin{bmatrix} -\varphi_2 [y_2(t) - y_1(t)] \\ \varphi_2 [y_2(t) - y_1(t)] \end{bmatrix}, \quad \boldsymbol{\psi}[\dot{\mathbf{q}}(t)] = \begin{bmatrix} -\psi_2 [\dot{y}_2(t) - \dot{y}_1(t)] \\ \psi_2 [\dot{y}_2(t) - \dot{y}_1(t)] \end{bmatrix},$$

$$\mathbf{q}(t) = \begin{bmatrix} y_1(t) \\ y_2(t) \end{bmatrix}, \quad \mathbf{f}(t) = \begin{bmatrix} b_1 \dot{s}(t) + k_1 s(t) \\ 0 \end{bmatrix}.$$

Využitím transformácie súradníc (relatívne posunutia) keď:

$$\mathbf{q}(t) = \mathbf{T} \mathbf{q}_r(t) = \begin{bmatrix} 1 & 0 \\ 1 & 1 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} y_{1r}(t) \\ y_{2r}(t) \end{bmatrix} + \begin{bmatrix} 1 \\ 1 \end{bmatrix} s(t),$$

pre uvedený vzťah platí:

$$\mathbf{M}_r \ddot{\mathbf{x}}_r(t) + \mathbf{B}_r \dot{\mathbf{x}}_r(t) + \mathbf{K}_r \mathbf{q}_r(t) + \boldsymbol{\psi}[\mathbf{x}_r(t)] + \boldsymbol{\varphi}[\mathbf{q}_r(t)] = \mathbf{f}_r(t),$$

kde

$$\mathbf{M}_r = \mathbf{T}^T \mathbf{M} \mathbf{T}, \mathbf{B}_r = \mathbf{T}^T \mathbf{B} \mathbf{T} = \text{diag}(b_j), \mathbf{K}_r = \mathbf{T}^T \mathbf{K} \mathbf{T} = \text{diag}(k_j),$$

$$\boldsymbol{\psi}[\mathbf{x}_r(t)] = \mathbf{T}^T \boldsymbol{\psi}[\mathbf{q}(t)] = \text{diag}\{\psi_j[x_{jr}(t)]\}, \boldsymbol{\varphi}[\mathbf{q}_r(t)] = \mathbf{T}^T \boldsymbol{\varphi}[\mathbf{q}(t)] = \\ = \text{diag}\{\varphi_j[y_{jr}(t)]\},$$

$$\mathbf{f}_r = \mathbf{f}.$$

Na základe riešenia príkladov (12.1-2) možno linearizovať nelineárne funkcie:

$$\psi_2[x_{2r}(t)] \approx a_2 x_{2r}(t), \varphi_2[y_{2r}(t)] \approx a_1 y_{2r}(t),$$

čím dostaneme linearizovaný vzťah s diagonálnymi maticami:

$$\mathbf{B}_{rl} = \begin{bmatrix} b_1 & 0 \\ 0 & b_{g2l} \end{bmatrix}, \mathbf{K}_{rl} = \begin{bmatrix} k_1 & 0 \\ 0 & k_{g2l} \end{bmatrix}.$$

Aplikovaním Fourierovej transformácie na uvedený vzťah dostaneme:

$$(\mathbf{K}_{rl} - \omega^2 \mathbf{M}_r + i\omega \mathbf{B}_{rl}) \mathbf{Q}_r(i\omega) = \mathbf{F}_r(i\omega) = \mathbf{F}(i\omega),$$

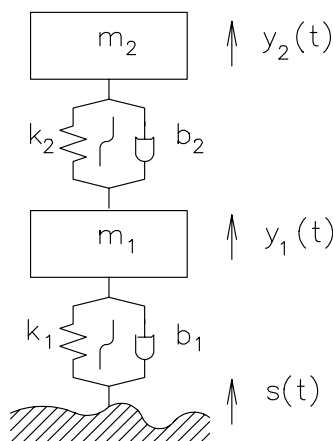
$$\mathbf{Q}(i\omega) = \mathbf{T} \mathbf{Q}_r(i\omega) = \mathbf{T} (\mathbf{K}_{rl} - \omega^2 \mathbf{M}_r + i\omega \mathbf{B}_{rl})^{-1} \mathbf{F}(i\omega) = \mathbf{H}(i\omega) \mathbf{F}(i\omega),$$

$$Y_2(i\omega) = H_{21}(i\omega) F_1(i\omega),$$

($F_1(i\omega) = (k_1 + i\omega b_1) S(i\omega)$) čo je analogický vzťah ako v príklade 10.15. Analogickým postupom dostaneme vzťah pre vyjadrenie rozptylu D_{y_2} , ktorý však v tomto prípade bude nelineárny.

Pr.12.7

Určite rozptyl D_{y_2} výchylky $y_2(t)$ sústavy s parametrami m_j , $b_{gj} = b_j + \psi_j(\dot{y}^2)$, $k_{gj} = k_j + \varphi_j(y^2)$, ($j=1,2$), podľa obrázka č. 17, ak je sústava buďená kinematickým buđením $s(t)$ s nulovou strednou hodnotou ($m_s = 0$) a so spektrálnou výkonovou hustotou $S_s(\omega)$.

Obr. č. 17

Riešenie

Pohybová rovnica kmitania bremena okolo rovnovážnej polohy je:

$$\mathbf{M} \ddot{\mathbf{q}}(t) + \mathbf{B} \dot{\mathbf{q}}(t) + \mathbf{K} \mathbf{q}(t) + \boldsymbol{\psi}[\dot{\mathbf{q}}(t), \dot{\mathbf{s}}(t)] + \boldsymbol{\varphi}[\mathbf{q}(t), s(t)] = \mathbf{f}(t),$$

kde

$$\mathbf{M} = \begin{bmatrix} m_1 & 0 \\ 0 & m_2 \end{bmatrix}, \quad \mathbf{B} = \begin{bmatrix} b_1 + b_2 & -b_2 \\ -b_2 & b_2 \end{bmatrix}, \quad \mathbf{K} = \begin{bmatrix} k_1 + k_2 & -k_2 \\ -k_2 & k_2 \end{bmatrix},$$

$$\boldsymbol{\psi}[\boldsymbol{\Phi}(t), \boldsymbol{\mathfrak{z}}(t)] = \begin{bmatrix} \psi_1[y_1(t) - \boldsymbol{\mathfrak{z}}(t)] - \psi_2[y_2(t) - y_1(t)] \\ \psi_2[y_2(t) - y_1(t)] \end{bmatrix},$$

$$\boldsymbol{\varphi}[\mathbf{q}(t), s(t)] = \begin{bmatrix} \varphi_1[y_1(t) - s(t)] - \varphi_2[y_2(t) - y_1(t)] \\ \varphi_2[y_2(t) - y_1(t)] \end{bmatrix},$$

$$\mathbf{q}(t) = \begin{bmatrix} y_1(t) \\ y_2(t) \end{bmatrix}, \quad \mathbf{f}(t) = \begin{bmatrix} b_1 \boldsymbol{\mathfrak{z}}(t) + k_1 s(t) \\ 0 \end{bmatrix}.$$

Využitím transformácie súradníc (relatívne posunutia), keď:

$$\mathbf{q}(t) = \mathbf{T} \mathbf{q}_r(t) + \mathbf{t} s(t) = \begin{bmatrix} 1 & 0 \\ 1 & 1 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} y_{1r}(t) \\ y_{2r}(t) \end{bmatrix} + \begin{bmatrix} 1 \\ 1 \end{bmatrix} s(t),$$

pre uvedený vzťah platí:

$$\mathbf{M}_r \ddot{\boldsymbol{\Phi}}_r(t) + \mathbf{B}_r \dot{\boldsymbol{\Phi}}_r(t) + \mathbf{K}_r \mathbf{q}_r(t) + \boldsymbol{\psi}[\boldsymbol{\Phi}_r(t)] + \boldsymbol{\varphi}[\mathbf{q}_r(t)] = \mathbf{f}_r(t),$$

kde

$$\mathbf{M}_r = \mathbf{T}^T \mathbf{M} \mathbf{T}, \quad \mathbf{B}_r = \mathbf{T}^T \mathbf{B} \mathbf{T} = \text{diag}(b_j), \quad \mathbf{K}_r = \mathbf{T}^T \mathbf{K} \mathbf{T} = \text{diag}(k_j),$$

$$\boldsymbol{\psi}[\boldsymbol{\Phi}_r(t)] = \mathbf{T}^T \boldsymbol{\psi}[\mathbf{q}(t), \boldsymbol{\mathfrak{z}}(t)] = \text{diag}\{\psi_j[y_{jr}(t)]\},$$

$$\boldsymbol{\varphi}[\mathbf{q}_r(t)] = \mathbf{T}^T \boldsymbol{\varphi}[\mathbf{q}(t), s(t)] = \text{diag}\{\varphi_j[y_{jr}(t)]\},$$

$$\mathbf{f}_r = \mathbf{f} - \mathbf{T}^T [\mathbf{M} \mathbf{t} \ddot{\boldsymbol{\mathfrak{z}}}(t) + \mathbf{B} \mathbf{t} \dot{\boldsymbol{\mathfrak{z}}}(t) + \mathbf{K} \mathbf{t} s(t)] = -\mathbf{T}^T \mathbf{M} \mathbf{t} \ddot{\boldsymbol{\mathfrak{z}}}(t).$$

Využitím riešenia príkladov (12.1-2) možno linearizovať nelineárne funkcie:

$$\psi_{il}[y_{ir}(t)] \approx a_{2i} y_{ir}(t), \quad \varphi_{li}[y_{ir}(t)] \approx a_{1i} y_{ir}(t),$$

čím dostaneme linearizovaný vzťah s diagonálnymi maticami $\mathbf{B}_{rl} = \text{diag}(b_{gil})$, $\mathbf{K}_{rl} = \text{diag}(k_{gil})$. Aplikovaním Fourierovej transformácie na uvedený vzťah dostaneme:

$$(\mathbf{K}_{rl} - \omega^2 \mathbf{M}_r + i\omega \mathbf{B}_{rl}) \mathbf{Q}_r(i\omega) = \mathbf{F}_r(i\omega),$$

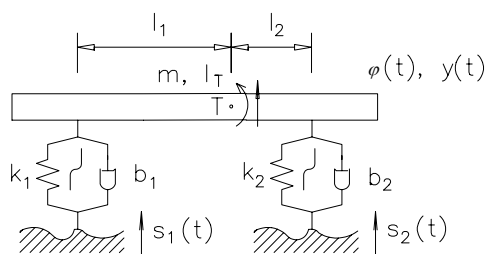
$$\mathbf{Q}(i\omega) = \mathbf{T} (\mathbf{K}_r - \omega^2 \mathbf{M}_r + i\omega \mathbf{B}_r)^{-1} \mathbf{F}_r(i\omega) + \mathbf{t} S(i\omega) = \mathbf{H}(i\omega) \mathbf{F}_r(i\omega) + \mathbf{t} S(i\omega),$$

$$Y_2(i\omega) = H_{21}(i\omega) F_{1r}(i\omega) + H_{22}(i\omega) F_{2r}(i\omega) + S(i\omega) = H_g(i\omega) S(i\omega),$$

čo je analogický vzťah ako v príklade 10.15. Analogickým postupom dostaneme vzťah pre vyjadrenie rozptylu D_{y2} , ktorý však v tomto prípade bude nelineárny.

Pr.12.8

Určite rozptyl D_y , výchylky $y(t)$ sústavy s parametrami m , I_T , $b_{gj} = b_j + \psi_j(y^2)$, $k_{gj} = k_j + \vartheta_j(y^2)$, ($j=1,2$) podľa obrázka č. 18, ak je sústava budená kinematickým budením $s_j(t)$ s nulovými strednými hodnotami ($m_{s1} = 0$, $m_{s2} = 0$) a so spektrálnymi výkonovými hustotami $S_{s1}(\omega)$, $S_{s1}(\omega)$, $S_{s1s2}(i\omega)$.

Obr. č. 18

Riešenie.

Pohybová rovnica kmitania sústavy okolo rovnovážnej polohy je:

$$\mathbf{M} \ddot{\mathbf{x}}(t) + \mathbf{B} \dot{\mathbf{x}}(t) + \mathbf{K} \mathbf{q}(t) + \boldsymbol{\psi}[\dot{\mathbf{x}}(t), \mathbf{s}(t)] + \mathcal{G}[\mathbf{q}(t), \mathbf{s}(t)] = \mathbf{f}(t),$$

kde

$$\mathbf{M} = \begin{bmatrix} m_1 & 0 \\ 0 & I_T \end{bmatrix}, \quad \mathbf{q}(t) = \begin{bmatrix} y(t) \\ \varphi(t) \end{bmatrix}, \quad \mathbf{s}(t) = \begin{bmatrix} s_1(t) \\ s_2(t) \end{bmatrix},$$

$$\mathbf{B} = \begin{bmatrix} b_1 + b_2 & b_2 l_2 - b_1 l_1 \\ b_2 l_2 - b_1 l_1 & b_2 l_2^2 + b_1 l_1^2 \end{bmatrix}, \quad \mathbf{K} = \begin{bmatrix} k_1 + k_2 & k_2 l_2 - k_1 l_1 \\ k_2 l_2 - k_1 l_1 & k_2 l_2^2 + k_1 l_1^2 \end{bmatrix},$$

$$\boldsymbol{\psi}[\dot{\mathbf{x}}(t), \mathbf{s}(t)] = \begin{bmatrix} \psi_1[\dot{x}(t) - \dot{s}_1(t) - \varphi l_1(t)] + \psi_2[\dot{x}(t) - \dot{s}_2(t) + \varphi l_2(t)] \\ -\psi_1 l_1[\dot{x}(t) - \dot{s}_1(t) - \varphi l_1(t)] + \psi_2 l_2[\dot{x}(t) - \dot{s}_2(t) + \varphi l_2(t)] \end{bmatrix},$$

$$\mathcal{G}[\mathbf{q}(t), \mathbf{s}(t)] = \begin{bmatrix} \mathcal{G}_1[y(t) - s_1(t) - \varphi l_1(t)] + \mathcal{G}_2[y(t) - s_2(t) + \varphi l_2(t)] \\ -\mathcal{G}_1 l_1[y(t) - s_1(t) - \varphi l_1(t)] + \mathcal{G}_2 l_2[y(t) - s_2(t) + \varphi l_2(t)] \end{bmatrix},$$

$$\mathbf{f}(t) = \begin{bmatrix} b_1 \dot{x}(t) + b_2 \dot{s}_2(t) + k_1 s_1(t) + k_2 s_2(t) \\ b_2 l_2 \dot{s}_2(t) - b_1 l_1 \dot{x}(t) + k_2 l_1 s_2(t) - k_1 l_1 s_1(t) \end{bmatrix}.$$

Využitím transformácie súradníc, kde:

$$\mathbf{q}(t) = \mathbf{T} [\mathbf{q}_r(t) + \mathbf{s}(t)] = \frac{1}{l_1 + l_2} \begin{bmatrix} l_2 & l_1 \\ -1 & 1 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} y_{1r}(t) \\ y_{2r}(t) \end{bmatrix} + \mathbf{s}(t),$$

pre uvedený vzťah platí:

$$\mathbf{M}_r \ddot{\mathbf{x}}_r(t) + \mathbf{B}_r \dot{\mathbf{x}}_r(t) + \mathbf{K}_r \mathbf{q}_r(t) + \boldsymbol{\psi}[\dot{\mathbf{x}}_r(t)] + \mathcal{G}[\mathbf{q}_r(t)] = \mathbf{f}_r(t),$$

kde

$$\mathbf{M}_r = \mathbf{T}^T \mathbf{M} \mathbf{T}, \quad \mathbf{B}_r = \mathbf{T}^T \mathbf{B} \mathbf{T} = \text{diag}(b_j), \quad \mathbf{K}_r = \mathbf{T}^T \mathbf{K} \mathbf{T} = \text{diag}(k_j),$$

$$\boldsymbol{\psi}[\dot{\mathbf{x}}_r(t)] = \mathbf{T}^T \boldsymbol{\psi}[\dot{\mathbf{x}}(t), \mathbf{s}(t)] = \text{diag}[\psi_j(\dot{x}_{jr})],$$

$$\mathcal{G}[q_r(t)] = \mathbf{T}^T \mathcal{G}[q(t), s(t)] = \text{diag}[\mathcal{G}_j(y_{jr})],$$

$$\mathbf{f}_r = \mathbf{f} - \mathbf{T}^T [\mathbf{M} \mathbf{T} \mathfrak{X}(t) + \mathbf{B} \mathbf{T} \mathfrak{Z}(t) + \mathbf{K} \mathbf{T} s(t)] = -\mathbf{T}^T \mathbf{M} \mathbf{T} \mathfrak{X}(t).$$

Využitím riešenia príkladov (12.1-2) možno linearizovať nelineárne funkcie:

$$\psi_i[\mathfrak{X}_{ir}(t)] \approx a_{2i} \mathfrak{X}_{ir}(t), \quad \varphi_i[y_{ir}(t)] \approx a_{1i} y_{ir}(t),$$

čím dostaneme linearizovaný vzťah s diagonálnymi maticami $\mathbf{B}_{rl} = \text{diag}(b_{gil})$, $\mathbf{K}_{rl} = \text{diag}(k_{gil})$. Aplikovaním Fourierovej transformácie na uvedený vzťah dostaneme:

$$(\mathbf{K}_{rl} - \omega^2 \mathbf{M}_r + i\omega \mathbf{B}_{rl}) \mathbf{Q}_r(i\omega) = \mathbf{F}_r(i\omega),$$

$$\mathbf{Q}(i\omega) = \mathbf{T} (\mathbf{K}_r - \omega^2 \mathbf{M}_r + i\omega \mathbf{B}_r)^{-1} \mathbf{F}_r(i\omega) + \mathbf{T} \mathbf{S}(i\omega) = \mathbf{H}(i\omega) \mathbf{F}_r(i\omega) + \mathbf{T} \mathbf{S}(i\omega),$$

$$Y(i\omega) = \sum_{j=1}^{n=2} H_{glj}(i\omega) S_j(i\omega),$$

čo je analogický vzťah ako v príklade 11.6. Analogickým postupom dostaneme vzťah pre vyjadrenie rozptylu D_y , ktorý však v tomto prípade bude nelineárny.

Pr.12.9

Určite rozptyl $D_q(t)$ výchyliek $q(t)$ sústavy opísanej v príklade 9.1, ak odporový moment je kvadratickou funkciou výchylky.

Riešenie.

Na základe príkladu 9.1 pohybová rovnica kolísanie uhlovej rýchlosti je:

$$\mathfrak{Q}(t) = -k q(t) - h \text{sign}[q(t)] q(t)^2 + \xi(t).$$

Analogicky ako pri riešení príkladov 10.1-4 linearizujeme nelineárnu rovnicu metódou štatistickej linearizácie. Nelineárna funkcia $\varphi[q(t)]$ a jej lineárna aproximácia $\varphi_l[q(t)]$ majú tvar:

$$\varphi[q(t)] = h \operatorname{sign}[q(t)] q(t)^2 \approx \varphi_l[q(t)] = a_0 + a_1 q_c(t),$$

$$a_0 = 0,$$

$$a_1 = 4 h \sqrt{\frac{D_q}{2\pi}}.$$

Analogicky ako pri riešení príkladu 10.9 nájdeme prenos $H(i\omega)$ a rozptyl D_q v tvare nelineárnej rovnice:

$$H(i\omega) = [k + 4 h \sqrt{\frac{D_q}{2\pi}} + i \omega]^{-1},$$

$$D_q = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} |H(\omega)|^2 A d\omega - m_y^2 = A [2 (k + 4 h \sqrt{\frac{D_q}{2\pi}})]^{-1}.$$

13. Využitie Markovových procesov

Riešenie diferenciálnej rovnice:

$$\dot{\mathbf{x}}_j(t) = \varphi_j(x_1, x_2, \dots, x_{2n}, t) + \sum_{k=1}^{2n} \psi_{jk}(x_1, x_2, \dots, x_{2n}, t) \xi_k(t), \quad j = 1, 2, \dots, 2n,$$

kde $\xi_j(t)$ je stacionárny biely šum s normálnym rozdelením, so strednou hodnotou $m_{\xi_j} = 0$ a s kovariančnými funkciami $K_{\xi_j \xi_j}(\tau) = A_{jk} \delta(\tau)$, $K_{\xi_j \xi_k}(\tau) = 0$, $j, k = 1, 2, \dots, n$, je Markovov proces. Využitím Markovových procesov možno nájsť presné riešenie uvedenej rovnice. Avšak známy je len obmedzený počet analyticky riešiteľných úloh.

Príklady

Pr.13.1

Nájdite ustálené rozptyly D_y , $D_{\mathfrak{y}}$ výchylky $y(t)$ a rýchlosti $\mathfrak{y}(t)$ sústavy opísanej v príklade 12.3 využitím Markovových procesov.

Riešenie

Pohybová rovnica kmitania skúmanej sústavy je:

$$\ddot{\mathfrak{y}}(t) + 2 \delta \dot{\mathfrak{y}}(t) + \omega_0^2 y(t) + \varepsilon y(t)^3 = x(t).$$

Analogicky ako pri riešení príkladu 7.3 dostaneme druhú Kolmogorovovú rovnicu v tvare ($\mathfrak{y}(t) = x_1(t)$, $y(t) = x_2(t)$):

$$\frac{\partial f}{\partial t} + \frac{\partial(-2\delta x_1 - \omega_0^2 x_2 - \varepsilon x_2^3) f}{\partial x_1} + \frac{\partial(x_1 f)}{\partial x_2} - \frac{1}{2} \frac{\partial^2(A f)}{\partial x_1^2} = 0,$$

z ktorej pre stacionárny prípad vyplynie:

$$-2 \delta f - 2 \delta x_1 \frac{\partial f}{\partial x_1} - (\omega_0^2 x_2 + \varepsilon x_2^3) \frac{\partial f}{\partial x_1} + x_2 \frac{\partial f}{\partial x_2} - \frac{1}{2} A \frac{\partial^2 f}{\partial x_1^2} = 0,$$

$$\frac{\partial f}{\partial x_1} [(\omega_0^2 x_2 + \varepsilon x_2^3) f + \frac{A}{4 \delta} \frac{\partial f}{\partial x_2}] + (-\frac{\partial}{\partial x_2} + 2 \delta \frac{\partial}{\partial x_1}) (x_1 f + \frac{A}{4 \delta} \frac{\partial f}{\partial x_1}) = 0,$$

Pre nezávisle x_1 a x_2 platí:

$$f(x_1, x_2) = f(x_1) f(x_2),$$

$$\frac{\partial}{\partial x_1} \{f_1 [(\omega_0^2 x_2 + \varepsilon x_2^3) f_2 + \frac{A}{4 \delta} \frac{\partial f_2}{\partial x_2}]\} + (-\frac{\partial}{\partial x_2} + 2 \delta \frac{\partial}{\partial x_1}) [f_2 (x_1 f_1 + \frac{A}{4 \delta} \frac{\partial f_1}{\partial x_1})] = 0.$$

Táto rovnosť je splnená, ak platia vzťahy:

$$\frac{df_1}{dx_1} + \frac{4 \delta}{A} x_1 f_1 = 0,$$

$$\frac{df_2}{dx_2} + \frac{(\omega_0^2 x_2 + \varepsilon x_2^3) 4 \delta}{A} f_2 = 0,$$

z ktorých vyplýva:

$$f_1 = c_1 e^{-\frac{4\delta}{2A} x_1^2},$$

$$f_2 = c_2 e^{-\frac{4\delta}{2A} \omega_0^2 x_2^2} e^{-\frac{4\delta}{4A} \varepsilon x_2^4},$$

Na základe vzťahu (1.17) a riešenia príkladov (2.8) a (1.12) nájdeme konštanty c_1, c_2 v tvare:

$$\int_{-\infty}^{\infty} c_1 e^{-\frac{4\delta}{2A} x_1^2} dx_1 = 1,$$

$$c_1 = \sqrt{\frac{2\delta}{\pi A}},$$

$$\int_{-\infty}^{\infty} c_2 e^{-a(\omega_0^2 + \frac{\varepsilon}{2} x_2^2) x_2^2} dx_2 = \int_{-\infty}^{\infty} c_2 e^{-a \omega_0^2 x_2^2} [1 - \frac{a\varepsilon}{2} x_2^4 + \frac{1}{2} (\frac{a\varepsilon}{2})^2 x_2^8 \dots] dx_2 = 1,$$

$$c_2 = \{\sqrt{\pi} [\frac{1}{(a \omega_0^2)^{1/2}} - \frac{a\varepsilon}{4(a \omega_0^2)^{5/2}} + \frac{a^2 \varepsilon^2 210}{2^7 (a \omega_0^2)^{9/2}} \dots]\}^{-1},$$

kde $a = \frac{2\delta}{A}$. Na základe vzťahu (6.1) rozptyly $D_y, D_{\mathfrak{K}}$ sú:

$$D_y = \frac{A}{4\delta\omega_0^2} \frac{1 - \frac{15}{8}\varepsilon + \frac{15}{4}\varepsilon^2 \dots}{1 - \frac{3}{4}\varepsilon + \frac{105}{64}\varepsilon^2 \dots},$$

$$D_{\mathfrak{K}} = \frac{A}{2\delta}.$$

Pr.13.2

Nájdite ustálené rozptyly D_y , $D_{\dot{y}}$ výchylky $y(t)$ a rýchlosti $\dot{y}(t)$ sústavy opísanej v príklade 12.4 využitím Markovových procesov.

Riešenie

Pohybová rovnica kmitania sústavy je:

$$\ddot{y}(t) + 2 \delta \operatorname{sign}[\dot{y}(t)] \dot{y}(t)^2 + \omega_0^2 y(t) = \xi(t).$$

Analogicky ako pri riešení príkladu 7.3 vyjadríme náhodný proces $x(t)$ s korelačnou funkciou $K_x(\tau) = A e^{-\alpha|\tau|}$ pomocou náhodného procesu $\xi(t)$ typu bieleho šumu so spektrálnou výkonovou hustotou $S_\xi(\omega) = A$ v tvare :

$$\ddot{x}(t) + \alpha x(t) = \sqrt{2 \alpha A} \xi(t).$$

Analogicky ako pri riešení príkladu 7.3 dostaneme druhú Kolmogorovovu rovnicu v tvare ($\dot{y}(t) = x_1(t)$, $y(t) = x_2(t)$, $\dot{x}(t) = x_3(t)$):

$$\frac{\partial f}{\partial t} + \frac{\alpha - 2\delta \operatorname{sign} x_1 x_1^2 - \omega_0^2 x_2 - x_3}{\dot{x}_1} f + \frac{\partial(x_1 f)}{\dot{x}_2} + \frac{\partial(-\alpha x_3 f)}{\dot{x}_3} - \frac{1}{2} \frac{\partial^2(2 \alpha A f)}{\dot{x}_3^2} = 0,$$

Analyticky riešiť obdobné prípady je obtiažne, ale numericky obdobne ako v predchádzajúcom príklade možno nájsť ustálené rozptyly D_y , $D_{\dot{y}}$ výchylky $y(t)$ a rýchlosti $\dot{y}(t)$ skúmanej sústavy.

Pr.13.3

Určite rozptyl $D_q(t)$ výchyliek $q(t)$ dynamickej sústavy opísanej v príklade 9.1 využitím Markovových procesov, ak odporový moment je kvadratickou funkciou výchylky.

Riešenie.

Na základe riešenia príkladu 8.1 kolísanie uhlovej rýchlosti je:

$$\Phi(t) = -k q(t) - h \operatorname{sign}[q(t)] q(t)^2 + \xi(t).$$

Na základe riešenia príkladu 7.3 a 6.9 dostaneme druhú Kolmogorovovu rovnicu v tvare:

$$\frac{\partial f}{\partial t} + \frac{\partial(-k q - h \operatorname{sign} q q^2) f}{\partial q} - \frac{1}{2} \frac{\partial^2 (A f)}{\partial q^2} = 0.$$

Pre stacionárny prípad analogicky ako v príklade 10.14 je:

$$f = c_2 e^{-\frac{2}{A} \int_0^q (k q + h \operatorname{sign} q q^2) dq} = c_2 e^{-\frac{2}{A} (\frac{1}{2} k q^2 + \frac{1}{3} h \operatorname{sign} q q^3)},$$

$$\text{kde } c_2 = \left(\sqrt{\frac{\pi A}{k}} - \frac{A}{6h} \right)^{-1},$$

$$D_q = \int_{-\infty}^{\infty} q^2 c_2 e^{-\frac{2}{A} (\frac{1}{2} k q^2 + \frac{1}{3} h \operatorname{sign} q q^3)} dq = \frac{A}{4} \left(\frac{\sqrt{\frac{\pi}{2k}} - \frac{2}{3h} \sqrt{A}}{\sqrt{\frac{\pi}{2k}} - \frac{1}{6h} \sqrt{A}} \right).$$